

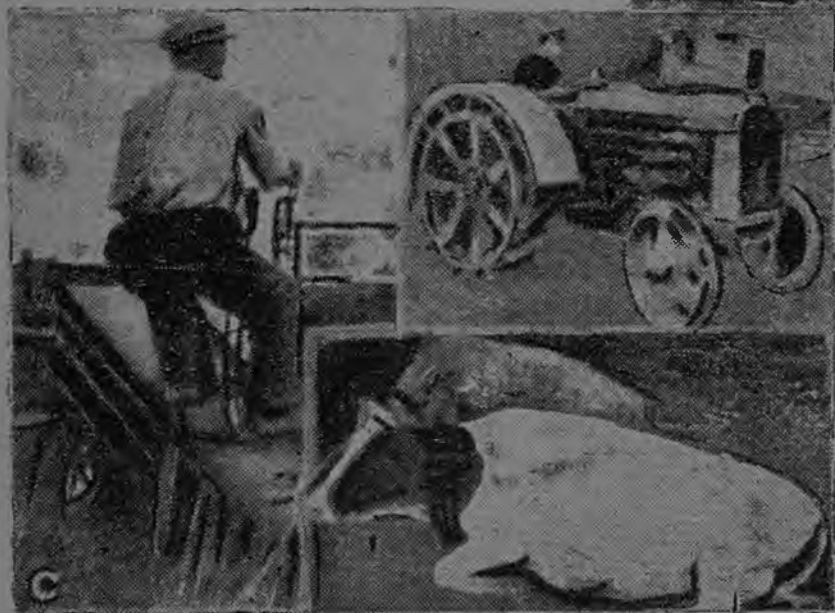
429-11

4

К. Д. ЈЕФІМОВ

АГРОУПРАВНОМ ЧЕННӨУЖАСЛЫ

ТУШӨӨ

**КОМИ ИГА ЛЕЖАНИИ
СЫКТЫВКАР 1931**

1870

Faint, illegible handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

~~1199-11~~

С. д. Јефімов

1	Коми-3
1	2-727

Түждөд агроуполномочекнөҗҗаслы

Г.П.Б-кы ыбээ. эңг.
Лыгр 1981 год
Акы № 4829

Комі ныга лезанін
Сыктывкар — 1931

С. Д. Ефимов — Руководство для агроуполномоченных

перевод с русского отпечатан
в типогр. Коми госиздата
в колич. 2000 экз. зак.
№ 5500 облит № 260
г. Сыктывкар.

Кыввоэ

Став агротехніка ужногыс, кодөс индалөма таяо тудодын, виставсоны опыт вочан учрежденьёжас уна вога у.к серті. Кушом-кө ужнуодан ног-кө шогмө сомын откымын местајасын (рајонјасын), сы јылыс вескыда і индөма. Ужног прімерјас јылыс-кө абу гі-жөма торја рајонјас, секі ужнуоданногыс шогмө быд местаын (рајонын). Лыс-дигөн да вөдичигөн колө төд вылын кутны сіјөтор, мыј став мурталанјасыс тани сетөма метріческөјјас. Метріческөј мерајасыс чін-төм кывјасөн шусоны со кықикөн:

тс — тсентнер;
га — гектар;
кг — кілограмм;
см — сантіметр;

Первој јукөд

Агроуполномоченнојлөн значеньёыс урожај кыпөдомын да сълөн мөгјасыс, праваыс да обя-занностјасыс

Урожај кыпөдны матіса вт воөн еща вылө 30-35 % вылө—медса ыжыд мөг.

Урожај кыпөдом јылыс мөг, медым матіса 5 воөн еща вылө лептыны 30-35 %-өэ, пунктөма став голь да шөркод-дема овмөсјас воэө Тсентральнөј Ісполнйтельнөј Комітет сессіја шуөмөн.

Пуктөма таяо мөгсө сы вөсна, мыј сіктса овмөс кыптөмыс, бөрја војаснас, вывті јона пондіс бөрө колны промышленнөст кыптөмыс.

Коммунист партия К-лөн пленум, коді вөлі' 1928 воо ножабр төлысын, сиктса овмөсөс промышленностыс бөрө колөм жылыс шуис:

„Промышленност быдмөм костын да сиктса овмөс быдмөм костын торжалөмыслоо медыжыд опасностыс өнија кадө“.

Поңо-ө кыпөдны урожај вт воөн 30-35% вылө? Кыпөдны урожај не сомын 30-35 вылө поңо, но колө кыкмындаоң содтыны—со кушөм колө лоны могыс.

Нинөм тани абу шенъанаыс. Кыз ми төдам, мијан урожајас вывти улынөс. Ставөн төдам, револютсияоң помещикјас му вылын вөлі воо урожајыс гырысжык, крестаналөн дорыс. Урожајас Рытиввыв Јевропанын јона вылынөс мијанын дорыс. Сені муыс јона бурлуннас оз торјав да і климатыс сиз-жө. Ыжыд-ө торјалөмыс урожајнас Рытиввыв Јевропаса госуларствојас да мијан костын, поңо адзыны со кушөм табытса серти, көні вайөдөма шөркөд-дема урожај воөм војнаоңса бөрја дас онас (тсентнер гектар вылө).

Странајас	Шобди	Су	Id	Зөр
Англија	21,8	18,3	19,2	18,4
Германија	20,6	17,2	20,0	19,4
Франтсја	13,6	10,7	13,4	12,7
данја	30,2	16,6	21,6	17,7
Сојед. Штат.	9,9	11,6	13,4	10,6
Аргентина	6,9	—	—	9,3
СССР	6,8	6,8	8,2	6,2

Өнија кадө крестана мујас вылын урожајыс сиз-жө зев улын совхөзјасын да колхозјасын дорыс. Бостам пример вылө 1927 вога урожај өзимөј сулыс (тсентерөн гектар вылыс):

Сахаротрестса Шевчѳнко нѳма комбѳнатлѳн — 22,2;
 Сахаротрестын Мѳроновскѳј комбѳнатлѳн — 20,1;
 Северо-Черноземнѳј Госсемкультуралѳн — 15,7;
 Тамбовскѳј Госселтрестлѳн — 14,3;
 Крестѳана овмѳсјас РСФСР. — 8,1;

Тажѳ лыдпасјасыс поѳѳ адѳыны, мыј совхозјасын урожајыс нѳшта 2-3 мында вылынжык РСФСР-са крестѳанаслѳн дорыс. Колхозјасын ѳѳимѳј сулѳн урожајыс сѳз-жѳ вылынжык крестѳана овмѳсын дорыс. Тажѳ тыдалѳ улынжык петкѳдлѳм таблитсаыс, кѳнѳ урожајсѳ вайѳдѳма рајонјас куѳа (тсентѳерјасѳн).

	РАЈОНЈАС						
	Северо-восточн.	Северо-западнѳј	Тсент. промышл.	Тсент. Чернозем.	Урал	Волжскѳј	Рѳжвы. Кавк.
Урожај колхозјасын	12,2	10,0	10,8	12,4	7,5	7,07	6,1
Урожај крестѳана овмѳсјасын	10,2	8,0	8,3	9,9	6,9	6,7	5,1

Бостны-кѳ буржык совхозјасѳс да колхозјасѳс, налѳн урожајыс 3-4 мындаѳн вылынжык крестѳаналѳн дорыс. Выјѳмѳс, ѳерт, ѳткымын гѳл да шѳркѳѳѳема овмѳсјас, кодјас ужалѳны агрономјас велѳдѳм сертѳи да бостѳны мујас вывсыс гырысжык урожајјас, ортча мукод овмѳсјас сертѳи.

Рабоче-Крестѳјанскѳј Инспектѳјалѳн Народнѳј Комѳссариат 1929 воѳ вѳчѳс вѳдлалѳм 944 ташѳм овмѳслыс да адѳѳс урожајсѳ вылынѳнжыкѳн матѳ гѳгѳрса крестѳаналѳн дорыс. Вѳдлалѳм крестѳана овмѳсјасын урожајыс вѳлѳ вылынжык шѳркѳѳѳем урожајыс сѳјѳ рајонса крестѳана овмѳслѳн сертѳи: ѳѳимѳј су — 76% вѳлѳ, ѳѳимѳј шобдѳ — 14% вѳлѳ, јарѳвѳј шобдѳ — 42% вѳлѳ, зѳр — 45% вѳлѳ, ѳд — 37% вѳлѳ: ѳтлаын-кѳ бостны черновѳјыс вылынжык 63% вѳлѳ.

Ми адзам гырыс урожајјас совхозјасыс да колхозјасыс. Весіг отка крестана овмөсјасыс, кодјас нүдөны овмөсаныс агрономија щөктөм торјас. Та серті-кө, урожај кыпөднывіт воон еща вылө 30-35% вылө крестана овмөсјасын—мі вермам. Вермам тајө став мөгсө олөмө пертны.

Коллективизатсия—подув туј мујас вылын урожај кыпөдөмлы да сиктса овмөсын ужлыс производительност кыпөдөмлы

Кущөм тујјас да ужалан ногјас вайөдасны крестана мујас вылын урожај кыпөдөмө, кыңи Рытывыв Европаын, совхозјасын, колхозјасын да воэмөстчыс крестанајас урожај вийөң?

Урожај кыпөдөмлөн подув тујыс—кыпөдны крестана ужлыс производительностсө—тајө коллективизатсја. Отлаавны поснөдик му торјассө коллектив мујаскөд отлаө да отувтны гөла-шөркодфема овмөсјассө оти коллектив овмөсө.

Кор поснөдик торја овмөсјас гөлајаслөн да шөркодфемајаслөн отлаасасны коллективө, секи урожај кыптөмыс отдор, отщөщ кыптөны мөсјаслөн јөв вайөмыс, унжык јай лоөм, курөгјаслөн колкјалөм да чипөны рөскөдјас. Та вөсна јонжыка содө доход воөм кың оти ужалыс јурө, сиз-жө і оти лунса уж вестө Тајө позө адзыны сө кущөм лыдпасјасыс:

	В Смоленскөј губ.		В Саратов. губ.		Кубанөк. округ.	
	Крест. овмөс	Коллективјас	Крест. овмөс	Коллективјас	Крест. овмөс	Коллективјас
1. Валөвөј доход оти ужалыс јурө воө вонас (шайт лыд) . .	416,6	778,0	295,2	417,0	378,0	677,0
2. Валөвөј доход оти лунса уж нүктөм вестө воө (шайт лыд)	2,5	5,76	2,08	3,33	2,47	4,78

Өтi ужалыс жүрө валөвөј доход воөмыс да лунса уң пунктөмыс индө, кушөм ыжыд уждөн производительностыс. Таблитсаыс тыдалө, колхозжасын уждөн производительностыс пөштi кык мында уңжык, өтка крестана овмөсжасын сертi.

Коллективжасө өтүвтчөмөн, медсасө гырыс колхозжасө өтүвтчөмөн, крестана бостөны став выгөдасө да бурлунсө гырыс сотсиализм нога овмөсжасыс. Тажө сетө машинажасөн, тракторжасөн ужалөм; стрөитны переработка вөчан предпрјаттөжас; ваядө буржык нога овмөс нуөдөмө; кыпөдө уждыс производительност да кокнөдө сөкыд ужсө крестаналыс. Колхозжасө өтүвтчөмыс вөчө став подувсө ыжыд вузөс сетан овмөс паскөдөмлы—сотсиализм овмөслы—да мездө гөлжасөс да шөркод-демаясөс кулак кабыр (нарт) улыс. Колхозжасө өтүвтчан ногжасыс уна пөлөсөс. Выјимөс артелжас, коммунажас да өтүвтчөн виңму ужалан төваршществожас; лубөј өтүвтчан ног вермасны бостны гөл да шоркод-демаяс, коджас көсјөны өтүвтчыны колхозө. Онјја кадө сiң-жө паскыда нуөдөны асыныс ужжасө трактор колоннажас да машинно-тракторнөј стантсiяжас; первојсө најө сөмын өтүвталисны му ужалөм да ужсө, кодi вөли көртасөма муужалөмкөд. Машинно-тракторнөј стантсiяжас да колоннажас, кор өтүвтөны тракторөн ужалөм мужасө гөл да шөркод-демаяслыс, лөсөдөны став условiјөсө өтүвтчөм куза (вөчөны общественнөј саджас да огороджас, стрөиталөны өтүвтжа скөт виңанијас да м. т.). Колхозө өтүвтчан да колө помнитны, мыј өтүвтжа му вылын өтүвтжа уң—медбуртуј урожај кыпөдөмлы да скөтвиңөм паскөдөмлы. Сөмын оз ков төд вылыс вунөдны, классөвөј врагжас жылыс—кулакжас да пөдкулачнiкжас жылыс, коджас оз пондыны вугравны. Најө пөндасын торкавны колхоз стрөитан ужсө да быдног паксет вөчны. Тажө быдөнлi гөгөрвоана: колхозө өтүвтчөм гөл да шөркод-демаяс оз-нин пондыны кулаклы сетны арендаавны мужасын.

сө; казакјас (батракјас) кулак ордыс петöны да пырöны колхозö, кулакјас оз-нын пондыны вермыны сетны арендаөн скöт һи инвентар — машинајас; мөдног-кө шуны—кулакөс кучкыштö һеп куһаыс. Со мыј вöсна і колö медсаө виқöдны суса кулакјас бөрса. Пондасны-кө кулакјас торкавны колхозјас стрöйтöмын, колö пыр-жö торкалөмсö орöдны. Нөкор кулакөс оз ков сібöдны пырны колхозö. Колхозö пырны зилö сы вöсна, медем пыщкөссаһыс кістны колхозсö, лібö кущöмкө ногөн аслыс полза вöчны.

Öнi, кор мi лоим јонөс-жык возза дорыс, кор быдмисны колхозјас да совхозјас—став мiјан уқ практикаын колö нуöдны сещöм виқ, медем кулаксö һе сöмын огранічитны (горшлунсö чінтыны), а колö виқ нуöдны—кулакөс бырöдны кық классөс.

Медса прöстөј бурмөдыштөм ужаланногјас муужалөмын вермасны тыртны сулалан мөгассö

Вылынжык мi вайөдлим-нын лыдпасјас, кодјас индöны, мыј гырыс урожајјас мујас вылын öнi емөс но сöмын совхозјасын да колхозјасын, кодјас буржык машина-тракторјасөн ужалöны, но выјим игөл да шөр-код-дема крестана овмөсјасын.

Кущöм-жö торја условіјөјас вöлины НК РКІ вид; лалөмын? Мыјла гөла-шөркод-дема овмөсјасын урожајыс лоі вылынжык $1\frac{1}{2}$ -2 мындаөн маті гөгөрса крестана овмөсјасыс? Условіјејасыс вöлины тащöмөс: став видлалан овмөсјасыс, сiқ лібö мукөд ногөн, вöлі нуöдöны медса прöстөј бурмөдыштөм ужаланногјас муужалөманыс.

Унаö вермöны кыпöдны урожај воөм прöстөј агрокультурнөј ужаланногјас муужалөмөн, позö адзыны со кущöм таблитсаыс 1.100 пы-ди бостöма урожај воөмсö крестаналыс).

Районяс	Чістосортвöй кö- дысаы.		Культурнöй пар вöдöтöмсаы.		Радöвöй сеялкабн кöдöмсаы.	
	Опытнöй стантс.	Відлалöм овмöсјас	Опытн. стантс.	Відлалöм овмöсјас	Опытнöй стантс.	Відлалöм овмöсјас
Шöр-Черноз. обл.	30-40	13-60	10-60	13-32*	1-11	8-63
Војвыв Кавказ	10-30	3-69	35-75	— 53	—	—
Урал	25-50	14-71	—	6-160	10-30	9-100
Белорусс. СССР .	30-50	6-41	10-35	9-140	—	13-52
Воэда Саратовск губерна уы	10-50	7-54	70-95	10-25	10-25	21-27

Таблітса лыдпасјас вескыда шуöны, мыј чісто-старіннöй кöдысөн кöдöм, пар мујас бура вöдöтöм дае кöзан машінаөн кöдöм — сетöны урожај кыптöм не сöмын опытнöй стантсїяјасын, но нöшта унжык гöль да шöркофдема овмöсјасын; тајö ужаланногјасыс абу сöкыдöс да вермасны ужавны лубöй гöль да шöркофдема овмöсјасын. Агрокультурнöй ужалан ног нуöдöм вöсна урожај сöдö. Тајö тыдалö индöм таблітсаыс.

Урожај кыпöдан могыс абу сöмын колхозјаслы да совхозјаслы. Тајö могыс медсасö инмö öтка гöль да шöркофдема овмöсјаслы. Медым матыса вїт воөн урожај кыпöдны 30-35 прöцент вылö колö тајö бојевöй могсö олöмö пöртöм куэа дугдывтöг, пыр-жö кыпöдны став мырсыс јöзсö карјасыс да сїктјасыс.

Тајö могсö могмöдїгөн медеа ыжыд уж нуöдöмыс усö сїктса овмöс бердса прöизводственнöй совешцаңнöјас вылö да сїктса агроуполномоченнöјас вылö (сїктса агроїсполнїтельјас).

Налы і колö лоны агрокультура тöдöмлунсö петкöдны сїктса став јöз пöвсö. Најö актївност сајын і пондас сулавны тајö могыс, медым ЦІК СССР декретөн шуöм строкö урожај кыпöдöмсö пöртны олöмö.

Сіктса овмӧс бердса производственнӧй совещаннӧяс да агроуполномоченнӧй- яс да налӧн значеннӧыс урожај кыпӧдан уждын

Сіктса овмӧс бердса производственнӧй совещаннӧяс

Агрокультурнӧй ужаланногјас да меропріятнӧјас вермӧны кыпӧдны урожај крестана мујас вылын. Сӧмын колӧ став гӧла да шӧркодфемајаслы та јылыс бура віставлыны да медем гӧгӧрвоисны сіја коланлун јылыс. Колӧ став сіктса организатсіјаслӧн актївнӧја ужалӧм. Актївнӧја ужалыс организатсіјасӧн тулысса гӧран-кӧзан кадӧ вӧліны: селско-хоз. кооператївјас, колхозјас, комсомол, сіктса овмӧс бердса производственнӧй совещаннӧјас - да агроуполномоченнӧјас (исполнїтелјас).

Торја інтерес кутӧ уждыс сіктсӧвет бердса сіктса сел-хоз. производственнӧй совещаннӧјаслӧн. Производственнӧй совещаннӧ составӧ, с.-х. сектсіја шленјасыс ӧтдор, пырӧны: представїтелјас с.-х. кружокјасыс, батракјас пӧвсыс, гӧлјас да шӧркодфема крестанајас, сіктса овмӧс бердса став спетсіалїстјас, кодјас ужалӧны сіјӧ местаын да став агроуполномоченнӧјас. Тащӧм состава производственнӧй совещаннӧјас вермӧны јонжыка кыскыны уж бердас сіктыс став актївнӧј да вӧзмӧстчысјасӧ. Сїзнад уждыс буржыка мунас совещаннӧыслӧн. Общӧј тундӧдӧмыс да ві-

öмыс производственнөй совешщаныёјас уж бөрса ну-
өдчысө сiјө местаса сiктсөветјасөн, медым правiльнөја
мунiс сөвет властлөн нуөдөм полiтикаыс.

Агроуполномоченнөјјас ужалөны да пыр кутөны
бур, чорыд iтөд производственнөй совешщаныёјаскөд.
Производственнөй совешщаныёјас агроуполномоченнөј-
јас пыр өтүвтөны став тудөдөмсө да контролiруј-
төмсө олөмө пөртөм могыс агрокультурнөй ужалан ног-
јас да меропрiјаттөјас. кодјас кыпөдоны урожај. Про-
изводственнөй совешщаныёјас да агроуполномоченнөј-
јас өтi мөднас оз вежны ужсө, а сөмын өтi мөдыслыс
сөдтөны ужсө.

Агроуполномоченнөјјаслы пыран мојјасыс да налөн правајасыс да обязанностыс

Өтiкө, агроуполномоченнөјјаслы колө быд ног-
гөн отсавны өдчөдны сiктса овмөссө коллективiзi-
рујтчөмлы; отсавны производственнөй кооперiрујтөмлы
да производственнөй контрактатсiја нуөдөмлы.

Мөдкө, агроуполномоченнөјјас нуөдөны збыль
вылө контроль өтка овмөсјас бөрса, медым правiльнөја
да колан кадө нуөдчысiс агрокультурнөй ужаланног да
меропрiјаттө (агроминимум), кодөс примiтөма контрак-
татсiја куза, лiбө сiктсөвет објажитөма шуөм куза,
лiбө земелнөй общество шуөм куза, лiбө социализма
ордјысөм вылө сетөма кывкутөд куза да м. т.

Агрокультурнөй ужаланногјас да меропрiјаттөјас-
кө өтка овмөсјас нуөдөны оз сiз, кыз колө, секi
агроуполномоченнөјјас сетөны налы колана iндөдјас
iнструктсiја сертi, кодөс получајтөны агрономсан.

Өтка торја овмөсјас-кө бөстөм кывкутөдсө агро-
культурнөй ужаланног да меропрiјаттө јылыс оз ну-
өдны олөмө, секi агроуполномоченнөјјы колө јуөр-
төдны сiктсөветөс, агрономөс да сiјө сiктса граждана-

лыс өтүвја чукөртчылөмсө, медем кывзытөмыс сы
вылө примитны колан мерајас.

Асныс агроуполномоченнојјас, кушөмкө овмөсјас-
кө оз көсјыны олөмө пөртны агромиңимүмсө ставнас
либө торја меропріјатөјас, некушөм топөдөмјас пук-
тыны оз вермыны.

Сіктсөветјас вермөны пуктыны со кушөм топө-
дөмјас:

1) Выговор сетөм либө јөз возын јанөдөм.

2) Общественној организатсіјасыс вөтлөм — машин-
ној, көзан, скөтвіқан да мукөд с.-х. төварішщест-
војасыс.

3) Сөңгаөн сы ыжда штраф пуктөм, кушөмөс
лөсөдөма Крајса либө областувса органјаслөн.

4) Пуктыны өчерөдтөг кушөмкө общественној
уж нуөдөм.

5) Торја локыс агромиңимүм торкалысјасөс, іс-
кључітөлној случајјас дырји, позө лішітны мувізқөн
пөлзуитчөмыс өтө севооборот дырө кежлө мувіз ко-
фөкс закон бI статта куға. Топөдөмјас быд обла-
тын абу өткоф, мөда-мөдөсыс торјалөны; тані абу-на
өтө пөлөс законсө лөсөдөма.

К о ј м ө д м о г, агроуполномоченнојлөн — нуөдны јөз
пөвсын пропаганда агротөхніка јылыс да став сіктса
овмөссө аслас обществосыс кыскыны урожај кыпө-
дөм вылө.

Агропропандаын агроуполномоченнојлөн сыын,
медем крөстөаналы сетавны індөдјас, тујдөдјас бур-
жык ногөн сіктса овмөссө нуөдөм јылыс.

Агроуполномоченнојлы быт колө төдны бура
став објатитана шуөмјас агромиңимүм нуөдөм куға;
сіз-жө і агромиңимүмјассө, кодјас нуөдчысөсөны конт-
рактатсіја куға да мыј сетчө кокнөд с.-х. налог ку-
ға да м. т.

Н о л ө д м о г ө н, агроуполномоченнојлы лөө візөд-
ны, медем тыр ујқөн ујқөдісны да кушөмөн вөбіт-

чисны с. х. машинажасон да орууџијасон, кодјас выјымос прокатнөј да көјдыс весалан пунктјасын.

Тажө вылын гижөм моҗассө олөмө пөртгөн вермасны сылы паныдасны муужалөм куҗа ташөм вопросјас, кыҗи машинајас лөсөдны, гаҗаскөд вермасны, минерал му вынсөдөмјас муө сујны, нуөдан меропріјаттөјас вылын көнтроль нуөдны, төдмавны бурлунсө көјдыслыс да м. т.

Тажө ставсө корө агроном агроуполномоченнөјсаяттөдөм сиктса овмөс нуөдөм куҗа. Сылөн төдөмыс колө лоны ыҗыдҗык ас сиктсајас дорыс сы вөсна, мыј агроуполномоченнөј лоө агрономлөн отсасысөн. **Агроуполномоченнөјлөн јитөд сиктсөветкөд, сиктса общественнөј организатсјајаскөд да агрономкөд**

Агроуполномоченнөј лоө олөмө пөртыс производственнөј совещаннөјаслыс шуөмјассө, коді индө бурмөдөм нога агротехника, культурнөј нога ужалөмјас да меропріјаттөјас сиктса овмөс бурмөдөм куҗа; та вөсна і шусө агрономлы отсасысөн. Кыҗи быт лоана шлен производственнөј совещаннөјасын, агроуполномоченнөј сіјө заседаннөјас вылын участвујтө решајтан праваа гөлөсөн. Став виҗөдөмыс да тудөдөмыс агроуполномоченнөјјас уҗ куҗа пуктысө сиктсөвет бердса с. х. сектсјајаса предгедателјас вылө. Сіјө көнтроль улын најө і нуөдөны уҗсө.

Меставывса мувиҗ органјас, асланыс агроном персоналјас пыр агроуполномоченнөјлы индалоны да велөдөны, кыҗи олөмө пөртны на вылө пуктөм сіјө објазанностсө. Таҗөн артмө, мыј агроуполномоченнөјјаслы колө кутны јитөд, кыҗи сиктсөветкөд, сіҗ-жө і агрономјаскөд. Агроуполномоченнөјлы частөҗык колө волены агроном дінө да і агрономыслы аслыс частөҗык воывлыны агроуполномоченнөјыс дінө да сорнїтлыны. Таыс өтдор, ферт, зев колана, ескө. ас-ныс-кө агроуполномоченнөјјасыс мөда мөдныскөд частөҗык адыслысны да мөда мөдыслыс төдмаліснч

бурторјассө да тырмытөмторјассө. Сіксөветјаслы колө, көт кујим төлыс пѳын өтчид, чукөртлыны агроуполномоченнөјјаслыс совешщаннө (конферентсіја) да во чөжөн, еща вылө кыкыс, кызыны отчот агроуполномоченнөјјаслыс асланыс паскыд қык чукөртөм пленумјас вылын, производственнөј совешщаннөјјас вылын, сиктсөветјасын да сиктса скодјас вылын.

Агроуполномоченнөјјас ужаломыс некущөм дон оз бостны; көт ескө, быд положеннєын виқөдлыссө, ыштөд пыдди агроуполномоченнөјјасөс премірујтөм да активнөја уқалысјасөс—урожај кыпөдом куға да агроминимум нуөдом куға бура контрол нуөдомыс сетчө сөмөн преміальнөј фондыс: өтї % с. х. налогис торјөдомөн (отчислитөмөн).

Kodі бөрјө да kodөс позө бөрјыны агроуполномоченнөјө

Торја бура колө виқөдлыны агроуполномоченнөјјас состав вылө. Медвојдөр колө, медым, ескө, агроуполномоченнөј вөлі авторитет кутыс морт, кызі гөл—шөркөддєма крестанаяс пөвсын, сің жө і меставывса общественнөј организатсіјајас пөвсын. Бөрјыссөны агроуполномоченнөјјас виқму общество собраннөјјас вылын гөла шөркөддєма актив пөвсын. Бөрјөны најөс, kodјас аснысө петкөдліснынын партијнөј либө общественнөј уқ вылын да kodјас асланыс мырөмнас да культурнөј нога овмөс нуөдомнас вермасны пыртны выл техникасө сиктса овмөсас. Кулақјасөс да на дор сылысјасөс бөрјыны агроуполномоченнөјө оз поз, ни оз ков. Бөрјөмсө вынсөдө сиктсөвет.

Агроуполномоченнөј лыдсө, kodөс колі бөрјыны мувиқ обществолы, бостны со кущөм арталөм серті: быд 50 керка јурө өтї агроуполномоченнөј

Уна јөза сиктјасын, коні нуөдома сикт пыщкөсса землеустројство торја группајасө, либө участокјасө

торјөдлөмөн, сени агроуполномоченнөјсө бөрјөны өтөс быд участок либө группа вылө.

Мукөд гырыс сиктјасын агроуполномоченнөј бөрјөмсө медбур нуөдны кварталнөј либө сотеннөј собраңнөјас вылын.

Прөстөјжык производственно кооперативнөј организатсияјасын агроуполномоченнөјсө бөрјөны сиж кооперативса общеј собраңнөјас вылын.

Крефитнөј с. х. товаришществојасын агроуполномоченнөјсө бөрјөны т-во совет вылас ас повссыныс. Колхозјасын бөрјөны колхозчыкјас пөвсыс. Гырыс колхозјасын пыржык өтлаалөны торја уж (отрасл) заведутөмкөд (нуөдөмкөд).

Агроуполномоченнөјјаслы, кодјасөс бөрјөма кооператив организатсияјасөн вылын индөм могјасыс өтдор, пуктысө ношта контрол нуөдөм ас кооператив бөрсайс—кооперативыс-кө сиж кывкутөд кутө агрокультурнөј ужјас нуөдөм куға (кывкутөдјас контрактатсия јылыс, крефитөн да көлүјөн снабжајтөм јылыс). Агроуполномоченнөјјаслыс ужнас нуөдөмсө нуөдө сиж кооперативлөн правленьө.

Тсельсө да могјасө, правасө да објазанностсө агроуполномоченнөјјаслыс бура индөма агроуполномоченнөјјас јылыс положеньөын, кодөс вынсөдөма РСФСР НКЗ (виқөд 4 № кодтөд).

Выл формајас сиктса общественност организујтөмын урожај кыпөдөм куға

Урожај кыпөдөм могыс вермасөм вылө, СССР ЦК шуөм бөрын—„кущөм ногјасөн кыпөдны урожај“—сувтөдөма став партіјнөј, советскөј да общественнөј организатсияјасөс.

1929 во муужалөмын бурмөдөм куға пуктөм могыс паскалі ыжыд общественнөј кампаңнө. Өти выл форма, коді сиктөс өтүвтис вермасны урожај кыпөдөм вөсна, вөлі социалистическөј ордысөм сикт-

жас костын; мөд форма—сіктса овмөс бердса производственнөй совешщаньёжаслөн уж; коёмөд формаыс лоі агроуполномоченнөйжас.

Тажө общественнөй органисатсияжас уж жылыс по-чө адзыны сы серті, мырта вөлі сетөма воча кыв РСФСР НКЗ агроном корреспондентжаслөн јун-јул төлысжасын 1929 воө.

1. Корреспондентжас серті, сотсортжысөм вөлі паскалома унжык рајонжасын. Орджысөм торжыс унжыкысө вөлі агромінімум да урожај кыпөдөм.

2. Кушөмжык лөсөдчан ужжас нуөдчиссисны сиктын арса гөра-көза кешлө—јуалөм вылө, унжык корреспондентыс індіс производственнөй совешщаньёжас чукөртлөм вылө. Сиктжасын оз-нын өткаөн мөгмөдны ассыныс вопросжасө, а асланыс коллектив пыр—производственнөй совешщаньёжас пыр. Сиктын-кө ужалөны производственнөй совешщаньёжас тајө лө-нын ыжыд успех сиктыс общественност котыртөмын урожај кыпөдөм мөгыс.

Виөд 17 лист боқыс

Кушөм ужжас нуөдисны агроуполномоченнөйжас	Област либө крај								
	Алтынградск.	Рыты-вир.	Ц. П. О.	Урал	Ц. Ч. О.	Шөр-Волга	Улыс-Волга	Воржык-Кавказ	Сібыр
Агромінімум нуөдөм бөрсө виөдөм	94,3	68,4	75,9	68,0	68,2	86,4	71,4	63,2	68,0
Агропропаганда	25,7	36,8	24,1	44,0	27,3	27,3	35,7	36,8	40,0
Производственнөй совешщаньёжас нуөдөм	17,1	—	10,8	4,0	4,5	4,5	—	—	—
Ерефителжаскөд вермаөбөм	2,9	10,5	—	8,0	13,6	9,0	14,3	—	8,0
Машинажас да өрудөжас сувтөдөм	5,7	10,5	3,6	12,0	4,5	9,0	7,1	—	4,0
Прокатнөй да көјдыс ресалап пункт заведутөм	—	21,1	9,6	28,0	36,4	9,0	14,3	10,5	8,0

Кызі ачыс жөзыс виқодас производственнөй совеш-
щаннөјас вылө, поңо аңыны со кушөм жуалөмыс:
„Унаө участвујтө крестана производственнөй совеш-
щаннөјасын?“ Жындорсыс унжык өтветыс индө, мыј
жөзыс активнөја участвујтисны производственнөй совеш-
щаннө ужјасын.

1929 воө тулыснас РСФСР куңа вөлі бөрјөма
200 сурс агроуполномоченнөј. Мыјын-жө медсасө
вөлі уңыс агроуполномоченнөјаслөн?

Воча кывјасыс агроном—кореспондентјаслөн јук-
сисны, прөчентөн-кө став вылас, сө кушөм ногјасөн:

Тажө вайөдөм таблитсасыс поңо аңыны, мыј агро-
уполномоченнөјјас—збылыс лооны отсасысјасөн улыс-
са агрономіја аппаратлы: өтветјас серғыыс, унжыкуң-
ыс агроуполномоченнөјјаслөн вөлөма агроминимум
олөмө пөртөм бөрса виқөдөм да агропропаганда. Му-
көд вопросјасыс бөстөны ічөтжык места. Кушөм-жө
вөлі уңныс агроуполномоченнөјјаслөн бурлун (каче-
ство) боксаңыс? Тани торја интєреса лоө сјө, мыј
донјалөмсө сетөны агрономјас, кодјаслөн отсасыс-
сасыс лооны агроуполномоченнөјјас. Öтветјас донјалө-
мөн јуксисны со кушөм ногаөн:

Уң бурдуныс (качествомс) агроуполномоченнөјјаслөн	Област либө крај						
	Ленин- градск.	Рытыв- выв	П. О.	Ч. О.	Шөбр Волга	Улыс Волга	Сибир
Зев бұра	2,5	—	4,7	—	—	6,3	—
Шөркода	37,5	62,5	50,6	78,6	66,7	56,2	52,6
Омөла	60,0	37,5	44,7	21,4	33,3	37,5	47,5

Бура донјалөмөн сетөм өтветјас агроуполномо-
ченнөјас уң јылыс зев еща. Унжык донјалөмыс—
шөркофдема уң вөчөм, а Ленинградса областын—

омола уж вочом. Колө пыфди пуктыны, мыј слаба уж нуодом жылыс агроуполномоченнојјаслөн процентыс вылын пошті став рајонас. Тажотор индо агроуполномоченнојјас кадр лөгөдөм коланлун вылө да переподготовка вылө. На вылө пуктысөны сещөм могјас, кодјас корөны бур агрономическөј подготовка. Бостам көф агроминимум оломө нуодом борса виқөдөм. Сетчө пырөны уна сложнөј агротехнической ужаломногјас: колө төдөм көф подуво агрономија наукалыс; бостам пример вылө: колө вермасны вредительскөд, протравитны көјдыс, лөгөдны (течны) бур с. х. машина либө оруфдө, кызі көзны минерал мувысөданјас, култура ног ужавны коскөм (пар) мујас, лөгөдны бура, коланнога көза вежлалөм да м. т.

Выл формаа сиктса общественност организатсияјас көф і сетасны экзамен 1929 вога тувсов гөра-көза дырји, но сетасны экзаменсө минусјасөн. Медым сиктын нуөдны „агрономизатсия“, колө техника да социализм боксаң словијө. Сы могыс колө лептыны сиктса овмөс жылыс төдөмсө став сиктса активлыс; первој очереди, фер, колө агроуполномоченнојјаслыс; та могыс колө јонжыка воставны курсјас.

Быдлаын-ө отмоза гөгөрвоисны агроуполномоченнојјас жылыс да быдлаын-ө на вылө пуктөма колана могјас? Лоө воча виқны: ез пыр да ез быдлаын ужавны агроуполномоченнојјас сижө, мыј вөлі налы колө. Бостам пример: агроуполномоченнојјасөс щөктөны виқны прокатној пункт, сетөны сельсоветын бумагајас тјавны, сетөны сылы административнөј правајас, медым пукталіс тоцөдөмјас агроминимум оломө порттомыс. Медса ыжыд могөн агроуполномоченнојјаслы колө лоны сижө, мыј пуктөма сы вылө СССР ЦК сес-сјаөн. „Урожай кыпөдөм жылыс“ декретын шуөма: „Прөстојжык меропрјатғөјас крестана овмөсјасын нуөдөм вылын контрол“—либө—агроминимум оломө портөм куза контрол.

Прөстөй нога агрокультурнөй меропріяттөјас да сіјө ужалан ногјассө крестана овмөсјас пөвсө пөртөм правітельство шуөм куға.

СССР ЦІК шуөмын урожај кыпөдөм јылыс 30-35 вылө шуөма, мыј:

„Успешнөја решітны тајө могсө позө сөмын со кущөм условіејасын: лоө-кө паскыда применітөма тајө-жө матыса војасын став гөла да шөркөдҫема овмөсјасын прөстөй нога, поснө өвмөсјаслы верманаөс, агрокультурнөй меропріяттөјас, кодјас вермасны урожај кыпөдөмсө олөмө пөртны регыдја срокөн“.

Тајө прөстөі нога меропріяттөјас правітельство шуөмын тащөмөс:

„Чітосортнөй көјдысөн көзөм; став көјдыс сор-тірујтөм да весалөм; машинаөн (радөвөј) көзөм; ме-жајас бырөдөм; јог турунјаскөд да вредітелјаскөд (гајаскөд да мук.) вермасөм; бурмөдөм муужалан ногјас паскөдөм; өзім вылын скөтөс віңны дугөдөм; буржык условіејын скөтөс віңөм да вердөм; буржы-ка вөфітны да віңны кујөд, кызі мувынсөдантор; тырміз вөфітны, мыј выјім інвентар крестана овмөс-јасын, колхозјасын, совхозјасын, прокатнөй пунктја-сын, ремонт вөчан мастерскөјјасын; јонжыка паскөд-ны, вөфітны мувынсөданјас фосфор пыз, ізвестка да пөјім, а сіз-жө і турун мувынсөданјас“.

Кущөм тујјасөн позө јөзсө щөктыны, медым пон-дісны муужалөмын нуөдны агрокультурнөй меропрі-яттөјас? Та јылыс сіјө-жө СССР ЦІК шуөмын індө-ма. Бостам прімер вылө 11 статта, пункт „а“ шуө:

„Контрактатсіја нуөдан кывкүтөдјасын, кыз общөй правілө, колө возвыв віңөдлыны колана прөстөй но-га агрокультурнөй меропріяттөјас, коді колө лоны быт нуөданаөн сіјө овмөслы, кущөм овмөс кыскыссө кон-трактатсіјас“.

Та ногөн, контрактатсия лоӧ абу сӧмын кывкутӧд серғи мыҗга-кӧ лыд виҗму овмӧсыҕ прӧдуктсия сетӧм, но і кывкутӧдӧн, коді индӧ, кыҗи колӧ вӧчыны тајӧ прӧдуктсияыс. Торговӧј сӧелка вӧчӧмыҕ контрактатсия лоӧ производственнӧј меропріјатғӧӧн, ҕерт воҗвыв виҗӧдлӧ, ӧтӧкӧ, медем мувиҗ органјас да кооператив органјас сетисны агрономическӧј отсӧг контрактатсия кывкутӧдсӧ олӧмӧ пӧртӧм могыҕ; мӧдкӧ, медем кывкутӧдыс контрактатсия јывгыс воҗвыв видлаліс (обсуждајтчис,) крестанаясӧн.

14 стаҕаын, сіјӧ-жӧ шуӧмын, нӧшта индӧ туж, кыҗи бурмӧдӧм муужаланноҕсӧ пыртны јӧз пӧвсӧ:

„Медым ышӧдны, медеа бӧрӧ коліс крестанаясӧс, муужалӧмас аслыныс сујны бурмӧдӧм выль ужаланноҕјас, колӧ пуктыны быд маттысса рајонувса, вӧлӧстувса да уездувса сјездјас вылын торја сорниӧн выль шуӧм леҗӧм јылыс, коді ескӧ јӧзсӧ објажитӧдіс нуӧдны кушӧм сурӧ прӧстӧј нога агрокультурнӧј меропріјатғӧјассӧ (кӧјдыс весалӧм, межајас бырӧдӧм, кӧјдыс протравитӧм, ӧҗим вылын скӧт виҗӧмыҕ дугӧдӧм, мувиҗ вымыҕ ізјас да кустјас бырӧдӧм да м. т.)“.

Тајӧ пунктыс шуӧ, мыј агрокультурнӧј ужалан ногјас поҗӧ јӧз пӧвсӧ пыртны-і објажитана пӧрадокӧн. СССР ЦІК шуӧм серғи, објажитана шуӧмјас вермасны леҗны областувса исполкомјас і сіјӧ леҗӧм законсӧ сорнитӧны сиктсӧвет бердса с./х. комиссияын (сектсияын), рајисполком бердса с./х. комиссияын, а сіҗ-жӧ сиктса скодјас вылын. Медем ыштӧдны да интӧрес лоі крестаналӧн урожај кыпӧдӧм куҗа мерајассӧ нуӧдигӧн, сӧвет власт агрокультура меропріјатғӧјас олӧмӧ пӧртӧмыҕ сетӧ кокӧӧдјас виҗму вот (налог) куҗа.

Тајӧ виҗму вот куҗа сетӧм кӧкӧӧдјасыс лоіны којмӧд торјӧн, коді отсалӧ јӧз пӧвсӧ сујны агроминимумјассӧ. Агроминимум паскалі паскыда-нын да уна сикт-нын сіјӧ олӧмӧ пӧртіс. Колӧ 1931 во тулыс кеҗлӧ

воодны сетчоз, медем өтї сїкт ез вöv агромінімумтөм да агромінімум олөмө нуөдтөм.

ВЦК да РСФСР СНК шуөмын „обжәтана пөрадокөн прөстөј нога агрокультурнөј меропрїятөјас урожај кыпөдөм куға нуөдөм жылыс“ (кодөс леқөма февраль 25 лунө 1929 воө) индөма нөлөд туј, кыпөм нөгөн крестана пөвсө пыртны прөстөј нога агрокультурнөј меропрїятөјассө, тајө тујыс—јөзыслөн аслас возмөстчөмыс. Правітелстволөн шуөмыс индалө со кушөм прөстөј нога агрокультурнөј ужаланногјас: а) аскадө ышкавны межајас да межа кост турун быдманінјас; б) дугөдны скөтөс віқөмыс өзімјас вылын; в) дугөдны віңны общественнөј да коллективнөј скөт стадаын бурмөдтөм производітелјасөс, (бурмөдтөм өшкөс, ужөс, межөс, ај порсөс да м.); г) дугөдны скөтөс віқөмыс тукысјасын ојдлана віңјас вылын; д) весавны, сортеірујтны да протравітны көјдысјасөс.“

Сенјасын, көні позө, ВЦК-лөн шуөм леқө обіс-полкомјаслы прөстөј нога агрокультурнөј меропрїятөјас жылыс шуөм леқігөн јітны щөщ мукөдторјас, шуам: быдса обществојасөн уна переменаа муужалөмө вужөм, кынмөм вылө (арын) гөрөм, пар мујас воқжык гөрөм да м. т.

Аслас возмөстчөмыс јөзыслөн сыын, мыј шуөм-јасыс прөстөј нога агрокультурнөј меропрїятөјас јыв-гыс прінімајтөны мувің обществојас, віңму берд да кооператів өтувтчөсјас. Окрісполкомјас тајө шуөм-јаслы вермасны сетны вын—обжәтан шуөм леқө-мөн.

Став обжәтана шуөмјас окрісполкомјаслөн, кон-трактатсіја куға кывкутөдјас, віңму обществојаслөн шуөмјас агромінімум олөмө нуөдөм жылыс, ферт колө мед вөлі обесечітөма мыјөн колө. Та жылыс сорніт-сіс быд правітелсто шуөмјасын.

Оз позө щөктыны, медем олөмө пөртіс сіјө лібө мукөд шуөм куға, лібө договор (кывкутөд) куға,

абу-кө збыл вылас верманлуныс сiјө олөмас пөртныс. Оз жө поџ, примернө, лөсөдны агроминимум, медем көзны сортөвөј көјдысөн, кор сiјө сортөвөј көјдысыс абу. Сiң-жө оз поџ објажитөдны нуөдны сортировка да көјдыс протравитөм абу-кө сортировкаыс да протравитан торжыс да м. т.

Кыџи мукөд ногөн пыртны јөз пөвсө агрокультурнөј ужаланногјас, меропріјаттөјас

Меставывса ісполкомјас шуөм кыңџи, виџму обществојас шуөм кыңџи, контрактатсiјајас, кокнөдјас виџму ватыс сетөм —агрокультурнөј ужаланногјас да меропріјаттөјас вермасны лоны і мукөд тујјасөн: сiктјас костын сотсордјысөмөн, землеустројство нуөдөмөн, тракторнөј колоннајаскөд кывкүтөд вөчөмөн да м. т.

Колө пуктыны асlyд мет (тсель) пыџџи, медем кадө јөткыны, кыџ став сiктнас, сiң-жө өтка торја гөль-шөркөд-дема овмөсјассө агрокультурнөј ужаланногјас нуөдөм вылө, кодi кыпөдө урожај воөм.

Мыј сещөм агроминимум

Урожај кыпөдөм куџа меропріјаттөјас агроминимумө пырө оз өткөн. Торја лыда меропріјаттөјас, мыјјаслы колө пырны агроминимумө, бостсөны сымында, медем ескө оз лө вывти уна да збылыссө поџыс сiјө олөмө нуөдны. Вывти уна оз ков бостны, он-жө-өд вермы ставсө нуөдны-а. Тајө лыда агромеропріјаттөјас-і шусө медеџа агрономіја меропріјаттөјас, либө мөд ногөн—агроминимумөн.

Меропріјаттөјас вермасны лоны уна сiкас значеннө серџыс. Мукөдыс овлө зев прөстөј-көд да најөс кокнөд і олөмө пөртны. Сiң, шуам межајас ыщкөм, скөтөс өџим вылын виџомыс дурдөм да тулысын виџ вылын виџомыс дурдөм, мувиџ вылыс із-

јас да кустјас бырөдөм. Мукөдыс Һеуна сложнөјжык да олөмө нуөдөм куҗа најө корөны спетсиалнөј инвентар (сортировка), либө көјдыс протравитан јад, минерала мувынсөдан, сортөвөј көјдыс. Којмөдјас—нөшта сложнөјжөс да корөны нуөдны Һемлеустројство (уна перемена вылө му ужавны вужигөн).

Медса кокниджык да прөстөјжык меропрјаттөыс бостчө агроминимумас унжык либө сы динө содтыссө сложнөјжык меропрјаттө. Јонжыка сложнөј ужаланногјассө бостчө ещажык лыдөн. Вывти сложнөј меропрјаттөјас, шуам, уна переменаа муужалөм вылө вужөдм,—агроминимумлы унжыкыссө овлө суҗсанаөн өти либө кык меропрјаттө.

Кор лөсөдлөны меропрјаттө группјас да ужаланног агроминимумлы, колө бостны најөс мөда-мөд сертөыс сещөм лыдөн, медым, ескө, најө өти-мөдныс-лы содтисны либө, кыз шуны, мед лоины меропрјаттө нуөдан группаөн. Бостам прөмер, скөтөс тулысын виҗ вылын виҗөмыс дугөдөм көртасөма виҗ бурмөдөмкөд. Јог турункөд да вредителјаскөд вермасөм көртасөма көјдыс протравитөмкөд. Сортөвөј көјдысөн көзөм өтторја учаскоккөд көртасөма 100% вылө көјдыс сортөрујтөмкөд да протравитөмкөд.

Агроминимум лөсөдигөн зев ыжыд значеннө кутө сјјөтор, медым, ескө, сујны сетчө сещөм меропрјаттөјас да ужаланногјас, кодјас оз-нын кыпөдны Һекущөм вензөм: најөс видлалөма практика вылын да опытној мујас да стантсјјјас вылын.

Колө бура прөверитны, шогмө али оз тајө рајонлы сјјө, либө мукөд ужаланногјас. Оз поҗ, напремер, быд рајонлы щөктыны известкаавны мусө, минерал вынсөданавны да кујөдавыны. Весиг тајө ужаланногјас, кызі машинаөн көзөм, воҗ тулыс пар гөрөм да кынмөм вылө (арын) гөрөм, напремер, Асыввыв сөбырын сетөны паныда резултатјас.

Став ужнуӧдӧмас агроуполномоченнӧјлы колӧ пыксыны агроном велӧдӧм вылӧ да кутны ськӧд бур јітӧд, — ассыс тӧдӧмлунсӧ видлалӧмӧн да содтӧмӧн. Медым агроуполномоченнӧј верміс кыҕ колӧ ужсӧ нуӧдны, сылы зев јона колӧ тӧдны кӧт ічӧтїка: кӧ-зӧм јылыс, кӧјдыс јылыс, мусїн (пӧчва) јылыс, му ужалӧм јывсыс, мыј кӧртасӧма прӧстӧј нога агро-культурнӧј ужаланногкӧд да меропрїјатӧјаскӧд, код-јас пырӧны агроінімумӧ.

Мӧд јукӧд

Агрокультурнӧј ужаланногјас да меро-прїјатӧјас, мыјјас пырӧны агроінімумӧ да мыј сы јылыс колӧ тӧдны агроуполно-моченнӧјлы.

Кыҕї лоӧма мусїн (пӧчва) да быдмӧгјас ужаланног да меропрїјатӧјас гїжтӧз вӧјдӧр, мыј-јас пырӧны агроінімумӧ, жеҥыдїка вїӧдлам мусїн да быдмӧгјаслыс лоӧмсӧ.

Мусїн, сылӧн артмӧмыс да својствоыс

Мусїнмӧн шусӧ вылысса ҥебыдїк му слӧјыс, кӧні паскалӧны быдмӧглӧн вужјасыс. Мусїн сулалӧ перегнојыс, кодї ҥӧжјӧҥкӧн мусїнмас сїсмӧ да пӧрӧ углекїслотаӧ. Мукӧд торјасыс му сїнмын лоӧны сој да лыа.

Сој да лыа кынҕї быд мусїнмын ем мел, ізвест да мукӧд пӧлӧс веществојас, кодјас сьвдчӧмнас шусӧны совјасӧн. Мусїнјасын тајӧ гїжӧм составјасыс ӧтдор пыр выјїмӧс мукӧд пӧлӧс ловја-ловјас: нї-зувјас, гагјаслӧн колқјасыс (лїчїнка) да зев поснї-дїк ловјас (органїзмјас), кодјас шусӧны мусїнса бак-терїјасӧн. Бактерїјаслӧн коланлуныс мусїнлы зев ыжыд: на вӧсна быдмӧгјаслӧн коласјасыс да кужӧд пӧрӧны перегнојӧ. Ва, шоныд, кӧзыд да бактерїјас дугдывтӧг вежлалӧны мусїнлыс составсӧ да својство-

сө. Мусінсө бура вөйтөмөн (ужалөмөн) морт вескөдө ужжассө валыс, шоныдлыс, көзидлыс да бакте-ријаслыс аслыс коланла дорө. Мусінлөн-кө торјасыс кулөны топыдаөн да мөда-мөдкөд абу көртаөма, секі мусінлөн стројеңнөыс лоө бус сора (буссора мусін). Мусінмыс мыжыс артмө сіјө торјасыс-кө (сој, лыа да перегној) өтілаасөныпосыдк торјасө да на костын колө коласјас сынөдлы да валы ветлыны— сіјө мусін шусө посні торја (шарјалан) мусінмөн. Мусін стројеңнө зев ыжыд бурлун кутө урожај воөмлы. Бус сора мусін зев кокніда клеітчө васан (зерсан) да вылас лоө корка-коф. Мусін топалө да сөкыд сіјөс ужавны (гөрны, агсавны.) Ва ні сынөд пыщкас оз-нын вермы пырны. Шарјалан мусінмөд ва да сынөд кокнід пырыс пырөны мусінмө быд-мөгјас вујжөз.

Костјасыс либө потасјасыс мусін торјас (частјас) костын, өтлаасөны ас костаныс да артмөдөны уна ветланінјас(ходјас), кодјаслөн кызаыс јурсісі кыза кымынөс. Тајө јурсі сі коф ветланінјасыс либө кызі нөшта најөс шуөны, капілярјасыс і вөчөны мусінсө һебыдөн. Сој да лыа омөла һебыдөс; лыа кымынгырыс, сымын јонжыка һебыд.

Мусінлөн својствоыс ставнас сулалө сіјө јурсісі коф сајас либө, шуны-кө каппіларнөј потасјас сајас. Унжык-кө мусінмын најө емөс, мусінсө шуөны јурсісіөн либө каппіларнөјөн. Сіјө потасјас кузаыс ваыс оз сөмын улө летчы, но сіјө каппіларјасөдыс кајө мусін вылөзыс да руө пөрө. Каппіларнөј подув својство серті лампаын фітіл куза карасін кајө сотчанинөз да көні і сотчө.

Медым дугөдны мусінмыс уліс кајөмсө сынөдө, колө һебчөдны мусін вылыссө кушөмкө оруфдөөн.

Веркөс каппіларјас југөдөм куза ваыс оз понды кајны сіз-жө, кызі лампа фітіл-кө вундан карасіныс кајас сөмын вундөм инөзыс.

Мусін веркөсыс-кө вывті кос, а көждысыс көзө-ма, секі поңо васө катөдны улгыс каток җурөдөмөн (прікатыванієм)

Пөльүйтчан-кө каппіларност својствоөн, поңо бура мусін вөдітөмөн, регуліруйтны мусінмыслыс ва рөскод мунөмсө.

Каппіларност кынзі, мусінлөн ем нөшта өтік ыжыд својство—нылавны верманлун (поглотітельнаја способность). Тајө верманлун вөсна, мусін вермө за пасө чөжны пөтөслуна веществојас. Лыа да мусінјас-лөн нылавны верманлуныс сла-бынік. Гоја да бур перегноја мусінјас торјалөны јона нылавны верман-лунөн. Төдан-кө тајө својствојас, колө лыа мусі-нјасө мувынсөданторјассө сујны частөжык, но ещаөн. Гоја мусінјасө мөдног—сујны колө мувынсөданторјассө шөчжыка, но унжыкаөн. СССР пастаын медсасө паскалөмаөс, кодјас шөгмөны му ужалөм вылө, ежа-подзолістөј, вөрвыв сојөд да сөд-муа мусінјас. Ежа-подзолістөј мусінма інјас лөоны став сөдмутөм потреблајушщөј местајас (полосы). Тајө мусінјас перегнојөн гөльөс; рөмыс налөн рудов-выв тыра, сөд-рудоввывтыра, лібө жежыдвывтыра, рөм-наныс мунөны пач пөјімлаңө, кысаң і петө сылөн шуө-мыс. Тајө мусінјасыс лөоны медса улс (ва) інјасын да сы вөсна пөтөслун сетан веществојасыс пожјавсө-ны; на местаө мусінмө колөны сөмын лыа да біјаізму (кремнезем). Еща вөсна перегној да вывті јона ун-жык лыа сор вөсна подзолістөј мусінјас регыд да кокніда воштены асыныс шарјалана артмөмсө (стро-еңһөсө), пуксөны, паскалөны да корка кодө арт-мөны.

Тајө мусінјас бурмөдөм куңа, колө мусө кујө-дөн вынсөдөм, клевер (бөбөңаң) көзөм, віка көзөм, селітраөн вынсөдөм, суферпосфатөн, пөјімөн, ізвес-төн вынсөдөм да бура парөн ужалөм.

Подзолістөј мусінјасыс лунвылынжык лооны вөр-
ыв в сојод мусінјас, кытчө буравермө пырны сынөд да
ва. Тајө мусінјасыс буржык урожајјас сетөны подзо-
лістөј мусінјас дорыс; сөмын кујодавны да бобөһансө
көңны век-жө колө. Колө сы вөсна, медым мусінмыс-
лы сетны буржык комока артмөм (стројеннө).

Медбур сөдмуаінјасыс лооны Шөр Чернозем
областын, Војыв Кавказын да Шөр Волга вылын:
најө торјалөны јона вакутөдјасөн да бура һанва-
јөмөн.

Лунвылынжык тајө сөдмуа інјасыс лооны рудов
да каштановөј мусінјас; сің-жө бура һан вайөны, но
зев частө кос топөдлывлө.

Медым бура һанвајан мусінсө пыржык кутны
віңны һанвајанөн, а вынтөм мусінлыс лептыны һан-
вајтөмлунсө,— колө төдны:

1) Ужаланногјас да меропріјаттөјас, мыј куға му-
сінмыслыс бурмөдны заводітчанногсө.

2) Ужаланногјас да меропріјаттөјас, мусін вын-
сөдөм куға.

3) Колан ногаөн лөсөдны көңа вежлалөм (сево-
оборот).

Быдмөгјас да налөн устројствоыс

Көјдыс. Быдсама быдмөг артмө көјдысыс. Көт
көјдысјас уна сікас быдмөгјаслөн ежыв сертөыс і
торјалөны өтө-мөдһаныс, но пыщкөсныс пөштө зік
өткөдөс.

Бостөј гырысжык көјдысјас, кущөм тіјан выјім,
шуам, аңкыщлыс, боблыс, фасольыс да көтөдөј на-
јөс ваын. Медвојдөр тіјан кулыштчас кучікыс лібө
кың шуөны оболочкаыс, коді лоө быд қонвіқалун
да жугавтөм көјдыслөн вылысса віңыс—пәскөмыс.

Көјдыслыс вылыс кышсө кулыштөм бөрын ад-
қам,—көјдысыс торјалө кык пелө, кодјас шуөны
көјдыс јукөнјасөн (семенныје долі). Абу, дерт, став

быдмөглөн кык жүкөн; шуам, шобдi көјдыслөн да му-
көд һаһ сетан културајаслөн выјим сөмын өтi жү-
көн—тус.

Көјдыс жүкөнјас костас выјим јитөд — п е р е м ы ч к а.
Тәјө перемычкаыс лоө һаһторкод, кодi көјдыс жүкөн-
јас торјалигөн колөдчысө кодарас-кө. Сijө һаһторкод
перемычкаыс i лоө чужтөдысыс (зародыш), кытыс
быдмигөн артмөны вужјас, за да корјас. Бура-кө ви-
қөдлыны перемычка вылө, поңө аңыны сетыс сijө
торјас,— том кор да вуж, көјдысјасөс јитөма көјдыс
јүкөнјасө: первој кад быдмигас том быдмөг бостө
сојансө, сija мыј выјим көјдыс жүкөнјасын.

Вылын вөлі indөма, мыј һаһтусјаслөн абу көјдыс
јүкөнјасыс, кың аңкыщлөн, сылөн кучик улас выјим
пың перевода тус да помыс чужтөдысыс (зародыш)
сешөм-жө төдчана вужјаса да корјаса. Пың перевода
торјыс һаһ култура тусјасын, кыңi- i аңкыщын, первој
каднас быдмөг быдмигас i вердө сijөн.

Та ногөн лоө, быд көјдыс бытөкө-кө пөтөслун
кутыс магаһин том быдмөгјаслы. Нәјө первој кад оли-
гас, кытчөң оз јонмыны вужјасыс сешөмөң, медым
вермыны бостны муыс сојан да ва. Танi зев уна өт-
кодыс выјим курөг колккод, көни курөг пилөн чуж-
төдыс сөвмө. Быд быдмөглөн көјдысыс кутө белок,
крахмал да гөс, кодјас коланаөс быдмөг чужтөдысөс
вердөм вылө. Бостны-кө сijө-жө көјдысјас да сетны
переработка вылө, секi артмөны прөдуктајас, кодјас
мунөны сојөм вылө мортлы да пемөсјаслы.

Уна сикас быдмөг көјдысјаслөн белок, крахмалыс
да гөсыс абу өтмындаөс. Бостам-кө көјдысјас шоб-
дiлыс да подсолнечниклыс нәјө зев уна кутөны гөс,
но зев еща крахмал. Кукурузалөн көјдысыс кутө зев
уна крахмал, но зев еща белокыс. Шобдi да су көј-
дысјас кутөны уна белок да крахмал, но еща гөсыс.
Шобдi мibө су көјдыс-кө ми iзам пыңө да пыңсө гу-
дыртам ваө, секi артмө лувјалан, клејкод һаһшом.

Тажо клејкоџ лоомыс — белоксаң, коди мөдногөн нөшта шусө клејасанөн (клејковінаөн). Пондам-кө сук Һаңшомсө чабравны кіөн да пыр ваөн кіскавны, секи ваыскөд щөщ пондас гылавны поснџік жежыд крахмал тусјас — јөв коџ гудыр, ва.

Тажо ваыслы-кө сетан кад, стөканын сөзыштас, — пыдөсас пуксас крахмал. Быд көјдысын нөшта выјім путор (древесіна), — сешөм вешщество, мыјыс артмө пу, іңас. Көјдыслөн кучікыс унжыкысө овлө древесінаыс. Медбөрја тор мыј выјім көјдысын — сіја ва.

Мыјыс лоө быдмөгыс, кытыс да мыј сіјө бостө

Белок, крахмал, гөс да древесіна шусөны органическөј вешществојасөн; најө лооны торјасөн ловја организмјаслы — быдмөгјаслы — да мунөны сојөмө пемөсјас организм вөчөм вылө.

Быдмөгөс-кө сотны, ыжыд органическөј чукөрыс колө ічөтїк шөм да пөјім чукөртор. Шомсө-кө воҙө пондам сотны пөрөны пөјімө.

Быдмөг сотігөн, а сің-жө сісмігөн, ваыс пөрө руө да лебџө; шом сотігөн пөрө аңытөм газө — углекіслотаө, кодөс лолалөмнас сің-жө сотөны морт да пемөсјас. Сотігөн артмө нөшта өтї аңытөм газ — азот; сіјө кіслородкөд өтїлаасөмөн шусө сынөдөн, кодөн мі-і лолалам. Ставыс мыј колө сотөм бөрас лооны мулөн торјас (частјас); тајө прөстөј му торјас-сө хіміјаын шуөны металлјасөн. Тажө пөјім торјас-сө быдмөгыс бостіс муыс аслас вујјаснас. Пөјым составө пыржык пырөны со куцөм торјас (вешществојас): калиј, калтсіј, магниј, көрт, сера, фосфор, хлор да кремнїј.

Ставыс, мыј сотігөн лїбө сісмігөн пөрі углекіслотаө да лебџіс, сы вестө быдмөг бостө сынөдыс, — аслас корјас пырыс — углекіслотасө, лїбө мусіңгыс, — вујјас пырыс — азотсө. Ставыс, мыј колі пөјім коџөн, бостөма мусіңгыс.

Көјдыслөн быдмөм. Кос көјдыс аслас кыш пѳын дыр вермө ассө віңны да оз вошты асгыс чужанлунсө; кокныа нуөдө гожса жарјас да төвса көңыдјас, сөмын ваыс полөжык. Көјдыс-кө вескалө васөд інө сіјө пондас улссө аслыс кыскыны; сы бөрын полдө, чужтөдыгыс (зародыш) ловзө; косалө кышсө да пондө һоһавны көјдыс јукөнјасыс сојансө. Быдмөг, кыз шуласны, пондө быдмыны.

Медым, ескө, быдмөгыс быдміс зөһвізаөн, колө мед көјдысыс вөлі зөһвізаа, тырбур да һекыт жугавтөм. Сесса колө коланлун серті ва. Еща-кө ваыс, секі быдмөг оз вермы полдны лібө, весіг, овлө быдмігас космө.

Медым быдмөг бура быдміс, колө быд кілограмм көјдыс вылө еща вылө һін $\frac{1}{2}$ -1 кілограмм ва.

Ваыс өтдор, көјдыс чужөмлы колө коланлун серті шоныд да сынөд. Шуам, полтчөм көјдысөс-кө пуктам јі вылө, быдмыны оз понды. Сің-жө оз пондыны көјдысјас чужны 40-50° температураын (С. серті).

Полтчөм көјдысөс-кө мі мавтам выјөн лібө лезам кушөмкө жужыд доз пыдөсө да сіјө лезөмнас сынөд воөмсө дугөдам, секі быдмөгјасыд оз чужныһи быдмыны.

Мыј медсасө колө быдмөглы аслас быдмігөн, зорізалігөн да плод сетігөн

Чужөм көјдыс піскөдчө мусін слөј пыр да артмөны петасјас. Тајө кадсаң заводітчөны быдмыны вужјас да зајас, быдмөг бостчө вожөссыны да көјдыс артмөдны. Тајө кадө, ваыс, шоныдыс да сынөдыс кыңзі быдмөглы зев колө шонді југыд.

Сынөдыс быдмөг һоһалө (кыскө) углекіслота; аслас віжов корјас да шонді југыд отсөгөн, өтщөш вакөд да пөтөс сетан вешществојаскөд, кодөс мусінгыс бостө, артмөдө органичөскөј вешщөсвојасө — белок, крахмал, гөс да дрөвесіна; тајөјас пуксөһны:

кодыс заас, kodі кѳдысас, kodі плодас, kodі вуж-
јас да с. в.

Быдмѳг петаслѳн, кор лоѳны вѳжов корјас, заво-
ѳитѳ вынја кыскыны мусѳнмыс ва да ваыскѳд щѳщ
пѳтѳс вешествојас, kodјасѳс суѳѳдѳ мусѳн чорыд
торјасыс. Медым вужјасыс вермѳсны на вылѳ пуктѳм
мојјасѳсѳ нуѳдны, налы колѳ кыскыны ваыс сывдчѳм
ѳојансѳ да колѳ верманлун (способность), медым
мусѳнлыс чорыд торјасѳсѳ ѳојны (разједатѳ).

Кыз вужјаслы, сѳз-жѳ-і заыслы зев колѳ сынѳдса
кіслород лолалѳм вылѳ; та вѳсна мусѳнмыд колѳ рѳш-
кыд (пух коѳ). Ва, kodѳс вужјаснас бѳстѳ мусѳнмыс,
корјас пырыс руѳ мунѳ. Асланыс быдмѳгѳн быдмѳг-
јас руѳ пѳртѳны зев уна ва; вужјас-кѳ оз вермыны
мусѳнмыс лептыны сы мында васѳ, мыјта корјасыс руѳ
пѳртѳны, секѳ, быдѳн пондас нукуыртчыны да бѳрѳі
космѳ.

Медым, ескѳ, быдмѳг вермас кыз колѳ сылы
быдмыны, ѳорѳзавны да кѳјдысавны—колѳ, медым му-
сѳнмын тырмымѳз вѳлі ва, сынѳд да ѳојанторјас (веш-
ществојас); сѳз-жѳ мед вѳлі тырмымѳз шоныд да југыд.
Мыјкѳ-кѳ тајѳ торјасыс оз ло тырмымѳз, секѳ быд-
мѳглѳн быдмѳмыс наѳмас, лѳбѳ ѳѳкѳз сувтас. Сѳмын
угольнѳј кіслота, kodѳс корјас сынѳдыс бѳстѳны, вы-
јым пыр мыјта колѳ. Мукѳд вешествојас понда
колѳ-нын тѳждысны му уѳалыслы; таын і выјѳм іску-
ствоыс му уѳалѳмын да агрономѳја велѳдѳмын.

Медым быдмѳг вајѳс кѳјдыс, сылы колѳ ѳорѳзав-
ны. Кор завоѳѳтчысас быдмѳглѳн ѳорѳзалѳм, секѳ быд-
мѳглѳн быдмѳмыс сувтѳ.

Быдмѳг ѳорѳзјас кѳѳ ѳтѳ мѳдѳсаыс і торјалѳны
ыѳданас, рѳмнас да веркѳс артмѳм ногнас, сѳмын
пыржык артмѳм ногныс лоѳ ѳткоѳжык торјасыс (част-
јасыс). Мукѳд быдмѳгјаслѳн ѳорѳзјасыс торјалѳны
ставсыс асланыс мѳча југыднаныс да сы вѳсна-і лоі шу-
ѳмыс ѳорѳзнас. Мукѳд быдмѳгјаслѳн ѳорѳзыс сещѳм-

жө рөма, кущом рөма і ачыс быдмөгыс; бостам көт став наң быдмөгјастө мјанлыс. Зоріқлөн¹ ежвыв корјасыс оз кутны ыжыд значењө; медколанторјасыс зоріқ пыщкөсас да пошти быд быдмөглөн өткодөс. Ортсыланө матынжык зоріқын выјымөс мужскөј органјас—тычінкаөн шусөны; сунісјас жылын-моз помас өшалөны, бус мешөк кодјас—пылнкіөн шусөны.

Зоріқ пыщкас лоө плод сетан тор; сіјө шусө плө д-н ікөн лібө пестікөн; улыс помыс пестіклөн нолт-чөма бутылка модаа да сіјө шуөны завјағөн; завјағ кутө колкторјас, кодјас і сетөны көјдыссө. Выліас завјағ артмөдө сурјаторкод, помас сылөн „кыр-тор“, борд перевода-код, лібө кісточка перевода-код, лібө јуртор-код. Тајө зоріқлөн пыщкөс торјыс шусө женскөј органөн.

Тычінкајас пыржык гөгөртөдөмаөс женскөј органјасөс. Көјдыс артмөм куға колө, мед лоі плод артмөм (оплодотворење). Тајө лоө со кызі: бусјас, лібө мешөкјас мужскөј бусөн, потласөны да бусјасыс вескалөны женскөј пестік нырторјө; лібө төлөн (шуам, сулөн) лібө гағјасөн(шуам, клеверлөн), лібө бусторјыс вескалөны тычіноксањыс ныртор вылө сіјө-жө өті зоріқлөн.

Бусторјыс-кө тычіноксањ воө ныр роғ вылө сіјө-жө зоріқлөн сынөд вывті нутөг, секі лоө асбусасөм (самоопыленіје); тащөм быдмөгјасыс шусөны асбусөдчысјасөн (самоопылајушіјеса), шуам: шобді, ід, зөр.

Буссө-кө өті зоріқсањ мөд зоріқө нуө төв лібө гағ, секі лоө перекрестнөј опыленіје. Тащөм быдмөгјасыс шусөны перекрестка-опылајушщөјјас, шуам—су, кукуруза.

Быдмөгјаслөн тајө својствоыс кутө зев ыжыд значењө, медса-нын сортөвөј быдмөгјас өті участокө көзігөн.

Көјдысјаслыс да быдмөгјаслыс-кө подув својство-јассө төдмөдны—колө төдны:

1. Көјдыслыс бурлунсө (качество) төдмөдөм ку-
ча правило;

2. Көзіг кежлө лөсөдчөм куза ужаланногјас да
меропріјаттөјас;

3. Көза бөрсө дөзөритөм да көза пыцца јог-
турунјаскөд да вредітелјаскөд вермасөм.

Агромінімум лыдө агрокультурнөј меропріјаттөјас бөрјөдлөм

Первојја јукөдын таја кнїгаын вөлі висталөма-нын,
мыј војдөр колө бөрјөдлыны ужаланногјас да меро-
пріјаттөјас сещөмөс, кодјасөс відлавлөма-нын олөмас да
сетөны бур резултатјас; оз поз, ферт, бөрјөдлыны
сещөм меропріјаттөјас, олөмө нуөдөм вылас-кө абу
колан условіјөјасыс (колан машинајас, орудөјас, көј-
дысјас, мувынсөданјас да вредітелјаскөд вермасан
торјас да с. в.). Гіктсөветјаслы, производственнөј
совещаннөјас да агроуполномоченнөјјас пыр, колө
прөверітны, лөсөдчөма абу јөзыс сіјө лыбө мукөд
меропріјаттөјассө олөмө нуөдөм вылө. Прөверітны
агрономкөд, шогмө-ө меставывсса условјө серті.
Став шогмытөмсө колө шыбытны да на вестө сујны
выл меропріјаттөјас. Кущөм меропріјаттөјас позас
олөмө нуөдны пырыстөм-пыр, сіјө меропріјаттөсө
колө јитны первој өчередын нуөдөм вылө.

Сіјө меропріјаттөјас, кодјасөс олөмө пөртөм куза
колөны машинајас, көјдысјас да мукөд колана көлуј,
колө сујны мөд өчередын нуөдөм вылө.

Агромінімум олөмө нуөдігөн бығ колө артышт-
ны гөль овмөсјаслы отсөг сетөм јылыс, кодјас бок-
саң отсөг сеттөг оз вермыны олөмө пөртны став
агромінімум меропріјаттөјассө.

Мөд өчерөдын сулалан меропріјаттөјас олөмө
нуөдөм куза, колө возыв лөсөдчөм, шуам, органи-
зујтны прокатнөј да көјдыс весалан пунктјас, нур-
костан да көјдыс бурмөдан төварішществојас да с. в.

3. Тујдөд агроуполномоченнөјјаслы.

Лөсөдчысө-кө огородјас, агрокультурнөј меропрі-
јаттөјас нуөдөм куза, секи мувиқ общество шуөмас
индысөны строкјас, корјасө оломө портны агроини-
мумсө.

**Общөј агроинимум став рајонјаслы
Мујас вылыс ізјас ідралөм.**

Уналаын мујас вылас тупласөны уна-код быдса-
ма полөс ізјас —гырыс іпосны. Гырыс ізјас өтї мес-
таын кујлөны да јона торкөны муужалөмсө; із гөгөр-
ыс пыржык быдмөны быдсама турунјас да сесаң
разалөны став му пастаыс. Гырыс ізјас поңө ідравны
сөмың сің —гырыс гујас кодјыны да сетчө туплалө-
мөн. Гуас тупылтөм із вылас муыс колї медем
метра жын мынта —озжык мешајтчы жужыда гөрі-
гөн. Мөдног, кыңи поңө гырыс ізјас ідравны сіја —
финаміт да порохөн жугөдлөм. Посныжык ізјассо му
вылыс новлөны межајасө лібө тујјас вөчөм вылө.

Му вылыс кустјас ідралөм

Му вылын быдман кустјасын јона рөдмө јогту-
рунјас, шакјас (шомшепт да ујпін вичөмјас) да му-
көд полөс вредітелјас. Уна-кө кустјасыс, — сіјө ке-
равны да вужсө бертны колө отвылыс став сїкт
кодөн, лібө отувтчөмөн кымынкө овмөслы. Кустјас-
ыс-кө быдмөны откымын отка торја овмөсјас му
вылын, сіјө керавны колө, мувиқ общество шуөм
серті сылы — кодлөн муыс.

Борјас гөрөм.

Мукөд местаын борјасыс сымынта, мыј быд
кrestaнн му костын бор. Борјасө быдмөны јог
турунјас; воөм бөрас көјдысө төлыс нөбөдө мујас вылө
да мујас сө јог турунчөдөны. Борјын быдмыс јог турун-
јас пөвсын позјалөны лыдтөм пакөст вөчыс гарјас. Јог-
турункөд вермасныс му вылын он вермы медеасө

сіјөн — борсыс бөр локтө да. Та вөсна і колө борјас гөрөмыс пырны агромінімумө сіјө сіктјасын, көні тајө борјасыс выјімөс. Ферт, көт і еща борјасыд мукөдлаас да најөс сің-жө колө гөрны.

Ышкыны борјас, тујјас, ічөтік участокјас да му дорын пустујтаніјас

Кушөмкө гырыс помкајас вөсна-кө оз поз гөрны борјассө, секі колө, медым позіс вермасны јог-турункөд, ышкывыны борјассө. Тујјас дорын да мудар пустөјінјасын јог-турунјасыд сің-жө быдмөны да разөдөны јог турунсө мујас вылө; најөс быт колө ышкавны.

Нан ідралөм бөрын мукөд му вылас колө зев уна јог турунјас; најөс сің-жө быт колө ышкавны. Курај нма турун, коді быдмө мујас вымын, колө сіјөс ышкыны да сотны. Јог турунјас ышкөмсө мујас вылыс, борјасыс, тујјас вылыс, му бердса пустөј інјасыс колө нуөдны тајө турунјас зоріңавтөзыс. Мөдпөв-кө быдмасны да зоріңавны пондасны, најөс мөдыс ышкыны.

Став јог турун ышкөм бөрын космытөзыс петкөдөны мујас вылыс; лебзан көјдыса, кыз заа (іңа-а) јог турунјасөс петкөдөм бөрас пыр-жө сотөны.

Көсјөны-кө јог турунсө віңны пес вылө, компост лөсөдөм вылө, сілос лөсөдөм вылө, секі најөс течөны чукөрө сещөм местаө, медым көзан мујасыс-лы ез мешајтчы.

Васөд мујасөс көвтөм мөгыс вөсса канавајас кодјөм

Вывті васөд мујасын, он-кө мусінсө косты, быдсама агрокультурнөј меропріјаттөјас, кың шуам, мувынсөдөм, көјдыс весалөм да мукөд оз вермыны тырмөз петкөдлыны ассыс бурлунсө.

Прөстөј нога костөм,— воҗса канавајас кодјөм,— ужаланног абу сөкыд; поҗө олөмө нуөдны став сиктөн либө кымынкө овмөслы; та вөсна таја вермас пырны агроминимумө.

Костөмыс-кө корө гырыс рөшщөтјас (сөм виҗөм), секі колө первој организујтны Һуркостан (мелиоративнөј) төварішчество.

Бөрөздајассан ва кыскан канавајас кодјөм

Прөстөј ногөн му костөм — вакыскан канавајас кодјөм, кодјөны медым сіјө канавајасыс кыскисны тулысса да арса вајас, кодјас пуксөны бөрөздајасө; сіјө виҗө көҗајасөс чужтөмыс; та вөсна тајө колө пырны агроминимумө.

Лышнөј ваыс виҗјас костөм

Кор мі көсјам виҗјасөс ставнас бурмөдны, таја ужаланногыс колө лоны быҗ нуөданаөн.

Костытөг виҗјас бура бурмөдны он вермы. Виҗ костан ужыс-кө ыҗыд, ковмас воҗҗык котыртны Һур костан төварішчество.

Виҗјас весавны вушјасыс да кустјасыс

Тулысын виҗјас вылын скөт виҗөмла, мјан виҗјас вылын лоины зев уна му вушјас. Унаыс виҗ вылын овывлө вушкыс коҗувкот карјасыс либө вурдысөн чукөртөм му чукөрјасыс. Виҗјас вылын вушјасыс өтдор выјимөс разіпелыын куст чукөрјас. Вушјас мешајтөны ышкігөн да җик пөштө оз поҗ сетчө леҗны ышқан машина. Кустјасыс, огө-кө кадыс-кадө бырөдөј, воыс-воө паскалөны виҗјас вылө. Та вөсна виҗјасөс вушјасыс да кустјасыс весалөм, кыҗі ужаланног виҗ бурмөдөм куҗа, колө лоны агроминимумын паскыда олөмө нуөдөм могыс. Сөмын вушјас да кустјас виҗвылыс бырөдөм бөрын поҗас бостчыны виҗ бурмөдөмө. Тајө ужаланног нуөдөм куҗа быҗ колө дугөдны скөтөс тулысын виҗ вылын виҗөмыс.

Ві́зјас вылыс кустјас бырөдөмыс нуөдчө—кера-
лөмөн, а сесса черөн да коканөн вужсө перјалөмөн.
Вушјасөс поңо гөрны плугјөн либө вундавны көрт-
зырјөн. Вушвундан машіналөн ужаланногыс сложнө-
жык да сіјө оз ков агромінімумад сујны.

Поңо-кө, вундалөм вушсө колө чукөртны чукөр-
јасө да наыс вөчны компост. Сісмөм бөрас, кызі
вынсөдантор, поңо шыблавны вің пастаыс.

Ві́зјаслыс ежвывсө бурмөдөм

Ві́зјаслыс ежвывсө бурмөдөм (агсалөмөн либө
агсалөмөн да вынсөдөмөн, турун көзөмөн), шоча сет-
лывлө кушөмкө төдчана резултат: сіјө-кө пыртны
агромінімумө, колө со кушөм случајјас дырјі: а) ме-
дым свежејмөдны ежсө ојдлана ві́зјаслыс, колө аг-
савны рандаљ агасөн, аурас агасөн, либө прөстөј көрт
піна агасөн тајө вөчны сещөм ві́зјас вылын, көні
дыр-нын в эсісны скөтыс да ві́зјасыс јона топалөмаөс:
б) агсавны ојдлан ві́зјас вылө ваөн колөмінсө, медым
сіја-ілгыс ез артмы коркаө; в) агсавны жеңыд кад
кежлө ојдлан ві́зјасөс, кодјасөс гөрны оз поң; агса-
лөмкөд өтщөщ колө сујны вынсөданјас: суперфосфат,
каліјнөј сов, компост да көзлыны турун.

Ві́зјасөс ставнас (кореннөја) бурмөдөм

Ставнас ві́з бурмөдөм сыын, медым ві́сө гөрны,
вынсөдны да көзны ві́звыв турунјас. Тајө меропрі-
јаттөсө колө нуөдны сені, көні унжык ојдлытөм
ві́зјас.

Ві́з гөрөмыс быт колө лоны гожөм помасігөн
либө ар пуксігөн. Сормөдчөмыс сетө омөлжык ре-
зултатјас. Гөрөны ві́нтөвөја пластсө шыбытан плуг-
јөн, медым туруныс улө лоі.

Тулысын воңжык кыз поңо, агсавны пластјассө
рандалөн, а сы бөрын прөстөј агасөн. Агсалөм бөрын
көзөны зөр-сора віка; зөр да шабді—турунвоңвыв
культурајас.

К о з ђ о м. Мөд-којмөд во вылө зөр сора вика көзөм бөрын либө мукөд быдмөгјас көзөм бөрын, көзөны уна пөлөс виэвыв турунјас. Бур овывлө уро-жајыс воэвыв нинөм көзлывтөг, кор көзөны турунсө да медвоэза онас-жө і турунсө сетө.

Виэјас вылө турун көзөм могыс индысөны со кущөм сорласјас (смесјас).

(Килограмм дьдөн тектад вылө)

ТУРУН НІМЈАС	Лыаа му сінма ојд- лан виэјас вылө	Шөркөд- смавасөд виэјасвылө	Увтас виэјас вы- лө
Бобөнаъ прөстөј	—	1,6	—
„ шведскөј	3,2	2,0	4,0
„ жеңыд	0,8	0,8	1,2
Емофејевка	4,9	6,1	6,1
Овсаытса лугов	4,9	6,1	6,1
„ гөрд	—	—	2,4
Лежа	—	3,2	3,2
Лисохвост	4,0	3,2	3,2
Коостер безостөј	1,2	10,2	8,0
Пыреј ползучөј	6,1	—	—
Мјатлык лугөвөј	3,2	3,2	3,2
Полевйтса белаја	1,2	1,6	1,2
Гребеннык	—	2,4	—
Ставыс 1 га вылө	29,5	40,4	37,6

Турун сорлөдсө көзөны киён, кык жүкөнын. Өтү жүкөнын көзөны сөкыдзык көйдүсјас, кыңи клевер, тимофејевка, мјатлик, полевитса, көзөны пилнөј пызөн сорлалөмөн, медым өткофжык лоө. Мөд жүкөнын сорлалөны овсаңитса, јежа, костер да мукөд поснитуса көйдүсјас, көзөны сиз-жө пилнөј пызөн либө лыаөн сорлалөмөн. Агсыштөны кокныдк агасөн $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ сантметра жужда кымын.

Вынсөдансө петкөдөны турун көзөм воавылас. Виңлы медбур му вынсөдан—миңерала му вынсөдантөр; подзолстөј виңјас вылө зев бур петкөдны (емкө) компост кужөд ва да посни кужөд. Миңерал му вынсөданјас пыс, петкөдны-кө көсјан томас шлак, колө петкөдны арын (4—6 ц. га вылө), суперфосфат тулысын (2—3 ц га вылө). Фосфорит пыч вынсөдө омөла. Бура вынсөдө калјнөј сов (3—4 ц га вылө), либө сы пыдди 12-15 центн пачпөјым. Известкаавны виңвыв мусинјас колө видчысөмөн; унджык виңчыс өд известчыд оз јона нуждајчы.

Виңјас бөрсө дөзөритөм

Ставнас-кө виңсө бурмөдөма, секи быт ковмасы бөрсө дөзөритөм нуөдны. Мөд вога турун бостөмсан виңсө кокнидкка агсыштөны, сесса воыс, воө агсалөмыс мунө мусинмыс топалөм серти. Агсалөмсө вөчөны тулысын, кор виңјасыс космыштасны. Быд воө колө петкөдны вынсөданјас: 150—170 килограмм калјнөј сов да 130 килограмм томасшлак либө суперфосфат.

Пөскөтинајас бурмөдөм да выл культурнөј пөскөтинајас вөчөм

Пөскөтиналыс коланлун, кыңи гожса кадө скөтлы корым сетанин, быдөн-һин төдө. Сујан-кө агромини-мумө скөтөс виңјас вылын, пар му вылын, өзім вылын виңөмыс дугөдөм, секи жө колө төждысны гожөмын

скөтөс вердөм жылыс. Он-кө, быдсама дугөдөм колө бумага вылын. Скөт виçаниңяс пыржык овлоны сещөм иңясын, кытi ва да оз шогмы виç вылө; либө вөраиңяс, ердаиңяс, локіник виçяс, пар му вылын да турун ыщкөм бөрын виç вылын. Став тажа пөскөтинаяс сетөны скөтлы зев еща көрым, сы вөсна i скөтыс омөлтчө медјонасө гожөмнас.

Агромиңимүмө медвојдөр колө сујны ужаланногяс өнија пөскөтинаяссө бурмөдөм куҗа, најөс колө бурмөдны ставнас, кытi i виçяс бурмөдөмын. Бурмөданиңясыс сещөм-жө, кущөм i виçяслөн бурмөданогыс. Турун көјдыс сорлөдсө (смессө), пөскөтинаяс вылө көзөм могыс, иңдыссө вөчны тащөм ногаөн (кг га вылө):

ТУРУН ИМЈАС	П ө с к ө т и н а я с		
	Васөд	Шөркөдә васөд	Көстөм ту- руна күр
Клөвер шведскөј	0,9	—	—
„ жеҗмд	0,9	0,9	0,9
Ғимөфејевка	2,9	2,9	3,2
Лысохвост	4,7	—	—
Овсаытса дугов	10,7	10,9	10,8
Јежа сборнаја	—	5,4	5,4
Мјатлык дугов	—	4,7	3,2
„ обыкн	4,3	—	—
Гребеньык	3,6	—	2,2
Овсаытса крас	5,0	7,2	7,2
Полевитса белаја	3,6	3,6	3,7
Ставыс 1 га вылө	36,6	25,5	36,5

Пөскөтинајас бурмөдөмыс өтдөр, медем содтыны
гожса көрым, қолө лөсөдны турун көзөм — веж
көрым вылө да сілос вөчөм вылө.

**Агромінімум, торја (спеціальнөј) рајонјас куза,
мусін бурмөдөм да ужалөм куза**

Културнөј да бурмөдөм пар мујас
вөдітөм.

Өзімөј һаңјас улө муно парөн му ужалөм. Па-
рөн ужалөмлөн могыс: бурмөдны мусінсө, мед лоі
посні комока (шарјалан) муа да віңны уліссө; бырөд-
ны јог турунјас да віңны мулыс вынсө. Војвылын,
көні еща подзолістөј мусінмыс, пар ужалөмыс мед-
сасө відчысөны мусінмас пөтөслуна веществојас
чукөрмөм; сіјөн мусінмыслыс бурмөдны стројенһөсө
да бырөдны јог турунјас.

Кад серті пар гөрөмсө торјөдалөны со кущөм
парјас вылө: сөд лібө вөса пар, воқ — апрелса пар
да мајса пар; шөр да сор пар — јуң, јулсајас лібө
кrestaналөн пар. Тајө парјасыс һөшта овлөны (шу-
сывлөны) чістөј парөн.

Чістөј парјас кыңғі овлөны заһатөј лібө куліснөј
парјас, кор пар муыс вылө өзім көзтөзҫыс көзөма
кущөмкө быдмөг.

Мусінмыслы вын сетөмыс тајө парјасыслөн уна
местаын уна пөлөс. Өті местаын-кө, шуам, позө вө-
дітны сөмын чістөј парјас, мөдлаын чістөј пар кыңғі,
позө вөдітны щөщ-і заһатөј парјас.

Göd пар

Göd пар улө первој гөрөмсө вөчөны арын, һаң
ідралөм бөрын, — во војдөр өзімјассө көзтөз. Өзімсө
көзтөз мусө пыр вөдітөны (ужалөны) сөдөн јог
неттөг.

Тасаң сывлөн-і шуөмыс.

Арын гөрән пар мусө (гөрөны 18 см. жүждә) агсавтөг колөны төвҗыны: оз агсавны сҗөн, меҗым мусінсө не буссөдны да меҗым мусінмыс ез нилө-гөссы да коркаав. Тулыснас пар муыс небзөдчыссө лапчатөҗ култиваторҗасөн (поҗө, җерт, і көрт пина агасөн). Небзөдөм мусінмын бурҗыка ваыс олө да өдҗөҗык мунө быдмөҗаслөн да куҗөдлөн сисмөмыс; наыс артмө унҗык переҗноҗ, коді отлаөдө мусінлыг-торҗассө комөҗасө (җокмылҗасө). Небыд да васөд мусінмын зев өдҗө пондасны быдмыны җог турунҗас. Мыҗөн најө пондасны вуҗҗасны, секи кокнид кыскавны култиваторҗасөн либө агасөн.

Васөд раҗонҗасын пар му небзөдөм моҗыс вө-җитчөны уна амыса плугҗасөн. Косина раҗонҗасын уна амыса плуг пыҗди бурҗык вөҗитчыны лапа-а либө кока култиваторҗасөн, меҗым оз нещкыссы му сінмыслөн ваҗык му слөҗыс. җог турунҗас нещкөм да пегрөдлөм мунө најө быдмөм сертыс: гөҗөм-чөҗнас поҗө кыкыс-куімысөҗ. Та ногөн җог турунҗасыд җона вермөны бырны. Көзтөҗ веҗон кык воҗдөр пар му гөрөны мөдпөв, кыз шуөны кык пөвсалөны. Косөдина раҗонҗасын кыкпөвсалөмсө оз ков нуөдны. Сөд пар вылө куҗөд поҗө петкөдны арнас первоҗ гөрөм улас либө тулыснас первоҗ агсалөм бөрын да куҗөдсө суҗны 13 см. гөрөм костө. Быд раҗонны, көзтөҗ воҗдөр, сөд пар мусө агсалөны.

Воҗ лептөм пар

Воҗ лептөм пар вөчөны тулыснас маҗ либө апрель төлысҗасын, кор поҗас му вылас петны гөрнас. Та вөсна і таҗө парыс шусө апрелса да маҗса парөн. Көнн куҗөдсө петкөдөны муҗас вылө, сен куҗөдсө петкөдигас оз пазөдны гөртөҗыс. Поҗө, җерт, куҗөдсө петкөдны і гөрөм бөрас. Воҗ пар му гөҗөмнас вөҗитөны сиз-жө, кызди сөд пар му. Таҗнад кө сөд парлөн да воҗ парлөн торҗалөмыс сөмын первоҗ

кадса гөрөмас. Косинјасын воэ пар гөрөм бөрас агсавсө, медым пластјасыс да мусинмыс жуҗыда ез космыны: космасны-кө воэпарлси бурлуныс вошө. Агсалигөн-кө чорыд шмакјасыс оз жугавлыны, секи колө најөс туплавны да вылітыс вылпөв кокнід-іка агсавны.

Шөр пар

Шөр пар гөрөм овлө тувсов көзајас көзөм бөрын. Воэсө сјөс ужалөмыс муно сја-жө, кызі сөд либө воэ парөс моз.

Заңатөј пар

Заңатөј пар вылө гөрөны арсаңыс либө вс тулыснас. Арса гөрөм буржык сы тужөн, мыј вс.жык позас паркөзасө көзны. Көзөм воэвылын петкөдчыс-сө кујөд. Медсасө заңатөј парјас вылө көзлөны зөр сора віка. Откымыныс пуктывлөны картофель. Урожај ідралөм бөрын, сја вежон 3-4 көзтөз, заңатөј парсө мөдпөлалөны (двоится). Сулалө-кө кос поводда, гөрөм дорыс буржык лушценнө вөчны, а мөдпөлалөм-сө вөчны зер бөрын. Та ногөн ва воштөмыс оз ло. Мөдпөлалөм бөрын зев бур ескө міңерал мувынсө-данјас сујны, шуам, гектар вылө 2-2½ ц. суперфосфат, либө 3 ц. костаннөј пыз. Фосфоріт пыз 5-6 ц. сујсө заңатөј пар первой гөрігас.

Мусін лушцітөм (лапкыда гөрөм)

Лушценнөтө позө сујны агромінімумө торја ужаланногөн өтщөц кынмөм вылө арын гөрөмкөд (зья-левая вспашка). Лушценнө вөчөны сы вылө лөсө-дөм нө ламысаөн либө мөд ног шуөны запашкаөн, мукөд дырји рандаљ агасөн. Абу-кө сјаөјас, позө лушцітны плугјөн либө весіг гөрјөн.

Лушценнө лоө — поснід-ікаөн ізапод гөрөм, секи веркөс мусін слөјыс небзө, бырөны ізапод јогјас да јонмө олом кутөмыс мусінса бактөријајаслөн.

Һаңтө ідралөм бөрад-өд іңаподьид топалөма, чорыд да жоғос. Уна жоғ турун-нын көйдыссаліс. Лушцітөм бөрад жоғ көйдысжасыд вескалөны налы колана інө да өдјө чужөны. Чужөм, быдмөм жоғтурунсө бырөдөны агсалөмөн. Таңнад, кызвын жоғ-турунсө лөб бырөдөма арнас.

Арын лушцітөм муөс колө воғжык тулыснас агсавны; сөдмуа мусінжасын буржык агсавны сөкыд җіг-заг агасөн. Арса гөрөмтө тулысын зев бур гөрны картофель да корнеплод улө. Арса гөрөм-кө јона пуксіс да топалі, сіјө тулысын гөрөмыс зев колана.

Сөдмутөм мусінма местајасын су іңа под зөр улө лушцітөм кыпөдліс урожајсө (зөрјыслыс) 12—17% былө.

Кыңи агромінімум, јарөвөј культурајас улө лушцітөм, вермас пырны асвоғмөстчөмнас, лібө воғвыв іңапод лушцітөмөн да бөрыннас сор арса гөрөмөн. Лушціснөлыс ужаланногсө пар мујас вылын нуөдөм жылыс висталөм војдөржык-нын.

Јарөвөјјас улө спетсіальнөј мусін ужаланногјас кыңи вөфитны ежајас, ежмөм мујас да клевер подјас

Турунаінјас гөрөм јона торјалө іңапод гөрөмыс. Іңапод гөрөмөн-кө мі көсјам һаң содтыны—жоғ турунјас бырөдөмөн, ва кутөмөн да мусін стројеннөсө бурмөдөмөн, со тани, ежа гөрігөн моғјасыс җік-нин мөд: өдјөнжык дугөдны олөм кутөмсө турун пластјаслыс да лөсөдны. Сещөм условіјө, медым өдјөнжык ежаыс сісміс. Медса јона паскалөма ежа гөрігөн сещөм ужаланног, медым, ескө, турун пластсө ставнас бергөдны мөдарө. Сы бөрын пластјасыс агсавсөны да көҗсөны: шабді, јарөвөј шобді, броса да зөр сора віка. Та ног ужалігөн гөрөмсө колө нуөдны воғ тулысын, во кымын војдөр арөвөјсө көзтөҗыс.

Медса өдјона да бур ужаланногөн ежа вөдтө-
мын лоо: 1) ежа веркөссө 4 амыса либө рандалон
лушчитөм да сы бөрын гөрөм; 2) ежа кулштан плуг-
јөн ежа гөрөм.

Бөрја сертї-кө ужаланног көсјан нуөдны, бур-
жык лоө лущеннөсө вөчны арын. Бур да колана і
гөрөмсө вөчны арын-жө. Поңө і воң тулысын гөрны.
Ежакулан плугјөн-кө көсјан гөрны,—быт колө гөрны
арын.

Пропашнөј улө мусін лөсөдөм

Картофель улө колө гөрны 18—25 см судаа да
арын. Медса-нын таја колө мїјан местајасын. Поңө,
Ферт, картуфель улө гөрны і тулысын. Корнеплод улө
му сінсө лөсөдөмыс сещөм-жо, кызї і картофеллы.

Мусін вынсөдөм

Кор мї урожајтө чукөртам да нуам му вылыс,
секи урожајыскөд щөщ мї нуам став пөјыма (золонье)
да сотчытөм торјассө быдмөгыслыс. Мї сорнїтлім
нын, мыј став быдмөг пөјімјасыс—таја мулөн пөтөс
сетан сокјасыс, кодөс быдмөг ноңалө мусінмыс ас-
лас вужјаснас. Быдмөг бостө мусінмыс со кущөм
пөтөслуна-торјас (веществојас); калиј (гіжсө шыпас „К“),
азот (гіжсө шыпас „№“), фосфор (гіжсө „Са“), көрт
(гіжсө шыпасјасөн „Le“), Магнїј (гіжсө „Ма“), Крем-
нїј (гіжсө „Сї“)

Мусінмын пыр выјім тырмің: көрт, калиј,
магнїј да біјаїзму (кремнезем); на вөсна јона төж-
дысны оз ков. Мусінмын озжык тырмы: азот, фос-
фор да калиј. Лыа-а да ежа-подзолїстөј гөлінык мусін-
јасын пыржык оз тырмы тајө кујім веществоыс; сөд-
муа да перегнојнөј мусінјасын азотыс тырмо, но сө-
мын оз тырмы фосфор.

Воыс-воө урожај бостөмөн да нуөдөмөн мї му-
вылыс урожајыскөд щөщ нуам азот, фосфор да ка-

ліҗ. Мусінҗас омөлтчөны да омөлтчөны, а урожајас увлаң летчөны. Колө, ескө, төҗдыҗыны, кушчөм вещество мусінмыслыҗ бостан сїҗө-жө бөр сетны. Сөдмүтөм інҗасын, крестана сетөны мулы сојанлун веществојассө бөр—кујөд петкөдөмөн. Кујөд мувынсөдантө быд овмөс бостө ассіс; выјым ношта міңерал мувынсөданҗас, кодөс ковмас-һын һөбны.

Му вынсөданҗас овлөны: полнојҗас, Һеполнојҗас да косвенно-дејствуйтанајас.

Кујөд

Кујөд лоө—полној мувынсөданөн; сені выјым мулы мыј колө—азот, фосфор да калиј. Полној мувынсөданөн лоө быд сїсмөм быдмоҗаслөн да пемөсјаслөн коласјас (шуам компост); мортлөн да пөткајаслөн асмоҗ; жмыкјас (ізбоіла, дуранда) да турун мувынсөданҗас (зеленое удобрение).

Міңерала мувынсөданҗас.

Міңерала мувынсөданҗас—унҗыкыҗсө овлөны Һеполнојҗөс; наја кутөны лібө азот, лібө фосфор, лібө калиј. Шоча овлө став пөтөслун веществојас өтїлаын. Міңерала мувынсөданҗас пөвсыҗ унҗык вөдїтөны: 1) суперфосфат, фосфор пыҗ, томас-шлак (ставыс кутө сөмын фосфор); 2) селїтра, сернокїслөј аммонїј, вїр пыҗ, мјасо-костанөј да роговөј пыҗ (кутөны азот); 3) калијној сов да калїт (кутөны өтї калиј).

Косвенно-дејствуйтан мувынсөданөн лоө—іҗвест да гипс; наја оз вајны пөтөслуна веществојас, но косвенно-дејствуйтөны мусін вылө: бурмөдөны му сінмыслыҗ строєнһөсө да сїҗөн содтөны һаң вајөмсө муыслыҗ. Мувынсөдан пыҗдї, кујөд вестө, вөдїтлөны торф (трунда); сїҗө бура-жө дејствуйтө сьҗазној мусінҗас вылын.

Лыаа мусинјас вылө мувынсөдан пыфди көзлывлөны лупин. Таја шусө мувынсөдан турунөн.

**Агроминимум, общецј став рајонјаслы,
мусин вынсөдөм куза**
Кужөмөн кужөд виқөм да мусинмө сјјө петкөдөм.

Кужөд лыфдысө медбур мувынсөданөн пөштө став пөлөс мусинлы. Крестана овмөсјасын кужөдсө виқөны скөт кок улын—картајасын. Шоныд скөт картајас вөчөм бөрын кужөд виқөны оз картајасас, а торја чукөрјасын.

Медса пөтөслуна веществоыс кужөдлөн — азот; сылөн дукыс і кылө кужөдсыд; азот кужөд пыс зев өдјө лебэө. Кужөд ваын мыј выјим пөтөслуна веществојасыс, сјз-жө вошоны. Медым кужөдлыс пөтөслуна веществојассө не воштыны, колө кужөдсө бура виқны. Та вөсна унаыс агроминимумө пыртлөны ужаланног—„буржыка кужөмөн виқны кужөд“. Скөт кок улын кужөдыд бура виқсө. Вөликө ескө картаыс жожа—нөшта на бур вөлі; кужөд ваыс ез пыр муө. Вөчөма-кө торја кужөд ва виқанін, колө виқөдны, ме-дым бөкө ез пет.

Виқан-кө кужөдсө торја кужөд виқанінјасын, секі колө төдны со куцөм правилојас: 1) кужөд колө топыда талавны, медсасө дорјастыс; 2) Гожөмын—өтчыд вежон пөын, төлын—өтчыд төлыс пөын кужөдсө колө кіскавлыны кужөд ванас да весіг кор-сурө і прөстөј ваөн; 3) кадыс-кадө волсавны кужөд чукөрсө трундаөн лөбө кос корјасөн.

Абу сөмын кужөдсө виқөмыс колантор,—колантор сјјө бура му вылө петкөдөмыс да муас сүјөмыс. Крестана ног новлөмнад да сүјөмнад кужөдыд воштө ассыс жын бурлунсө.

Гожөмын-кө кужөд петкөдчыссө, оз поз кіставны оснөдік чукөрјасө да сјз виқны вежонјасөн да дыр-

жык. Петкөдөм кужөд пырыс-пыр-жө колө пазөдны да кыз поэ өдјөнжык гөрны.

Төлын-кө кужөд петкөдан, колө сјө кіставны гырыс чукөрјасө да віңны сјі жө, кызі кужөд віңан-інјасын, топыда талалөмөн. Төвнад кужөдыд бура, ферт, віңсө і посні чукөрјасын, сөмын тулыснас воэ колө сјөс пазөдны да гөрны.

Кужөд сужөм вылө кокні мусінмаінјасті поэ гөрны 15—20 см. жужда; сөкыд мусінмаінјасті— 10—15 см. жужда.

Кужөд ваыс зев бур віңјас бурмөдөм вылө, сөмын колө сорлавыны кык мынта ваөн. Оты гектар вің вылө ковмас кужөд ваыс 30 сурс кымын літра.

Та серті, общеј ужаланнөг став раонјаслы, кужөд бурмөдөм да віңөм куза агромінімумө пыртігөн колө лоны:

1) Бура віңны кужөдсө; 2) коланногөн петкөдны кужөдсө став овмөсјаслы, мувің общество шуөм куза. Быдмөгјас сотөм бөрын лоөм пөјім,—шуам пөслөн. кізаклөн, ізаслөн—зев бур мувынсөдан; сені уна коф каліј. Пөјім лыдөоны уналаын шыбласөн да шыблалөны тујјас вылө да помөј гујасө кісталөны,

Відлөгјас пыр төдмалөм куза төдөны, пөјім сетө урожајлы содтөд быд рајонын, лунвылын көф војвылын. Пөјімын каліј кынзі, выјім уна ізвест да неуна фосфор. Трудна пөјім медса гөл пөтөслун вешчествөјасөн; сјө поэ сужны сөмын ізвест вестө. Торја бурлун вермө сетны пөјім војвывса подзолістөј мусінјаслы. Пөјімлыс вынсө бура кылө корне-плод, градвыв пуктас да бөбөһан; Сібырын да лунвылын бура воө јарөвөј шобді. Пөјымыд бұра-жө вынсөдө і віңјастө. Пөјымсаң урожајлөн содөмыс овывлө 15—30% да унжык.

Кызы вичны пөжим да сижө муынлы сетны

Пөжим ковмас өти гактар му выло: кызпу пес-
лөн 5-6 ц., лыска пуяслоң—10 ц., су җаслоң—4 ц.
тс., да кизаклоң—6 тс.

Пөжым кожалөны кижөн. Кожавтөз вождөр, бур ес-
кө пожымсө сорлавыны муөн. Пөжым-кө петкөдөны
пар му выло—мөдпөв гөртөзыс, а җарөвөҗ улө-кө—
вежөн кык вождөр көзтөзыс. Картопель улө пөжым
позө пуктыны быд стада местаө.

Пөжым лоө дона муынсөдантор; агромиңимүмө колө
со кызы пыртны:— пөжым чукөртны вичны, да пет-
көдөма му выло, муынсөдөм пыдди.

Тажө ужаланногсө позө лөсөдны мувиқ общество
шуөм куза, либө сотсөрдҗысөм кывкутөдҗас куза.

Компост вөчөм да сижө муынсөдан пыдди вичөм

Пөжымөс, кыз муынсөданөс вичөмыс кыңзи,
буртор вөли агромиңимүмө сүжны компост вөчөм да
сижө муынсөдан пыдди вичөм (исползуйтөм). Быд
овмөсын выжим вель уна шыбласҗас; сижө шыбласҗассө
шыблалөны туҗас выло, өшиңулө да мукөдлаө. Вөч-
ны-кө наыс компост, кущөм-кө местаө, сисмөм бөрас,
позө муынсөдан пыдди, му выло нуны.

Компост лоө—шыбласҗас чукөр, кытчөкө шы-
бытөны овмөсө ковтөм торҗас. Сені вермас лоны: җаг
турунҗас, гырк пыщкөсҗас пемөсҗаслоң да пөткаҗаслоң,
вужтөм вичөмөн кулыс пемөсҗаслоң тушаҗас мортлөн
да пөткалоң асмоҗас, пөжым да мукөдтор.

Чукөрө течөмнас ставыс сисмө; во кык-кужим
бөрын лоө мукоев перегноҗ. Компост выло шогмө
быд полөс, быд мог да быд раҗонҗасын.

Компостыд бур пөльза сетө вичҗаслы, кытчө сижө
позө драмө еж вылас і кіставны. Компост петкөд-
чысө сымында-жө мыҗдта і куҗөд. Компостын-кө уна
мортлөн либө пөткалоң асмогыс, сені петкөдлөны

гектар вылө 50—100 кымын центнер. Агроминимумо компост вермас пырны виэму обществоо шуом куза.

Минерала мувынсөданјас

СССР-ын минерала мувынсөданјас омөла-на паскалөма. Тајо кнжика заводигас ми вайөдлим таблитса кушөм урожајјас мијанын да Рытывыв Јевропаын. Урожај лыдпассө-кө пуктан ортчөн минерала мувынсөдан муө сүјөмкөд, (мыјта өти гектар вылас сүјөны), секи позо асқыны јитөд урожајлыс да мувынсөдөмлыс. Тајо тыдалө со кушөм таблитсаыс:

	Голланди- ја	Белгија	Германија	Францеја	СССР
Петкөдөны 1 га му вылө минераликөј мувынсөданјас (килограмм лыдөн)	700	600	300	120	0,1 кил. ещакык
Шобдөдөн урожај (тсен- нер лыдөн)	23,5	23,3	21,4	13,2	7,1

Кымын унжык петкөдны мујас вылө минерала мувынсөданјас, сымын унжык урожај (нан воөм). Колө шуны, мыј мусинјасыд Голландијаын, Германијаын да Белгијаын мијанлөн коф-жө подзол, а урожајныс вылынжык 3-4 мындаөн мијанлөн дорыс.

Минерала мувынсөданјаслөн мијан мусинјас вылө фејствуйтөмыс абу дик өткоф. Улын гижөм таблитсајасын,—көни 100% пыдди бөстөма вынсөдтөг воөм урожај да сүкөд өтлаөдчөны вынсөдөмыс воөм урожај,— тыдалө:

Мувынсөдөмјаслөн, уна сикас мусин ыло кущом
вынсетөмыс

МУСИН (ПОЧВА)	Вынсөдтөг	Тырма вын сөдөм (азот, фосфор са калј)
Ежа—подзолістөј	100	141
Сөд муаинын војладор жынын	100	187
Сөд муаинын лунладор жынын	100	110

Таја тыдалө таблітсаыс, көні ежа—подзолістөј да сөдмуаинын војладор мусинјас сөдтөны урожајсө мінерала мувынсөдансаң 41% да 87% ыло; сек жө лунвывса сөдмуаинын сөдө сөмын 10% ыло. Кущом мусинјас ыло, кущом быдмөгјас улө, мвјта да кущом ногөн мувынсөданјас сујны (петкөдны).

АЗОТА МУВЫНСӨДАНЈАС
СЕЛІТРА

Чіліјскөј да Норвежскөј селітрајас буржыка действүтөны лыа-сөјөда мусинјас ыло; омөлжыка—лыа-а да омөла перегноја мусинјас ыло. Петкөдөны һаң культурајас улө да градјас улө. Петкөдігас колө јукны кык јукөнө: өтисө көзігас сујны, а мөдсө—көза петалөм бөрас. Селітрадс којалөны кос, лөн повосфа дырјі којавтөң војдөр сорлалөны лыаөн да вөліст кіјөн којалөны.

Гектар ыло којалан норма: чіліјскөј селітра 45—90 кг., Норвежскөј селітра 90—180 кг.

Сернокіслыј амміак

Вір, јаж да сур пычјас бура действүтөны кокніфік мусинјас ыло: бура вооны һаң культурајас да градыв быдмөгјас.

Петкөдөны (гектар ыылө 120—180 кг) вежон 2—3
вождөр көгтөзгыс да суйөны 10—13 см. пыдлаө.

ФОСФОРНОКИСЛӨЙ МУВЫНСӨДАНЯС Суперфосфат

Суперфосфат лоө медбур фосфорнокислөй мувын-
сөданөн. Шоммөм подзолістөй васөд мусіняс ыылө,—
а сіз-жө лыаа мусіняс ыылө суперфосфат оз поз
петкөдны. Медса бура фејствујтө сөдмуа да сојөда
мусіняс ыылө. Кујім переменаөн му ужалігөн позо
сөмын сек петкөдны, суйөма-кө војдөрсө мусінмас—
кујөд.

Позө петкөдны быдсама быдмөг улө, весіг і кө-
зөм турунјас улө.

Өзімөјјас улө петкөдөны арнас, а жаровојјас улө—
тулыснас.

Корне-клубнеплодјас улө бур лоө сујан-кө быд-
мөгыскөд ортча візјасө.

Гектар ыылө петкөдан нормаыс 180—270 кг; му-
көд дырјі 360 кг.

Томас-шлак

Томас-шлак, суперфосфат серті, фејствујтө мө-
дарө; сіјө бура вын сетө шоммөм, трундаа, лыа-а да
ізвестгөн гөльжык мувынјас ыылө.

Быдмөгјас пөвсыс, томас-шлак борын, мед-бура
быдмөны: көрым турунјас (бобөһаң, лутсерна да мук.)
свекловітса, плөдсетан да вотөс сетан садјас.

Гектар ыылө петкөдөны 270-360 кілограммөз.
Јарөвөј көза улө суйөны арсан; өзімөј улө кујөд пет-
көдөм бөрын да суйөны 10-15 см. пыдлаө.

Фосфоріт пыз

Фосфоріт пыз бур резултатјас сетө подзолістөј,
сојөда, лыа-сојөда, шоммөм нурмөм да візвыв му-
сінјас ыылө; сіз-жө бура фејствујтө војвыв сөдмуа-
інын, перелогјаса да лыа-а (ізвесттөм) мусінјас ыылы.

Быдмөгјас пөвсыг зев бура кылөны фосфоритсө—өзі-
мөј су, көјдыссалан турунјас, лупин да көнтус.

Фосфорит пылөн выныс мусінлы колө 4—5 во;
сы сертї і колө артавны сылыс коланлунсө.

Гектар вылө фосфор пыч колө 4,5 тсентнерсаң
7 тсен.; весіг мукөд дырјыс петкөдлывлөны 10 тсент-
нерөз.

Лы (костанөј) пыч

Лы пыч петкөдчыссө шоммөм нурвыв да подзо-
лістөј мусінјасө. Лы пыч медбура фејствујтө вөрлыа-
выв да лыа-сојөда мусінјас вылө; омөлжыка—сөдмуа
мусінјас вылө.

Лы пыч оз поч петкөдны сіја мусінјас вылө, кытчө
неважөн петкөдлісны ізвест, лїбө мусінмыс ачыс-кө
ізвесткасө кутө. Лы пыч петкөдны му вылө колө ве-
жон 2—3 војдөр көзтөзыс; гектар вылө петкөдөны
270—360 кг. (гөрөм му вылө) да агсалөны сөкыд
агасөн 9—12 см. жужда кымын.

Кожалөны кос, лөн повосфа дырјї; кожавтөз вој-
дөр колө сорлавыны лыаөн, муөн, лїбө пөјымөн.

Калїнөј мувынсөданјас

30% калїнөј сов зев бур резултатјас сетө шом-
мөм да сөкыд (сојөда) мусінјас вылын. Сетө урожай
сөдтөм өзімөј сулыс, волокна—шабділыс, корнеплод-
аслыс, бобөнаңјаслыс да візвыв турунјаслыс.

Петкөдөны калїнөј сов тулысын вежон 3 вој-
дөр көзтөз; сујөны (агсалөны) 8-12 см. жуждаө
кымын.

Пөјім жылыс, кыз калїнөј мувынсөдан, вісталө-
ма-нын вылынжык.

Мїнерала мувынсөданјас лөсөдігөн колө көртав-
ны оз сөмын урожај кыпөдөм боксаң но і выгөдасө
сетөм боксаң сыпонда, мыј тајө му вынсөдан—кө-
бана мувынсөдан.

Тасаң артмө, көт і урожајтө кыпөдө һаң кул-
турајасыдыс, кың ужаланног пыртны агромиңимүмө
Војвыв Кавказлы, Шөр да Улыс Волгалы да став Сібыр
рајонјаслы позө сөмын техническөј культурајас үлө
(подсолнух, картопел, соја, табак да м.) Став сөд-
муаинтөм рајонјасын да Шөр Гөдмуа областын
миңерала мувынсөданјас му вылө петкөдөм позө суј-
ны агромиңимүмө һаң култура көзөмын.

Тажө—ужаланног оломө нуөдны позас сөмын
медсабө контрактатсіја кывкүтөдјас куза.

Известкаалөм (известкование)

Мусин известкаалөм—извест да мергел петкө-
дөмөн—позө шуны медбуртор ужаланног мусин бур-
мөдөм куза. Асныс быдмөгјас еща мусинмыс бостө-
ны известсө; сы вылө известкавынсө оз і ков. Мусин
вылө извест дествујтө мөд ногөн—отсалө мусин
стројеннөбыслы бурмыны, бырөдө шоммөмсө мусин-
лыс да отсалө мусинса пөтөслуна вешествојаслы,—
кодјас сөкыда сывдчөны,—пөрны кокнөда сывдчан
пөтөс-луна совјасө (мусин запасыс).

Унжык быдмөгыс известкаалөмтө радејтө да бур-
тор сетө; сөмын известкаалөм оз радејтны лупин да
серафелла.

Извест бура дејствујтө став подзолістөј, шома—
һурвыв да чорыд сојөда мусинјас вылө.

Гектар вылө извест петкөдөны: кокнөд-ик (лыаа)
мусинјас вылө 20—25 ц. сөкыджык (сојөда) мусин-
јас вылө 45 ц. Извест позө петкөдны известнаксыс
ізөм извест, либө сотөм извест, либө соттөм извест.

Соттөм извест-кө петкөдөны, сіјө колө петкөдны
арын да кіставны 80-100 кг. ыжда чукөрјасө; выв-
тыс ветғыны 10—15 см. кызта муөн. Тајө чукөрјас-
ас извест сотчас да дрөбітчас порошокі кофөз.

Сотөм извест којалөны зырјасөн лөң кос повод-
да дырјі. Көзөгөн-кө выјим төврүтор, колө којавны

төв ногсө (нымыдсө), медем известыс езжык сојкитө да көмкөт платтөтө. Којавны буржык гөрөм пар му вылө. Којалөм бөрас гөрөны плугјөн лбө запашні-көн 8—13 см. жужда-а.

Турун көзөмінјасө да візјас вылө извест шыб-лалөны арнас-на еж вылас.

Петкөдөны-кө ізөм да соттөм извест, секі оз-нын кіскавны чукөрјасө, а разөдөны дофсыс му вылө.

Ивесткаалөм вермас сетны пөлза сөмын со ку-кущөм условіјөјас дырјі:

1. Бура-кө төдмалөма мусинмыслыс извест сузсы-төмсө;

2. Известкаавсө-кө уна переменаөн правілноја му-јас вөдігчигөн;

3. Известкаалігөн-кө өтщөщ петкөдөны мувын вынсөданторјас (кујөд, фосфоріт, суперфосфат).

Ивест сетө бур резултатјас сөмын нечерноземној рајонјасын да Сібырса вөра рајонјасын. Мукөд рајонјас-ын известкаалөм агромінімумө пыртны оз ков.

Ивесткованьөсө олөмө нуөдны колө мувіз об-ществојас шуөм серті.

Гіпсованьө (гіпсујтөм).

Гіпс да алебастр шыблалөны клеверөн көзөм му-јас вылө тулысын возжык 150—225 кг. кымын га. вылө. Гіпсујтөм сетө бур резултатјас клевер вылө. Мукөд дырјі содтө туруныслыс урожајсө 30-50% вылө

Тажө ужаланногыс (способыс) нуөдчө колхозјас бөрјөм серті.

Мінерала мувынсөданторјассө оз поз пыр сор-лалөмөн шыблавны мујас вылө; мукөдјассө лоө пырт-ны і торјөн. Кызјі сорлавлыны мінерала мувынсөдан-торјассө мөда-мөдкөд, индөма торја таблітсаын.

Кущөм мінерал мувынсөданторјас позө сорлав-ны мөда-мөдкөд мујас вылө разөдігөн да кущөмјасөс оз поз.

Мувынсодант. нѣмјасыс	Мыѣм позѣ сорлавны	Мыѣн оз поз сорлавны
Чѣмскѣй селитра	Быд пѣлѣс мувынсоданторјаскѣд.	-----
Норвежск. "	-----	Суперфосфаткѣд, серно-кислѣй аммоніјкѣд.
Серно-кислѣй аммоніј	-----	Ізвесткѣд, томас-шлаккѣд, норвежскѣй селитракѣд, каліјнѣй совкѣд.
Суперфосфат	-----	-----
Томас-шлак	-----	Ізвесткѣд, томас-шлаккѣд, норвежскѣй селитра-кѣд.
Вірыс, јајыс, сурјасыс вѣчѣм пыѣ.	-----	-----
Фосфоритнѣй пыѣ	-----	Суперфосфаткѣд, серно-кислѣй аммоніјкѣд.
Лыјасыс вѣчѣм пыѣ.	-----	Ізвесткѣд, томас-шлаккѣд,
Каліјнѣй сов	Позѣ сорлавны мукѣд пѣлѣс мувынсоданторјаскѣд, муѣинѣ шыблавтѣр вѣјдѣр.	Ізвесткѣд да томас-шлаккѣд, серно-кислѣй аммоніјкѣд.
Пѣјім пачјасыс	Сіѣ-жѣ	Чѣліјскѣй селитракѣд, серно-кислѣй аммоніјкѣд.
Ізвест	Каліјнѣй совкѣд да кујѣдкѣд.	Суперфосфаткѣд, серно-кислѣй аммоніјкѣд, јаја-лыа пыѣјаскѣд.

Бобѣвѣй быдмѣгјас, кыѣі мувынсѣданјас.

Бобѣвѣй быдмѣгјаслѣн выѣјім сецѣм својство, вужјасас рѣдман торја бакѣтерјасас отсѣг пыр, сынѣдыс суѣдны азот; сіјѣс азотсѣ чукѣртѣ мољјаскѣд торја чукѣрѣ, да быдмѣгјас кулѣм бѣрын да вужјас сіѣмѣм бѣрын, вынсѣдѣны мусінсѣ азотѣн.

Бобѣвѣй быдмѣгјас пѣвсын, медјѣна вермѣны суѣдны сынѣдсыс азотсѣ: вѣјвылын—клевер (бобѣ-нан), лунвылын—лутсерна. Клевер, којмѣд во бѣртѣ, колѣ муын азѣістѣй мувынсѣданторјассѣ сымындажѣ, мыѣтѣм сетѣ 40 тонна кујѣд.

Та вѣсна, вывтѣ колана агромінімумѣ пыртны клевер да лутсерна кѣзасѣ, кодјас, та кыѣі нѣшта сетѣны уна бур турун.

Веж турун—мувынсөдантор пыџџі (зеленые удобрения)

Веж кужöd пыџџі, медсасö паскалöма бобöһаң кужöd вылö көџöм.

Веж кужöd вылö көџöны лупін, kodі бобовöј быдмөгјас пöвсыс мед уна вермö суџöднм сынöдыс азотсö.

Та кыңғі, лупінлөн вужјасыс вывті пыдö пырöны му пыщкас, суџöдöны пöтöслунсö (питательнöј вещьествојассö) сешöміныс, кытыс һаң культурајас оз вермыны суџöдны. Та вöсна-і лупіныс бура быдмö лыаа мусінјас вылын.

Уна пöлöс лупін сортјас пöвсыс мед јона паскалöма öтвöса, лöз лупін.

Көзны лупінсö буржык лöө радöвöј көзән машинанөн. Көјдыссö көзны 3-4 см. пыдлаö; öтi га вылö көзсö 180-220 кг. көјдыс.

Мыјөн лупін пондас--һин ҳорізаवсыны, сiјöс оз ков лезны һукуртчыны. Гөрөм бöрас оз ков ыщкыны. Буржык лöө катокөн катокавны.

Лупінсö-кө ыщкöны, секі быт колö гөрны свежöј дырјыс да һе сетны сылы һукурмыныыс. Гөрөм бöрас сөкыд катокөн катајтны да вывтыс кокһыџіка агсыштöны. Вежон 2-3 мысті гөрөм бöрас позö көзны öзiмöј көза. Важ мувынсөдана муыс-кө мунö јарөвöј көза улö, сек позас лупінсö гөрны сентябр тöлыс заводитчигөн.

Вывті бур лöө, веж кужödөн мусö вынсөдöмкөд öтщöщ вынсөдöны мусö миңерала мувынсөданторјасөн, медса-һин фосфоріт пыџөн.

Лупінөн мувынсөдантор пыџџі пöлзујтчыны колö оз öтчыд, а пöртны сiјöс—севооборотö. Шуам-көт тағі: 1. лупін — öзiмöј су; 2. лупін, — су, картофель.

Öтi вöса лупін культураыслөн вывті ыжыд значенһöыс лыа мусінјас вылын рытывыв, војыв да

асыв-војвыв СССР-са рајонјасын—Белоруссияын, Украинаса рытыв-војвыв округјасын, да воҗаа Брјанскоҗ округын.

Агроми́мумо веж мувынсөданторјас пыџџи вөџитөмсө поҗо пыртны мувиҗ обществојас шуөм серти, либө социалистическөј орҗысөм жылыс договорјас серти. Уҗаланногсө вермасны нуөдны став овмөсјас.

Трунда—мувынсөданторјас пыџџи

СССР-ын трунда запасыс вывти ыҗыд. Сіјө рајонјасын, көні матын трундаа нурјасыс, вывти колана трундасө ісползујтны мувынсөданторјас пыџџи.

Трундасө ісползујтны мувынсөданторјас пыџџи поҗо кык ногөн. Оҗикө,—трундаыс вөчны кужөд, трундаа да трунда—кужөд сора компост. Мөд-кө, трундасө вескыда петкөдөны мујас вылө.

Трундасө кужөдөн ісползујтгөн, костөны, поһөдлөны да шыблалөны сіјөс, кыҗ поҗо унҗык, скөт виҗан картајасө, волөс пыџџи. Трунда кужөд зев бур мувынсөдантор.

Трундаыс компост вөчөмыс мунө сіҗ-жө, кыҗи і обыкновенној компост вөчөм. Трундасө течөны чукөрјасө, кісталөны сіјөс морт асмог да кужөд ваөн, сорлалөны іҗвестөн да мукөд пөлөс шыбласјасөн.

Трундаа кужөд сора компост лөө кужөд виҗанін, кодөс вөчөма трунда слөјјасөн. Быд 13-18 см. кызта трунда пласт слөј вылө пуктыны сы кыза-жө кужөд пласт да кіскалөны сотөм іҗвестөн. Тащөм трунда компостыс артмө во мыст лөсөдөм бөрас.

Трундасө мујас вылө вескыда новлытөҗ, колө воҗвыв течны сіјөс чукөрјасө, медым бырөдны сетыс кіслотајасө. Во чөж чукөрјасын кужлөм бөрын, поҗо кыскавны мујас вылө. Медса бур трундасө унҗык петкөдны сојөда мусінјас вылө.

Петкөдән нормаҗас: трунда сора кужөд 27-36 тонна, трундаа компост—36-54 тонна. Костөм (төлөдөм) трунда 60 тонна га вылө.

Агроминимумө колө пыртны торҗа овмөсҗас желаннө сертї.

Көзөм кезлө көҗдыс лөсөдөм да көза нуөдөм

Быдөн төдө, буржык урожаҗас вооны бур көҗдысөн көзөмыс. Бур көҗдысҗасөн көзөм вылө лыддысөны со кущөм качествоа (бурлуна) көҗдысҗас: 1. бура да өдҗө чужысҗас; 2. тыр зонвїза тусҗас; 3. көҗдысҗас, кодҗас абу зараҗтчөмаөс шак висөмөн (ужпїн, шоҗшептөн); 4. көҗдысҗас, көнї абу јог турун көҗдысҗас; 5. көҗдысҗас кодҗас лөсалөны меставывса климат да мусїнҗас сертїныс.

Кызї колө бостны көҗдысҗассө видлөг вылө

Медым төдмавны көҗдысҗассө качество боксаҗыс, колө вөчны проба—видлөг. Агроуполномоченнөҗлы колө төдны, кущөм көҗдысөн көсҗөны көзны сїктас. Медса-нын колө видлөгсө вөчны бокыс сузөдөм көҗдысҗаслы.

Медым бура вөчны видлөгсө колө кужөмөн бостны пробасө.

Видлөг вылө туссө колө бостны мешөкыс лїбө јөртөдыс оз өтїлаыс. Ем-кө шеп, секї видлөг вылө туссө бостсө щупөн; щупныс-кө абу, секї позө бостны і кабырөн 3-4-лаыс мешөкыс. лїбө јөртөдыс.

Видлөг вылө бостөм көҗдыссө бура сорлалөны. Артмө шөркөдҗем обраҗетс көҗдыс. Таыс-нын бостсөны пробасҗас видлөг вылө.

Уна мешөкҗасыс, лїбө уна јөртөдҗасыс-кө көсҗөны төдмавны туссө, секї шөркөдҗем обраҗетс вылө бостгөн пробасө сорлавны став мешөкҗасыс, рөјтөдҗасыс.

Көҗдысыс-кө вывтї уна, шуам көз зон вагон, кытчө төрө 200 мешөкыс унжык,—шөркөдҗем обраҗетс бостсө быд дасөд мешөкыс да сїз-нын вөчө-

ны видлөгсө зон вагон вылас. Вагонас-кө кӱдысыс кӱскалӱма, секӱ видлӱг вылӱ тусыс бостгӱ уналыс, 2-5 килограмм кымын.

Видлӱг вылӱ бостӱм кӱдысжассӱ бура видлалӱны. Бур кӱдысжаслы колӱ лоны сӱкыд, гырыс тусаӱн. Чукрасӱм поснӱ тусжас петкӱдлӱны, кӱдысыс абу вермӱма колан выжӱр воныс, шыксӱма шакжасӱн, лӱбӱ жар поводжажас вӱсна вевжӱ вӱтлӱма. Поснӱдик, кокнӱдик чукрасӱм тусжас вӱсталӱны омӱл качество жылыс. Ӑтлаын-кӱ сорласӱма, бур, гырыс да зӱла, кӱкнӱдик тусжас — вӱсталӱ омӱка сортӱружтӱм жылыс.

Кыжӱ тӱдмавны сӱктасӱ (натурасӱ) кӱдыслыс

Кӱжӱм вылӱ колӱ бостны гырысжык, сӱкыджык (кыжӱ шуӱны натурӱстӱж) тусжас. Сӱкыдсӱ, натурасӱ кӱдысжаслыс тӱдмалӱны весӱтӱмӱн да пуржжасӱн.

Натурасӱ шӱкыджыка тӱдмалӱны обжем сертӱ тажӱ: весӱтӱны жорыш сертӱ; натурасӱ тӱдмалӱны гектолитр (100 литров) вес сертӱ килограммжасӱн.

Жорыш вес сертӱ кынжӱ, натурасӱ тӱдмалӱны туссӱ торжӱн лыддӱмӱн-весӱтӱмӱн. Лыддӱны 1000 тус да тӱдмалӱны уна-ӱ сӱжӱ весӱтӱ граммжасӱн. Тажӱ лӱбӱ чӱстӱж вес, сӱжӱ мед бура петкӱдлӱ кӱдысжассӱ натура боксаыс.

Шӱрководдем качества кӱдыс гектолитрӱн да 1000 тус весӱтӱм петкӱдлӱны содтӱдын 6-ӱд таблӱтса дӱнын.

Ӑткымын кӱдысжас позӱ тӱдмавны качество боксаыс ӱ пом сертӱыс. Сӱдов тусжас вӱсталӱны — омӱл, зера поводжа дыржӱ наңжассӱ ӱдралӱм жылыс. Сӱз, сӱд тусжас зӱрлӱн петкӱдлӱны зародыш быдмӱм жылыс. Уна-кӱ клеверлӱн жугыд-вижов тусжас, сӱжӱ вӱсталӱ — кӱдысыс тырмӱр абу воӱма.

Шабдӱлӱн-кӱ сӱдов тусжасыс петкӱдлӱ кӱдыс-лыс омӱл чужан лунсӱ, шабдӱлӱн нормальной кӱдыс колӱ лоны вижов-зарнӱкод рӱма.

Көјдысјаслыг качествосө позө төдмавны — көјдыс дук сертыс. Шуам, пөдөм дука-кө—висталө көјдыс шыксом, сисмө, вывти улсалөм вөсна.

Бостны-кө туссө кыпидөсө да лолалөмөн шонтыштан, секи пөдөм дукуыс жона кутас кывны.

Позө төдмавны пөдөм дуксө і стөканө көјдыссө пуктөмөн. Стөкан којмөд јукөн мынтаыс пуктан көјдыссө да кистан сетчө пөс ва. Пөс ва руыскөд пондас кывны ічөтөк пөдөм ру көр. Уль шојшептөн висан тусјас-кө лызөдан, сјјөн вермө лаксыны мукөд тусјас: ташөм көјдыс тусјассыс кылө аслыс пөлөс дук--селги дук код. дука көјдысјастө көзны оз ков. Мукөд дырји позө і, көр сертыс төдмавны көјдыслыс бурлунсө. Шуам „чуж“ көра-кө көјдысыс—індө көјдысыс чужөм јылыс; курыд көра-кө көјдысјас—шыкөм јылыс, дыр кујлөм вөсна.

Кыі төдмавны көјдыслыс јогөслунсө.

Көјдысјаслөн овлө уна јогјас, шуам, мутор, шејјас, ізас кышјас, тајө кулөм ковтөм јог. Сесса овлөны југалөм дојмөм тусјас: тајө кулөм јог-жө. Сөмын сортирујтгөн сјјөс позө торјөдны да вердны сјјөс скөтлы да курөглы. Сесса көјдысјасын выјимөс јог турун көјдысјас. Тајө ловја да пакөст вајөм јогјас. Таыс колө мынтөдчыны—көјдыссө бура сортирујтөмөн.

Медым көјдыслыс төдмавны јогөслунсө, шөркод-дема образетс пыдфи, бостоны видлөг вылө 100 грамм көјдыс. Сесса видлөг вылө бостөм көјдыссө разөдны жежыд бумага лист вылө (нөшта буржык стеклө вылө) да торјөдлыны јогсө зөнвиза тусјасыс. Торјөдны позө курөг бордөн, желлөн, лөбө пуртөн. Зөнвиза тусјассө веситө мөдпөв. Шуам, мөдпөв веситигас лөө 97 грамм. Сизнад јогыс лөө 3 грамм. Та серти јогөслуныс көјдыслөн лөө 3 прөчент вылө, а мичалуныс 97%.

Буржык лөө бостны не өти видлөг, а кымынөскө. Видлөг вөчөм бөрын прөчентјассө өтлаалөны да

артмөм суммасы юклөны видлөг лыд сертис.

Юг сорлыдыс-кө ыжыджык, секи колө төдмавны, уна-ө көждыс пяс пакөст вайтөм югыс да уна-ө юг турун көждыс сорлыдыс. Та могос, кулом югсө (жугавлом тусяс да мукөд мувывса култура көждысяс) торјөдөны юг турун көждысясус. Тажө ставсө торјөн веситөны, төдмалөны уна-ө юг турун көждысясус.

Юна югөссөм көждысяс оз поз көңны најөс веватөг.

Золаник видлөгяс веситны позө сөмын аптекарскөј рогөвөј вескijas вылын. Откымыняслы удайтчывлө ташөм вескисө вөчны аслыныс. Гираяс пыдди позө бостны выл бронза фенга, кодяс веситөны: 5 ура—5 грамм, 3 ура—3 грамм, 2 ура—2 грамм, 1 ура—1 грамм.

Юг туруняслөн көждысяс овлөны гырыс i посны. Колө төдны, уна-ө да кушөм юг туруняслөн көждысясус сурөны 1 килограмм проба вылө. Тажөс төдмавны сөкыд да позас вөчныс сөмын контрольној стантсияясын.

Кызи төдмавны көждысяслыс чужанлунсө

Медым төдмавны көждысяслыс чужанлунсө, колө бостны блуд, либө скөвөрда. Пуктыны сетчө кыз матерјө, шуам, важ ној, дөра, гын да көтөдны ваоп. Лыд-дөмөн пуктыны 100 тус да пуктыны матерјө вылас. Вывсаныс вевтгыны матерјөөн-жө. Сутки бөрын колө лыддыны, кымын тус чужис да пасыны. Тази лөө пасыны быдлун, кык вежон чөж кымын. Чужтыны көждысяссө колө шонданын, но мед ез вөв жар (оз поз пач вылын). Буржык бостны кымынкө видлөг.

100 тус көждыс пыс чужөм тусяс петкөдласны көждысяслыс чужанлун прөчентсө. 6 № содтөдын сетөма таблитса, көни индөма чужанлун нормальној прөчентяс торја көждысяслыс. Чужанлуныс-кө көждыс-

јаслөн ічөтжык, секі ковмас содтыны көјдыс лыд көзөмсө 1 гектар вылө.

Чужанлунсө тодмалөм кыңзі, колө нөшта төдны, көјдысјаслыс өткода чужөмсө — чужанлун енергіјасө. Кымын өткодажык, өдјөжык чужоны көјдысјасыс, сымын буржык бурлувыс көјдысјаслөн. Сулөн, шобділөн көјдысјас чужоны шөкыджыкасө первоја кујім лунөн; зөрлөн, ідлөн, кукурузалөн—4 лунөн. Та жылыс индөма сіјө-жө таблітсаын.

Кыңзі төдмавны, шогмөны-ө көјдысјасыс.

Төдмавны, шогмөны-ө көјдысјас (көзәјственнөј годностыс) көзөм вылө, сіјө петкөдлөны відлөгјас со тус пыс кымын тус чужөма.

Бостны-кө көзөм вылө 100 кг. шобді. Көјдыслөн јөгөслуныс 5 прөцент мында; мичалуныс 95 прөцент. Сылөн чужанлуныс 90 прөцент вылө. Сің-кө көзан көјдысыс колө шыбытны 5 прөцент јөг вылө да 10 прөцент чужтөм вылө, ставсө 15 прөцент.

Мичалун прөцентсө, чужанлун прөцент вылө умножитөмөн да 100 вылө јукөмөн, мі төдам көзәјственнөј годностсө көјдыслыс прөцентјасөн.

Прімер:

$$\frac{95 \text{ прөцент мичалун сертыс} \times 90 \text{ пр. чужанлун сертыс}}{100} = 85,5 \text{ прөч. көзәјст. годн.}$$

Көзәјственнөј годностсө нормальнөј көјдысјасыс сің-жө индөма 6 № содтөда таблітсаын.

Көзәјственнөј годностыс-кө ічөтжык сіјө нормасыс, кодөс лөсөдөма көзөм вылас, секі ковмас содтыны көзөм вылө көјдыссө.

Медым төдны, уна-ө колө көјдысыс көзөм вылө, колө көзөм нормасө умножитны 100 вылө да јуклыны көзәјственнөј годност вылө. Артөм лыдпасјасыс і петкөдласны, уна-ө колө көзны көјдыссө.

*Прімер: шобді көзан норма 100 кг., көзәјственнөј годностыс көјдыслөн—85 прөцент.

$$\frac{100 \times 100}{85} = 118 \text{ кг.}$$

Сідкө, 100 килограмм пыѳи колө көңны 118 кг.

Кыѳи көјдыслыс төдны улыслуисө.

Быд тусын ем ва. Тусын-кө ваыс 10-12% кымын, сещөм туссө позө дыр виңны. Тусын-кө ваыс 16-17%, сещөм тусјас оз-кө ло костөма, регыд щыкөны.

Мед кокныда позө төдмавны, уна-ө улруыс тусын со кыѳи, поткөдан-кө кос туссө (12-14% ва) пуртөн шөри, жынјасыс асныс торјаласны. Жынјасыс-кө оз торјавны, секи ваыс тусыни унжык-нын—15-18%. Вундигөн-кө тусыс лазалө, сек ваыс нөшта-на унжык 18 прөчентыс.

Точнојжыка төдмавны, ул али кос көјдысыс, позө сөмын лабораторіјажасын костөмөн да веситөмөн.

Мыј тани вөлі висталөма 100 грамм видлөг јылыс, бостөма условнө. Позө бостны видлөг вылө і 50 грамм, і 200 грамм. Сомын секи артавнысө лоө сөкыджык.

са:
кам
вөси
ма
193
муй
ЦК
сро
тіру
сө
јог
јас
тус
выл
сөни
тіру
маш
најас
мед

КГ.

ын,
% ,

ту-
ва)

аја-
15-
на

3% б

ыс,
50

сө-

Агроинимум, общөй став районјаслы, көзөм нежлө көјдысјас лөөдөм да көза нуөдөм куза.

Көјдыс весалөм да сортирутөм.

Та жылыс уна сорнитны инөм. Тајө быдөнлы төд-са: Агроинимумө медсасө пырис 1929 вога тувсов кампаннө дырји. Лыдфөны, тајө агроинимумө пыртөм вөсна, тувсов көза кампаннө дырји вөлі сортирутө-ма 50% став көјдыс пыс, 1928 вога 35% пысди. 1930 воын сортирутөма 85%, а 1931-32 воын став муыс-нын лөө көзөма сортирутөм көјдысөн. Та жылыс ЦК постановленьнөын шуөма: „уна вылө, кујим вога срокөн быт нуөдө быдлаын көјдысјас весалөм да сортирутөм“.

Онi гөгөрвоана, мыј вөсна көјдысјас сортирутөм-сө да весалөмсө i воқө поқө пыртны агроинимумө.

Көјдыс весалөмөн торјөдны став јөгсө, медса-нын јог турунјаслыс көјдысјассө.

Сортирутөмөн торјөдны тыр воөм зөңвиқа тус-јассө (1-ој сорт) көзөм вылө, поснiдик чукиртчөм тусјассө (2-ој да 3-өд сорт) колөдөны овмөсын виқөм вылө.

Көјдысјас сортирутөмыс да весалөмыс нуөдчыс-сөны машинајасөн—сортировкајасөн; унжыкысө сортирутөмсө да весалөмсө нуөдны өтпырјө, өтi сiјө-жө машинаөн.

Тајө нiгаын ми оғө вермө унасө вiставны маши-најас жылыс. Сөмын индам агроуполномоченнөјлөн мед ықид могыс сортировка да весалөмсө нуөдiгөн

Исползуютны став машинажассө, коджас емөс сиктын, совхозжасын, колхозжасын. Мед нийти сортировка ез сулав ужтөг, мед өти лун ез вош сулалөмла.

Колан машинажасыс-кө абуөс, колө пырыстөм-пыржө бостыны котыртны виңму кооперативжас бердын, колхозжас бердын көждысжас весалан пунктжас.

Көждысжас сортируйтөм да весалөм, кыңи агромини-мум, быт колө вөчны быд овмөслы.

Көждысжас протравляйтөм

Көждысжассө-кө жона жугөдлөны гагжас, пөшти пыр поңо адзыны и вредителжассө. Овлө, ферт мукөд вредителжасыс и оз сурны, а быдмөгжас висөны: коржасыс нукуыртчөны, вужжасыс космөны, быдмөгжас омөлтчөны. Тащөм висөмыс овлө сы вөсна, мыж быдмөгжас жывмөдчө шак висөм. Тајө шакжас вывти пос-ниөс да синад он и адзы. Шакыс жуө быдмөглыс колана веществожассө да сижөн торкө быдмөмсө. Шакжас пыс, коджас овлөны мужас вылын да коджаскөд поңо вермасны протравленьөөн, индам симөм вылө да шојшеп вылө.

Симөм лоө—кор вылас да за вылас вижов-гөрд чукөр жас. Тајө чукөржасыс вевтөны коржассө да жуөны соксө. Симөмкөд вермасөм могыс, колө көждысжассө протравляйтны формалинөн. Мед колана меражас индөма тајө нигаас, 2 жүкөдын возвылас. Бырөдны му гөгөрыс, быдлаыс жог турунжас да кустжас; бура ужавны мусинсө да му вылыс быдмөгжаслыс коласжассө сотны.

Шојшеп жылыс. Шојшеп уна пөлөс: ул, либө дука—овлө су вылын, шобди вылын; бус-код либө лебзан—овлө зөр вылын, шобди вылын проса да ид вылын; чорыд—овлө ид вылын; гаф-код шојшеп—овлө кукуруза вылын.

Бус код шојшепткөд вермасны, кодид овлө шобди да ид вылын, колө висөм шепжассө орјөдлөмөн. Протравляваньө тани оз отсаз, зараңитчөма тусыслөн пыц

көсыс-да. Ул шојшепткөд позө вермасны протравли-
ваннөөн да уна переменаа му ужалөмө вужөмөн.
Кукуруза вывса шојшепткөд вермасны позө протрав-
ливаннөөн да висөм шепжассө му вылыс ідралөмөн.

Јона-на паскалөма тајө висөмыс, колө котыртны
протравливаннө нуөдөм торја пуктјас, најөс колана
инвентарөн оборудујтөмөн.

Агроминимумө протравливаннө быт колө пыртны
сіјө рајонјасын, көні јона паскалөма шојшептнас ви-
сөмыс.

Протравитөм жылыс тујдөдсө ваядөдөма 6 № сод-
төдын, кодөс (көјдыс протравитөм жылыс індөд) вөлі
лезөма Војвыв Кавказса Крајувса мувиз управлен-
нөөн.

Радовөј сејалкаөн көзөм да машинајассө лөсөдөм

Радовөј сејалкаөн көзөм буржык киөн көзөм до-
рыс. Тајө буржыкыс со кушөмөс:

1. Көзнысө көјдысыс колө ещажык 15-20% вылө.
2. Көјдысјас өткофа көзөны да өткофа, өтжуж-
таа тырөны муөн.

3. Көјдысјас вескалөны ва слөја інө да өдјөжык
чужөны.

4. Көт і оз өткофа быд рајонын, сөмын колө виставны,
радөвөј сејалкаөн көзөмыс урожај содывлө 20-30%
вылө да унжык.

Агроминимумө радөвөј көзөм пыртны позө сөмын
контрактатсіја договорјас серті да мувиз общество-
јас шуөм серті. Көзан машинајасөн көзігөн колө пыр
бөрјыны радөвөј сејалкајасөн көзөм. Вијасөн (лен-
точнөј) көзөм буртор оз сет да сіјөс оз і ков пырт-
ны агроминимумө. Сөмын просо көзігөн ленточнөј
көза буржык радөвөј көзаыс.

Көзан машинајас устройство жылыс мі тани өгө
висталөј, а сөмын індам, кызі колө чукөртны, лөсөс-
ны машинасө көзөм возын.

1. Амыссö лөсөдөм. Амыссö лөсөдөм **вылө** быд сежалкаын ем торја пөв, кытчө виҗасөн индөма кытчө сувтөдны быд амыс.

Колө виҗөдны, медем воҗса да дорса амысҗасыс-мөда-мөдныскөд чередуҗтчыны. Оз поз радөм сувтөдны воҗса, лөбө бөрсө 2-3 амыссө, секі амыс костас сурө му, жоҗ, вуҗҗас да машиҗаыс оз вермы бу-расө уҗавны.

2. Машинасө лөсөдөм щөкыда көҗөм **вы**лө. Быд сежалкаын ем регулятор, коді индалө уна-ө колө көҗны 1 га **вылө**. Көҗдысҗас натура серҗыс **абу** өткофөс да регулятор **вылө** јонасө наҗөҗтчыны **оз** поз. Колө прөверитны машинасө да лөсөдны щөкыда көҗөм **вылө**.

Проверкасө вөчөны таҗи: сежалкалыс лептоны ко-дөвөҗ көлөсасө; таҗө көлөса **вылас** сувтөдөма катушечнөҗ валлөн шестөрһаыс (чөрсыс) да сувтөдны ма-шинасө подставка **вылө**, медем көлөсаыс езинмы му-җыс да свободнөҗа бергаліс.

Сежалка улө волсалөны дөра, лөбө вон да рычаг-нас леҗөны амысҗассө дөра **вылас**. Сежалка **җащкө** җынвыҗөҗыс пуктөны көҗдысҗассө да регуляторлыс-стрелкасө сувтөдны сҗө нумер лыд **вылө**, мыҗдта көс-җөны көҗнысө.

Төдмалам, кымын квадратнөҗ метр көҗө **сежалкаыс**, кор өтчид бергөдчө көлөсаыс; бергөдчө та **могыс**, мераҗтан паскыдаө көҗө **сежалкаыс** да кущөм **кругыс** көлөсаыслөн (куҗ-ө).

Көҗа пастасө төдмалөны таҗи: мераҗтөны **рулет**-каөн мед дорі амысҗас костсө (шуам лоө 120 см.), да сҗө лыдпассө јукөны амыс лыд **вылө**, өткөс **лыд**-дытөг (амысыс-кө 11, јукөны 10 **вылө**)—арталам, да адҗам—12 см. Таҗө лоө кык амыс костлөн **пастаыс**. Таҗө 12-өд лыдпас дінө-кө, содтам 120, лоө 132. Таҗө і лоө көҗа **пастаыс**.

Көлөсө кышсө мерайтөны рулеткаөн. Шуам кышсө лоө 200 см.

Көза пагтасө (132 см) умножитам кузта (200 см.) вылас да арталам площадьсө, кодөс сежалкаыс көзө өтө бергөдчөмөн,—26400 кв. см—2,64 кв. м.

Гектарын лыддыссө 10000 кв. м., жукам сижөс площадь ыжда вылас, кодөс көзө сежалкаыс өтө бергөдчөмөн (2,64), төдмалам кымыныс лоө бергөдчыны көлөсаяслы өтө гектар көзөм вылө (3750 пөв).

Медым проверитны, лучки-ө сувтөдөма регулятор көза щөкыд сертө, колө сежалка көлөсасө бергөдны 3750 пөв, сы бөрын веситны кичсөм көждыссө, да төдмалам, лучки-ө сувтөдөма регуляторыс.

Көлөсасө бергөдны 3750 пөв дөрт оз ков. Бергөдам 75 пөв (лөбө 50-ыс еща-жык). Сиз-кө, сежалкаыс көждысыс лөдчас сы мында, мырта колө 1,50 гектарлы көзөм вылө. Шуам, машина пыр кичсис 4 кг. көждыс: умножитам 50 вылө—лоө 200, лөбө 200 кг., кодө колө гектар көзөм вылө.

Лыдпасясыс-кө лоөны өткодөс, сижө лыдпасыскөд, мырта вөли көсјөма көзны, регулятор сувтөдөма бура. Лыдпасясыс-кө абу өткодөс, секи регуляторсө колө вештыны; еща-кө көждысыс кичсас—вештыны ыжыджык лыдпас вылө, а унжык-кө кичсис—ичөтжык лыдпас вылө.

Көлөсө колан лыд вылө бергөдтөз војдөр, колө 10-15 пөв бергөдны лыдфөйтөг, медым тусяснас тырис машинаыс. Машина пыр лөзөм көждыссө бөр чукөртны сежалка јашщикас.

Пыдыжык көзөм вылө лөсөдөны рычагнас, лөбө амыејас вылө кущөмкө груз (сөкта) өшсөдөмөн.

Сежалкалыс передоксө сувтөдөм

Сежалкаыс-кө ичөт—передоктөм,—секи вескөдлөмыс абу сөкыд. Сөмын вөвтө вескөдлы сиз, медым

быд выл пөв бостігөн көлөсаыс муніс воҗа мунөм амыс віҗөдыс.

Сејалкалөн-кө ем передок, колө кужөмөн сувтөдны передоксө. Мөд ног-кө, колө артавны воҗа көлөсајас кост пастасө.

Та могыс, рулеткаөн мерајтөны бөрладор көлөса костјас пастасө (көлөса кыщ шөрсаңыс мөд көлөса кыщ шөрөҗыс). Шуам, мјан II пада сејалкалөн костыслоө 144 см. Бостам жынсө тајө костыслыс 72 см. Көҗа пастасыс—132 см. Шыбытам-кө 72 см., лоө—60 см.

Тајө воҗа көлөсајас пасталөн 60 см. лоө жын костас.

Та бөрын, передок брус шөрсаңыс, воҗа көлөсајасыс сувтөдсөны 60см. ыллаө закреплајтчөны. Тајөне установкаыс помасө.

Уҗалігөн колө пыр віҗөдны, медым быд выл мунөмын воҗа көлөсајасыс мунісны воҗа мунөм көлөса віҗ куҗаыс.

Төд вылын колө кутны, сејалка вевт вылын овлывлө гјжөд, кымыныс ходөвөј көлөсаыс бергөдчө гектар көзігөн; артавны колө сөмын сек, кор тащөм гјжөдыс абу.

Передоксө сувтөдны кокніджык установочнөј пөв серті.

Өткымын машинајаслөн воҗа көлөсајасыс оз вешјавны; секі костыс воҗа да бөрсә көлөсајаслөн өткөд. Тащөм машинаөн уҗалігөн воҗа көлөсаыс пыр мунө бөрсә көлөса віҗ куҗаыс.

Сортөвөј көјдысјасөн көҗөм

1929 вөса тулысын, медјона агромінімум пыддө пырліс, сортөвөј көјдысјасөн көҗөм. НК РКІ-өн обслеујтөм крестана овмөсјасын, мыј јылыс вөлі вісталөма тајө нга воҗа јукөдын, көјдысјасө сортөвөј ыло вежөмыс јона содтіс урожајјасө: Тсентрално-

чернозёмној областын 13 прөчентсаъ 60 прөчентöз; Воъыв Кавказын 3 прөчентсаъ 69 пр-öз; Уралын 14 прөчентсаъ 71 прөчентöз; Белоруссияын 7 прөчентсаъ 40 прөчентöз; б. Саратовској губ. 7 прөчентсаъ 45 прөчентöз. Шөркөддемөн лыддемөн ас көждысјас сортөвөјөн вежөмыс урожајсө содтө 20% вылө.

Сортөвөј көждысјассө пыдди пунктөм куза, СССР-са ЦК шуис: 1. обеспечитны 5-6 воөн ас көждысјасөс вежөм сортөвөј да бурмөдөм көждысјас вылө; 2. дугөдны 5 во чөж кежлө сортөвөј көждысјассө продо-вольствијө вылө вижөмјас; 3. пјатилетка помасөм кежлө сортөвөј көждысјас фондсө РСФСР-паста вайөдны 75 млн, пудјөз; 4. 1929-өд восаъ бостсыны рајонјасын да сиктјасын чукөртны меставывса сортөвөј да бурмөдөм көждыс фондјас; 5. обеспечитны быд рајонын участок-јас лөсөдөм, сортөвөј да бурмөдөм көждысјас көзөм вылө; 6. лөсөдны торја преміяјас сјјө овмөсјаслы, код-јас сиктын медвоз вужөны сортөвөј көждысјасөн кө-зөм вылө, а сиз-жө і зоң сиктјаслы—кодјас вужөны сортөвөј көждысјасөн дорвыв көзөм вылө.

СССР-са ЦК правітельственнөј, кооперативнөј органјас возын да крестана возын сувтөдис уна за-дањњөјас сортөвөј көждысјасөн көзөм куза. Тажө за-дањњөјасыс сымын регыд лоө пөртөма оломө, кымын өдјө тажө-задањњөјасыс лоө пыртөма агроми́мумө ок-рісполкомјас, мувиж обществојас, кооперативнөј отувт-чөмјас шуөм куза, вижму вотын кокнөдјас сетөм куза, сотсөрдјысөм договорјас куза да мукөд пөлөс шу-өмјас куза.

Сортөвөј көждысјасөн көзөм агроми́мумө пырти-гөн, колө медвоз пыртны агроми́мумө меставывса көждыс фондјас чукөртөм јылыс.

Лөб-кө лөсөдөма сортөвөј көждыс фонд, либө лоө көзөма сортөвөј көждысјасөн, колө пыртны агроми́-мумө сортөвөј көждысјас вижөм вылө общественнөј амбарјас стрөитөм јылыс.

дорвыв площадь сортовөй кӱдысјасӱн кӱзӱм

Тажӱ агроминимум требованыыс кӱртасӱ воӱза пријомјаскӱд сортовӱ кӱдысјасӱн кӱзӱм јылыс. Сиктын-кӱ ӱтӱ, либӱ кымын-кӱ крестанин кӱзӱны сортовӱ кӱдысјасӱн, а мукӱдыс кӱзӱны ас кӱдысӱн, сек вывти сӱкыд виӱны кӱдысӱ сорласӱмыс, он-кӱ щӱкыда најӱс вејлав. Кӱзан-кӱ, сортовӱ кӱдысјаскӱд ортчӱн су, либӱ кукуруза, кодјас крест на крестӱн опылајтчӱны, секӱ сортовӱ кӱдысјаслӱн качествојасыс (бурлуныс) нинӱм ӱз кол. Медым виӱны сортовӱ кӱдысјас, мукӱд кӱдысјаскӱд сораӱмыс, колӱ агроминимумӱ пыртны требованыӱ — „медым сортовӱ кӱдысӱн кӱзӱмсӱ нуӱдны став сиктјасӱн, рајонјасӱн да дорвыв площадьјасӱн“.

Сесса колӱ дугӱдны ас кӱдысјасӱн кӱзӱмсӱ, либӱ мӱд пӱлӱс сортовӱ кӱдысјасӱн кӱзӱмсӱ, сӱјӱ сорт кӱзан площадьӱ, кодӱс кӱзӱ сиктыс, либӱ ӱтувтчӱмыс. Тајӱ пријомсӱ колӱ пыртны агроминимумӱ. Сӱмын медым сиктса кӱзысјас пиыс нарошнӱ, либӱ тӱдтӱм вӱснаыс, некӱд ез југӱдлы тајӱ правӱлӱсӱ олӱмӱ пӱртігӱн.

СОРТӱВӱ КӱЗАЈАС

Госсортфонд кӱдыс вылӱ кӱзӱгӱн мејајас-изоляторјас лӱсӱдӱм

Медым ез сорлавны сортовӱ кӱдысјас мукӱд кӱдысјаскӱ, сӱз-жӱ крест на крест опылитчӱмыс, колӱ агроминимумӱ пыртны, медым сортовӱ кӱзајас, кодӱ кӱзӱсӱ госсортфондӱ кӱдысјас вылӱ — лӱсӱдны виӱыс мејајас-изоляторјас — ӱтӱ мӱд сорт сорласӱмыс.

Тажӱ мејајас-изоляторјасӱ колӱ гӱрны, либӱ ыщкыны. Тащӱм виӱыс мејајаслӱн, пастаыс колӱ лоны: быдмӱгјасыс-кӱ асныс опылајтчӱны (буссӱн) 2 метра, крест на крест опылајтчысјаслы 500 метр паста. Тајӱ мејајасӱ поӱӱ кӱзны мукӱд пӱлӱс културајасӱн.

Шуам, наһ культурајас көзігөн тајо візан межајасас пуктöны картупель.

Сортөвөј көзагыс-кө көјдысыс оз мун госсортфонд көјдыс ыло, секи межајассө позө і не вöчны, сөмын көзајас пыщкын оз поз лезны көзны мукөд пөлөс сорта көјдысјасөн, либө ас көјдысјасөн.

Сортөвөјсө вартөм возын бура весавны вартан машинајас, төлөдчан машинајас, сортировкајас, дозјас-мешөкјас, амбарјас, јөртөдјас.

Тајо пријомсө бығ колө нуөдны госсортфондлы көјдысјас ыло көзігөн; колана-жө, ферт, мукөд сортөвөј көзајас дырји. Тајо пријомјас нуөдигөн сортөвөј көјдысјасыс оз сорласны мукөд сортјаскөд да налыс мичалунсө лоө бура візөма.

Сортөвөј көза пријомјас јылыс гижөма вөлі возынжык. Најөс колө пыртны контрактатсіја договорјасө.

Көзан кад

Мусө ужалөм кынқи, мувынсөданторјас пуктөм кынқи, бур көјдысјасөн көзөм кынқи— урожај сөдөмыс өтщөщ көртасө і көзан кадкөд да көза щөкыдөн. Сіз, лунвылын јарөвөј шобди, зор, id возжык көзөмыс лептөны урожајсө 1½-2 мында, сыыс 2-3 вежонөн бөрынжык сормөм көза серті.

Көзан кадыс да щөкыдыс көзалөн абу өткоф быд рајонын. Сы вөсна на јылыс лоө сорңитны быд рајон куза торјөн.

Нечерноземнөј полоса

Өзімөј су пыржык көзлывлөны август төлыс мөд жыңјөн кымын. Воzza Вөлдөдаса, Архагелскөј да С.-двинскөј губернајасын мецца бур көзны август первоја жың помын.

Бура гөрөм да вынсөдөм коскөм ылын, уна переманөн мусө вөдигөн, буржык көзны август төлыс помын, либө сөңтабр төлыс заводитчигөн.

Омөла-кө да сорөнжык цуөдөма коскөм вөд-
төмсө, секі колө вежонөн кымын воҗжык көзны.

Нечерноземнөј полосаын су көзан мед бур спо-
көн лыддысө август 20-өд лунсаң сентябр 1-өд
лунөз, (выл календар серті).

Өзімөј шобді көзсө вежонөн воҗжык өзі-
мөј су дорыс.

Зөр колө көзны бура шоналөм муө.

Картупель пуктыны зөр көзөм бөрын.

Id көзны картупель пуктөм бөрын.

Шабді көзны буржык лоө мај 15-25-өд костын
(вылногөн. Ем-кө шабді пыш, колө шабдісө көзны
сек, кор пышыс бырас

Шөкыдаө көзны

Шөкыда көзөмыс общөј правилөыс сыын, медым:
1) шонид климата местајасын көзны шочжыка, көзы-
дын — шөкыджыка; 2) буржык, вынажык мујас вы-
лын көзны шочжыка; омөлжык, вынтөмжык мујас
вылын — шөкыджыка; 3) көза воан сроксыс воҗжык
да срок дырјі көзігөн, — көзны шочжыка, сормөдчи-
гөн — көзны шөкыджыка; 4) жоғос му вылын көзны
шөкыджыка; міча, жоғтөм мујас вылы — шочжыка.

Та кынзі, быт колө артавны көјдысјаслыс овмөс
боксаң шогманлунсө (көзајственнөј годностсө). Та
јылыс висталөма вөлі воҗынжык. Кымын улынжык көј-
дыслөн овмөс боксаң шогманлуныс, сымын унжык
колө көзны.

Агромінімум, общөј став рајонјаслы,
көзајас дөзөритөм куза, жоғ турунјаскөд
да вредітелјаскөд вермасөм куза.

Жоғ турунјас ышкөм

Мі индылім-нын, жоғ турунјаскөд вермасны колан
лун јылыс. Медым бырөдны жоғ турунтө, — колө гөр-
ны-лібө ышкавны межајас, мувывті ветлан тујјас да

став мујас гөрөрсө, көні быдмөны јог турунјас да с.в.

Та кыңдї, колө чорыда вермасны му вылып быдман јог турунјаскөд. Щөкыда-өд овлывлө, јог турунјас быдмөны перыджыка һаң културајас дорыс да панјоны најөс. Өтї вермасан ног, кодөс позө индыны јог турунјаскөд вермасөм могыс,—сїјө куза быдмыс јог турунјассө ышкәлөм.

Јог турунјас весалөм

Јог турунјасөс бырөдны көза пїгыс позө весалөмөн. Ссмын весавнысө колө зорїзавтөздыс, медем ез уфїтны көјдысавны...

Јогөссөм сортөвөј көзајас турун вылө ышкөм

Сортөвөј көјдысјас-кө јона јогөссөмаөс јог турунјасөн да најөс-кө оз-нын позө весавныс, секї тајө участоксө ставнас лөө ышкыны турун вылө, лїбө веж көрым вылө; ышкөны зорїзавны заводїтїгас.

Тајөс быт вөчана прїем соргөвөј көзајас вылө контрактасїја нуөдїгјасөн.

Јог турунјаслыс јывјассө ышкөм да јог турунјас весалөм быт лөө нуөдны агромінімумө сенјасын, кор контрактїрујтөны сортөвөј һаңјас, шабдїјас (волокна вылө) да пропашнөј културајас.

1929 вөса тулысын, агромінімумө щөкыда пыртлысны тащөм һма меропрїјаттө: јог турунјаскөд вермасны. Тајө һмыс торјөн һнөм оз вїстав. Өд јог-турунјаскөд вермасөмыс лөө сїјө, кор културнөј ногөн му вөфїтөмыс мунө. Агромінімумө оз ков пыртны тащөм һнөм вїставтөм кывјаса шуөмјас. Колө вескыда индавын: кущөм ногөн вермасны јог турунјаскөд. Сөмын секї позас пуктыны контрол агромінімум оләмө пөртөм куза.

Вредїтелјаскөд вермасөм

1929 вөса тувсов көза кампаннө дырјї, быдлаын агромінімум меропрїјаттөө вөлі пыртөма вредїтелјасөн вермасны. Збылыссө шуны-кө, вредїтелјас вьвтї

ыжыд пакөст вөчөны. Накөд вермаснысө коланлуныс зев ыжыд. Ыкыд-ө убыток вајоны вредителјас петкөдлөны со кушом лыдпасјас: сусликјас вајоны убыток 45 млн. шайт гөгөр; саранча—30 млн. шайт кымын; өзімөј совка—65 млн. шайт; полевөј сгыҗеи—10 млн. шайт; гесеҗскөј мушка—35 млн. шайт кымын.

Кыҗ тыдалө, убыйткајас вывті гырысөс. Та вөсна вредителјаскөд вермасны поҗө. Шуөмсө—вредителјаскөд вермасны—поҗө гөгөрвоны уна нө. Сы вөсна, агромінімумө колө пыртны кушөмкө торја вредителјаскөд вермасөм жылыс. Кыҗи ми висталим-чин јогөс турунјаскөд вермасигөн, сиз-жө і вредителјаскөд вермасигөн, вермасан ногсө-кө лоө индөма—секи поҗас пуктыны контрол, да виҗөдны сјјө меропрјаттөсө олөмө пөртөм бөрыс.

Вредителјаскөд вермасан мерајасыс јуксөны: предупредителнөј да истребителнөј вылө.

Предупредителнөј мерајас лоө—культурнөја нуҗдыны ассыд овмөстө: көҗны бур да сөртөвөј көјдысјасөн, бура вөдитны да вынсөрны мусинјас, аскадын көҗны јог турунјаскөд вермасны—му ужавны уна переменаөн, вештыны да бырөдны вислөс быдмөгјасөс.

Истребителнөј мерајас уна пөлөс. На жылыс лоө торјөн сорнитны, кыҗи быд пөлөс вредителкөд вермасны.

Сусликјаскөд вермасөм

Суслик ветлан пырөдас (нораас) сујалөны сероуглеродөн көтөдөм палич (бед) торјас! Пыртөдсө (Норасө) тупкөны турунөн, лөбө іҗасөн.

Өзімөј лөлөкөд (гагкөд) вермасөм

Кодјоны вескыд стенјаса канава (жуждаыс 13-18 см. кымын), меҗым гагјасыс ез вермыны вужны гагјөн жугөдтөм мөд му вылө. Канаваас лөлөјассө чукортөны да вијалөны.

Слізнькөд, либө муыввса улиткакөд вермасөм

Чукөртөны слізһајассө кijasөн. Рытјасын өзімјас-сө кисталөны железнөј купоросөн, (гектар вылө 150-180 кг. кымын).

Совка-гамма, либө шабді лолө

Kodјоны сещөм канавајас, кызі і өзімөј лолөкөд еермасігөн.

Гесенскөј да шведскөј гутјаскөд вермасны позө, сөмын предупредітелнөј мерајасөн.

Вредітелјаскөд вермасөм колө пыртны агромінімумө окрісполкомјас шуөм куза, мувіз обществојас шуөм куза да сортөвөј техническөј културајас контрактатсіјајас нуөдөм куза.

Тажө меропріјатћөјасө быт нуөдны став овмөсјаслы.

Лучкіа нуөдны уна переменаөн муужалөм (быдмөгјасөс вежлалөм)

Урожај кыпөдөм вөсна унжык пріјомас да меропріјатћөјас, кодјас јылыс гижөма тајө һыгаын, төдса јөзыслы (населенһөмы). Көт і тыдалө көланлуныс, сөмын тајө ужалан ногјассө зев на еща овмөсјасын нуөдөны. Помкаыс талөн сені, мыј тајө пріјомјас да меропріјатћөјас нуөдны олөмөс, кар мујассө вөфитөны кујім переменаөн, либө кыз сурө чередујтігөн, муыс ыжыд пөлзасө оз вермы сетнысө.

Агрокултурнөј пріјомјас да меропріјатћөјас вайөны ыжыд пөлза (выгөда) сөмын секі, кор мусө вөфитөны уна переменаөн да быдмөгјасөс өти-мөд бөрсә лучкіа чередујтөны. Урожај кыпөдөмын уна переменаһн ужалөмлыс значенһөсө пыд-дәі пунктөмөн, СССР-са ЦІК да СНК візму вот јылыс декретын шуөма: „рајонјасын, көні вот лөсөдлөмыс нуөдчысөсө көзајас серті, сіја овмөсјаслыс, кодјас ужалөны мусө уна переменаөн, сіја месталы урчитөм десатинақөза норма доходсыс чінтыны 15% вылө“.

Көза вежлалөм (севооборот) ләсөдигөн—бөрјөд-
лигөн колө пыдди пуктыны со кущөм условіјөяс:

1. Медвоз, колө бөрјыны ыжыджык урожај се-
тыс да бура быдмыс быдмөгјасөс, кодјасөс поңө
выгөднөја вузавлыны рынок вылын. Сің, гырысжык
карјас дорын бур лоө вөдитны картуфель, пуктасјас, да
јөла мөс виңөм вылө көрымјас. Оз поң Војвыв губер-
најасын көзны сахарнөј свекла өтө-кө климат сертөйс
оз лөсав, дај бостысјасыс оз сурны.

2. Көза вежлалөмө колө бөрјыны сещөм быдмөг-
јас, медым најөс мујас вылын да овмөсас ужалігөн
ісползүгчөс став ужалан выныс да медым өткода,
лүчкөја јуклысөсөс ужалан кадыс.

3. Медым көза площада, кодөс көзөма мортлы,
скөтлы көрым културајасөн, тырмымөн лоі овмөслы
колөм сертө. Тајө условіјөјасө, поңө бөрјөдлыны
быдмөгјас чередујган-кө. Чередујтнысө колө сіңі, ме-
дым өтө култура мөдыслы ез омөлтчөд мусө, а нөш-
та-на бурмөдіс. Кујим переменаөн, лөбө кың-сурө пе-
ременатөг, мујас ужалігөн, өтө пөлөс һаң көза бөрын
мөд пөлөсөс һөһ көзөмөн,—мусөнсө јөгөстам јөг ту-
рункөд да омөлтчөдөм мусөін стројөһһөсө. Мујас вы-
лын-кө лөсөдан турунјас көзөм, пропашнөјјас вөдөтөм,
секі му вын стројөһһөдыс бурмас да бырөны јөг ту-
рунјас

Быдмөгјасөс чередујган пөрадокыс вермас лоны,
шуам, со кущөм:

1. Медым ез вош муыслөн выныс, колө өтө му
колны коскөм улө. Коскөм му мед вөлі чөстөј, сөд
(чернөј), воңжык гөрөм лөбө мыјөн-кө көзөм. Ков-
мас-кө, коскөм вынсөдсө кујөдөн.

2. Коскөм вылө көзсө өңөмөј һаң.

3. Өңөмөј културајас бөрын бура артмөны пропаш-
нөј быдмөгјас (картупель, турһөпс); Коскөм бөрын
муыс бура шојтчас да вынсөммас.

Мукöд дырји, (шуам, Војвыв районјасын) öзим пыщкö көдöны турунјас (клевер). Секі су бöрын 2-3 во чöжөн быдмö турун. Щöкыда öзимöвöј бöрын көдöны (јарöвöј) һаһ ксзаяс.

4. Јарöвöј һаһјас (шуам, id) көдсöны либö пропашнöј бöрын, кор јог турунјас бырöны, либö турун көдлөм бöрын. Щерт, буржыка јарöвöј һаһјас артмöны пропашнöјјас бöрын. Јарöвöј һаһјас пыщкö көдöны турунјас, кодјас быдмöны 2-3 во чöж.

5. Уна воса быдман турунјас, көза вежлалöмыс местасö заһмајтöны во 2-3 кымын. Уна воса быдман турунјас бöрын оз ков көзны корһепплодјас да картупель. Турун бöрын буржыка артмö шабди, а лунвыв губерһајасын—проса да шобди.

Көза вежлалöмјас (севооборот)

Тани ми вайöдам кымынкö пöлöс севооборот (көза вежлалöм). Лöсöдöма мијан условјö щертi. Медвоз визöдлам һоль перемена-а му вöдитöм—көза вежлалöм. Сijö вермас лоны со кущöм ногаöн.

Војас	Көза вежлалöмне			
1 во	Коскөм	Су	Корһе-клубн.	Јарöвöј
2 "	Су	Корһе-клубн.	Јарöвöј	Коскөм
3 "	Корһе-клубн.	Јарöвöј	Коскөм	Су
4 "	Јарöвöј	Коскөм	Су	Корһе-клубн.
5 "	Коскөм	Су	Корһе-клубн.	Јарöвöј

Коскөм вылö позö көзны зөр сора вика. Тани һаһ кынзи, көдсö корһе-клубһепплодјас (картупель да м. т.). Сiзим переменаа көза вежлалöмын, таыс öтдор, көдсöны уна во быдман турунјас (шуам, клевер). Тажö көза вежлалöмыс вермас лоны со кущöми:

Војас

К о џ а в е ж л а л ѓ м њ с

1 во	коекѓм	ѓу	корь-кл.	јарѓвѓј турункѓд	1 во турун	2 во турун	јарѓвѓј
2 "	ѓу	корь-кл.	јарѓвѓј турункѓд	1 во турун	2 во турун	јарѓвѓј	коекѓм
3 "	корь-кл.	јарѓвѓј турункѓд	1 во турун	2 во турун	јарѓвѓј	коекѓм	ѓу
4 "	јарѓвѓј турункѓд	1 во турун	2 во турун	јарѓвѓј	коекѓм	ѓу	корь-кл.
5 "	1 во турун	2 во турун	јарѓвѓј	коекѓм	ѓу	корь-кл.	јарѓвѓј турункѓд
6 "	2 во турун	јарѓвѓј	коекѓм	ѓу	корь-кл.	јарѓвѓј турункѓд	1 во турун
7 "	јарѓвѓј	коекѓм	ѓу	корь-кл.	јарѓвѓј турункѓд	1 во турун	2 во турун
8 "	коекѓм	ѓу	корь-кл.	јарѓвѓј турункѓд	1 во турун	2 во турун	јарѓвѓј

Кѓкјамьсѓд вѓнас сѓѓ-жѓ кѓѓажасьс бѓр вѓѓны сѓјѓ му вьлѓ, мьј вѓлѓ кѓѓѓма первој вѓнас. Танѓ турун улын бьд во кьк му, кодѓ ѓѓл перемена дьрјѓ абу. ѐкмыс пѓлѓ-кѓ јукѓма, секѓ кѓѓа вѓжлалѓмыс лѓѓ ташѓм. (Вѓѓѓдѓј 81 ѓ. б.)

ѓасѓд вѓас вѓѓны сѓјѓ-жѓ културајас, кущѓмјас-сѓс вѓлѓ кѓѓѓма 1 вѓын. Танѓ туруныс кѓѓсѓ ѓу пѓјѓ. Кѓѓѓны вѓѓ тулысын, льм сьлѓм бѓрас. Кор мьјас абу уна ѓа колѓ овмѓсль корь-клубѓ-пѓлѓѓјас, турунјас, — секѓ кѓѓа вѓжлалѓмсѓ пѓѓѓ лѓсѓдны вѓт пѓлѓ (пјатѓпѓлѓ) вьлѓ. Тајѓ пѓѓѓ вѓжлавны ѓас вѓѓн. Вѓжлалан ногьс со кущѓм: (Вѓѓѓд 82 ѓ. б.)

Војас

К о з а в е ж д л л ö м ы с

1 во	коэкõм	су	корн.-кл.	јарõвõј	коэкõм	су турунк.	1 во турун	2 во турун	јарõвõј
2 "	су	корн.-кл.	јарõвõј	коэкõм	су турунк.	1 во турун	2 во турун	јарõвõј	коэкõм
3 "	корн.-кл.	јарõвõј	коэкõм	су турунк.	1 во турун	2 во турун	јарõвõј	коэкõм	су
4 "	јарõвõј	коэкõм	су турунк.	1 во турун	2 во турун	јарõвõј	коэкõм	су	корн.-кл.
5 "	коэкõм	су турунк.	1 во турун	2 во турун	јарõвõј	коэкõм	су	корн.-кл.	јарõвõј
6 "	су турунк.	1 во турун	2 во турун	јарõвõј	коэкõм	су	корн.-кл.	јарõвõј	коэкõм
7 "	1 во турун	2 во турун	јарõвõј	коэкõм	су	корн.-кл.	јарõвõј	коэкõм	су турунк
8 "	2 во турун	јарõвõј	коэкõм	су	корн.-кл.	јарõвõј	коэкõм	су турунк.	1 во турун
9 "	јарõвõј	коэкõм	су	корн.-кл.	јарõвõј	коэкõм	су турунк.	1 во турун	2 во турун
10 "	коэкõм	су	корн.-кл.	јарõвõј	коэкõм	су турунк.	1 во турун	2 во турун	јарõвõј

Војас	1 му	2 му	3 му	4 му	5 му
1	коскѡм	корн.-клубн.	еу турункѡд	2 во турун	јарѡвѡј
2	еу	корн.-клубн.	1 во турун	јарѡвѡј	коскѡм
3	корн.-клубн.	јарѡвѡј	2 во турун	коскѡм	еу турункѡд
4	корн.-клубн.	коскѡм	јарѡвѡј	еу	1 во турун
5	јарѡвѡј	еу турункѡд	коскѡм	корн.-клубн.	2 во турун
6	коскѡм	1 во турун	еу	корн.-клубн.	јарѡвѡј
7	еу турункѡд	2 во турун	корн.-клубн.	јарѡвѡј	коскѡм
8	1 во турун	јарѡвѡј	корн.-клубн.	коскѡм	еу
9	2 во турун	коскѡм	јарѡвѡј	еу турункѡд	корн.-клубн.
10	јарѡвѡј	еу	коскѡм	1 во турун	корн.-клубн.
11	коскѡм	корн.-клубн.	еу	2 во турун	јарѡвѡј

Тани корнеклубнѣплодыс мунѡ кык во чѡж. Еу мунѡ коскѡм бѡрын, кыџ і мукѡд кѡџа вежлалѡмын.

Кѡџа вежлалѡмјас (севооборотјас) торја рајонјасын абу ѡткѡдѡс. Сы вѡсна, сѡкыџ тани ставсѡ најѡс вайѡдны. Мн шѡктам агроупномоченнојјаслы лыџфыны нѡгајас кѡџа вежлалѡмјас јылыс. Не черноземној рајонјас јылыс шогмѡ лыџфыны: В. Рыковлыс нѡга «Севообороты в крестьянском Северном хозяйстве»; проф. Бауерлыс: „Выбор і устройство правильных севооборотов;“ да В. В. Харченевлыс «Севооборот».

Кыџн агроминимум прѡјом, пырѡны землеустройство нуѡдѡгѡн, уна вѡса контрактатсѡја нуѡдѡгѡн, мувѡџ обществојас шуѡм куџа да сотсѡрдјысѡм договорјас куџа.

Уна переменајасѡн мујас уџалѡм вылѡ вуџѡмыс кѡнѡџнѡ, практика вылын, торја крестана овмѡсјасын бѡдымѡргјассѡ чередујѡны і ѡнѡја погѡн мусѡ уџалѡгѡн.

Кушом сурө прижомјас пырөмабс агромиумјасө, шуам: нуөдсө турун көзөм, корнеплодјас көзөм, чередујтөны шабди көзөм. сурдөңы көзны иань бөрын иань көзөм, шабди бөрын шабди көзөм да с. в.

Турунјас көзөм

Сіја еіктјасын, көні јөзыс оз-на вужны уна перемана му ужалөмө, сені позө нуөдны торја участокјасын уна вота турунјас көзны заводітөң. Сіјө участоксө торјөдчөны боқысжык мујас сајыс.

Тажө прижомсө агромиумө пыртны мувіз обществојас шуөм куға.

Картупель вөдөтөм

Картупель пуктыны мед көкні гөрөм костө. Медым езла шөкыд да позіс окучивајтны, колө пуктыны өтчыд гөрыштом костө. Оғи мөдсань костсө колны, еща вылө, вест кујим кымын. Кыкыс гөрыштны да пуктытөг колны, а көјмөдас — пуктыны. Картупельыс-кө лөө өтвөстны, — позас окучивајтны, кызі му куғага ногыс, сіз-жо-і му паста ногыс. Картупель пуктөм бөрас, вежон кык мыеті кымын, позө піновтны. Піновтны јөгөссөм серы: өтө пөв, лөбө кык, кујим пөв мунөмөн. Корјасыс-кө петасны вест судта кымын, секі окучивајтөны. Мөдпөвсө окучивајтөны зоріјас мытчысөң. Зоріалігас вөрөднысө оз-нын поз. Тащөмі картупельос дөзөритөмыс. Нөшта ковмывлө медвоzza да мөд окучивајтөм костас, јөгассө весыштавлыны. Картупель пуктөны јона кујөдалөм, жужыда гөрөм, небыд муө. Картупельы муыс колө сөщөм-жө, кызі-і градвыв пуктасјаслы. Медым картупель улө муыс небыд лөіс, колө пуктытөздыс пөв-мөдыс гөрны. Медвоzсө гөрны арын, мөдыс — воz тулысын, а көјмөдысө — пуктас.

Пропашној културајас вѳитѳм

Пропашној културајас (картупел, корньеплодјас), мукѳдырји, кѳза вежлалѳмсѳ (севооборотсѳ) лѳсодтѳг, — кѳзсѳны сѳз-жѳ торја учасокјас вылын. Торја прѳјомыс зев бур, јона јѳгѳссѳм мујас вылын ужавны.

Кызи-и воzza прѳјомјас, агроминимѳм пырсѳны мувиz обществојас шуѳм куза.

Корньеплодјас кѳзѳм

Јѳла скѳт визан рајонјасын, бѳрја каднас корньеплодјас кѳзѳм јона пондѳс паскавны. Корньеплодјас кѳзѳм, ѳнија ног крестана овмѳсјасын уж пуктѳмын, зев поzѳ. Агроминимѳм пырѳ мувиz обществојас шуѳм куза.

Быдмѳгјас чередујтѳмын колана срокјас бѳрса виzѳѳм

Тажѳ прѳјомыс пырѳ агроминимѳм ѳткымын техничѳској културајас вѳѳитѳм куза, шуам: шабдѳ да подсолнух вѳѳитѳгѳн. Колѳ чорыда виzѳдны, медым ѳѳѳ пѳлѳс быдмѳгјасѳс кѳзнысѳ ѳе лѳзны сѳ кушѳм срок тыртѳz: шабдѳ, кѳнтус — 5 во бѳрын сѳмын.

Културајас чередујтѳмын мукѳд пѳлѳс прѳјомјас

Сортѳвѳј ѳаѳјас вылѳ контрактатсѳја кывкутѳѳдјасын колѳ лоны щѳктѳд, медым ѳаѳ бѳрса ѳе кѳзны ѳаѳ. Шабдѳ контрактатсѳја кывкутѳѳдјас (дѳговорјас) сертѳ ѳе лѳзны шабдѳ бѳрса кѳзны шабдѳ. Шабдѳсѳс первој ѳчерѳд кѳзны клевер бѳрын, сѳсса су бѳрын, картупел бѳрын.

Мукöд пöмöс мероприятеöјас, кодјас пырöны агроми́нимумö

Арын, öзимјас вылын скöт ви́öм дүгöдöм

Тажö мероприятеöјас пырисны пöшти быд агроми́нимумö. Öткымын агроми́нимумјасын шуöны, эикöз дүгöдны скöт ви́öм öзимјас вылын; мукöдјасын шуöны — пöчö ви́öны скöтсö öзимјас вылын бура му кымöм бöрын. Буржык, ферт, лöö эикöз дүгöдны.

Коскöмјас вылын скöт ви́öмыс дүгöдöм

Тажö пријомсö быт колö көртассыны со кушöм горјаскöд: кор коскöмсö воэ гөрöны, либö шөркэдö гөрöны, либö коскöмсö вöфитöны крестана ног да бурмöдöмөн.

Ташöм услови́öјастöг, скöт ви́öмыс дүгöмыс вайöдас јог турунјас паскалöмö да мугинсö коскöмыс-лыс пöдзатöг пондас костыны.

Ви́јас вылын скöт ви́öмыс дүгöдöм

Тажö мероприятеöјыс сиз-жö јона паскалисны агроми́нимумјасын. Öткымынлаын эикöз дүгöдны ви́јас вылын скöт ви́öмыс, а мукöдлаын дүгöдны сöмын тулыснас страдна заводитчытöз. Мукöд дырји скöтсö оз лечны ви́öны сöмын ојдлана ви́јас вылын. Буржык лöö, ферт, скöт ви́öмсö дүгöдны став ви́јас вылын, да некор он понды ви́öны.

Гижалöм да отчетност агроуполномоченнöјлөн

Агроуполномоченнöј аслас уж куэа отчет сетö сиктса öвмöс бердса производство совещаннöјас да агрономјас воэын. Агроуполномоченнöј отчет сетö оз гижöда отчет, а кывјөн висталöмөн. Көт i сиз да кушöм-сурö гижöд пасјавлöмјас агроуполномоченнöјлы колö нуöдны, шуам, гижавны аслас уж јылыс,

поводда жылы, көні нуодоны [агрокулатурној] пріјом-
јас да меропріјаттөјас.

Агроуполномоченној уж нуодан гижөдјасын ме-
сасө колө гижны, агроминимум нуодом жылы да ме-
дым воча віісіны ташом жуалөмјас вылө:

1. Кушөм агропріјомјас, агромеропріјаттөјас нуө-
дөма сіјө сиктын окрісполком, либө РІК шуөмјас куза;
кушөмјас—мувің общество шуөмјас куза; кушөмјас—
контрактатсіја куза да сотсордјыгөм куза да с. в.

2. Кушөм агромеропріјаттөјас став овмөсјасөн
аскодо пөртөма олөмө да кушөмјасөс нуөдөны сор-
мөмөн да кушөм овмөсјас сормісны. Пасјыны сор-
мөмыслы помкасө.

3. Кушөм агромеропріјаттөјас лөиня олөмө пөр-
төма да кушөм овмөсјасын. Пасјыны помкајасө, мыјла
ез нуөдсыны.

4. Кушөм агромеропріјаттөјас колан ногөн ез ну-
өдсыны да кушөм овмөсјасөн. Колан ногөн нуөдтө-
мыслөн помкајасыс.

5. Кушөм агромеропріјаттөјас ез нуөдсыны торја
овмөсјасөн: гола овмөсјасөн, шөркофдема овмөсјасөн,
кулакјасөн.

6. Пріімајтөма-ө вөлі мерајас да кушөмјас, ме-
дым ескө обеспечитны агроминимумсө олөмө пөртны
кыңи став сиктвас, сің-жө і торја овмөсјасөн.

7. Кушөм мерајас прімітөма торја овмөсјаслы.

8. Щокыда-ө воліс да кор воліс агроном агроу-
полномоченној діно да агроуполномоченнојјас ветлісны
агроном дінө.

9. Кушөм отсөг сетісны агроминимум нуөдігөн
агроуполномоченнојаслы сиктсөвет, совещаннојас,
агроном, кооператсіја да с. в.

Поводда жылы гижөдјас агроуполномоченнојлы
колө нуны [мед] прөстөјөс. Пасјавны сөмын сещөм-
торјас, кофјас торкөны быдмөгјас быдмөмы. Шуам

сеңдөм-пө лунё усе шер, вөлі ыжыд зер да ыжыдө убытка лоі; суламис кос поводда; зерө.

Ферт, буржык нуөдны быдлунја гижалөмјас, позас-кө, колө сјјөс нуөдны.

Быдмөгјас быдмөм јымыс гижөдјас колө пасјыны, кызі сеңдөм лөбө ташдөм агрокултурнөј прјјомјас отрајатчөны быдмөгјас быдмөм выло. Урожај ідралігөн пасјыны, ыжыдө урожај воіс агромінімумлы нуөдөмөн; позас-кө төдмасны щөщі агромінімумтөг воөмсө.

Агроуполномоченнөјјас јымыс положеннө серті, колө земорганјаслы снабјатны најөс торја дневникјасөн. 7-өд содтөдын ваядөдөма прімернөј форма, кызі селсоветө отчет сетны.

Вывті колана, мед, ескө, агроуполномоченнөј асыс ујсө нуөдіс не сөмын агроном індөдјас куза, но өтщөщ ескө кутіс јітөд матысса опытној стантсі-јајаскөд да участокјаскөд.

3-өд јукөд

Скөт виқөм да ветеринарја (дөңөрітөм) куза агромінімум

Му ужалөмын агрокултурнөј прјјомјас да меропрјјаттөјас нуөдөмыс кыңзі, колө пыртны агромінімумө, көрым лөсөдан да скөт виқөм куза меропрјјаттөјас. Тазі артмө агро-зоомінімум. Сјјө паскалө, став виқму овмөс јукөдјас выло да отсалө кыпөдны овмөссө, лентыны ујын производітелностсө. Агро-зоомінімум куза меропрјјаттөјас быдөнлы-нын төдсаөс. Налыс бурлун значеннөыс гөгорвоана быдөнлы. Најөс позө нуөдны СССР-ын быд рајонын. Сөмын мукөд рајонјасын торјалөны техническөј деталјасөн.

Агро-зоомінімумлы прјјомјассө позө јукны со кушдөм јукөнјасө: 1) көрымјас лөсөдөм да скот вердөм, 2) скөтөс бура виқөм да дөңөрітөм, 3) скөт рөдмөдөм да племеннөј уј, 4) ветеринарнөј мінімум.

Кöрымјас лөсөдөм да скөтөс вердөм

1. Кöрым вылө турунјас көзөм, медса-нын бобöнөн веж көрым вылө. Тажö пріјомсö колö јона паскөдны сіја местајасын, көні қескыд овлө пөскөтинаөн да скөтлы колö содтöда көрым. СССР-ын медјона паскалөма веж көрым вылө вика сора зөр көзөм.

Унжыкыссö веж көрым скөтлы сетöны ыщкөм бöрын. Сетöны свежөјнас пырыс-пыр-жө, медым абу көтасөма зерөн-нi лысваөн. Туруныс-кө дыр олас чу-көрјасын — шонавлө — вердны сіјөн абу бур.

Ыщкөм турунөн вердөм кынзи скөтөс вердлыз-лөны мујас вылын домалөмөн, лiбө пересвижиөј за-городкајасөн.

Тажö пріјомсö позö нуөдны быд овмөсын, быд рајонын. Агромінімумө пыртöны мувиқ обществојас шуөм куза сотсордјысөм кыз кутөдјас (договорјас) куза да контрактатсiја кывкутөдјас куза.

2. Көзöны-кө корнеплодјас пропашиөј вылө, лiбө торја учасокјас вылө, секи арталöны: а) быд торја крестана овмөсјаслы өтi мөс вестö көзны 360 кв м, өтi порс вестö 100 кв. мтр. да быд порс вестö-жө пуктыны 500 кв. м. картопел; б) колхозјаслы да совхозјаслы мөс вестö көзны 900 кв. м, порс вестö 150 кв. м. да пуктыны картопел быд порс вестö 750 кв. м.

Арталөмсö вөчөма сiзи, медым обеспечитны скөтсö вына көрымјасөн крестана торја овмөсјасын төвжын кeжлө кымын, а совхозјасын да колхозјасын во гө-гөр кeжлө.

Олөмө нуөдан ногыс — контрактатсiја, мувиқ обществојаслөн шуөмјас, ордјысөмјас да виқму вот кон-нөдөмјас.

3. Турун ыщкыны заводитöны сек, кор туруныс зорічалө. Тажö пріјомсö колö нуөдны, кызи виқјас ыщ-кигөн, сiз-жө i көзөм турунјас ыщкигөн.

Турун ідралан кад ыжыд значеннөыс кутө. Кад сайыи і бур турун пунктөмыс. дыр ышкытөм турун пошты оз содты турунсө. Сөмын туруныс лоө чорыд да көтөслуныс сьлөн матысмө ізас пөтөслуланө. Та вөсна колө пыртны агромінімумө сіјө, медем турун ідравны тыр зорізавны заводітчігөн. Торја турунјас-лөн, медбур ышкан кадыс лоө: клеверөс ышкыны, секі кор унжык јурјасыслөн-ын зорзавсөма; вікаөс, — кор ставыс зорзалө да кор артмөны медвоzza улысса пуртөсјасыс. Көстерөс, овсаһйтсаөс, тімофејевкаөс — буржык ышкыны зорізавтозыс.

4. Кормовөј севооборот лөсөдөм обеспечітас скөтөс веж көрымјасөн да корнеплодјасөн. Тајө ме-ропріјағтөсө колө пыртны агромінімумө јөла скөт візан рајонјасын, медса-ын карјас бердса рајонјасын, көні јөлыс свежөјнас муно вузалөм вылө. Пріјомыс зев колана нуөдны колхозјасын, совхозјасын да крес-тана овмөсјасын, кодјас өтувтчөмаөс молочнөј коо-ператсіјајасө. Олөмө пыртан ногыс—јөв контрактіруј-төм, ордјысөм, землеустројтво.

5. Котыртны обществојасөн көзөм: чернофураж-јас, корнеплодјас, турунјас, медем візны племеннөј производітелјасөс. Тајө пріјомыс колана мувіз общест-војаслы. Олөмө пыртан ногыс: мувіз обществојаслөн шуөмјас да ордјысөмјас.

6. Медем візны производітелјасөс, колө стрі-тавны черно-фураж, корнеплодјаслы да турунјас віз-ны общественнөј постројкајас Пріјомыс көртасө воzza пріјомыскөд. Олөмө пөртчө сіз-жө.

7. Торјөн візны вөвјасөс, мөсјасөс, ыжјасөс, ку-каңјасөс. Ыжыд өіктјасын, көні ыжыд стадајас, бығ колө скөтсө візны торјөн. Сізнад позас буржыка іс-пользутны пөскөтінајасө да буржыка пуктыны скөт вердан ногјасөс. Олөмө пөртны мувіз обществојас шуөм куза.

8. Организујтавны торја общественној пöскöтина-
[ас племенној скöтöс виçом вылö. Тајö прижомыс кола-
на быд овмöсьи, кöни нуöдöны племенној уж. Олöмö
пöртан ногыс: том скöтöс контрактирујтöм.

9. Бура испoлзујтны пöскöтинајас, дугдывтöг пö-
скöтина вылын скöт виçомöн, пöскöтинаыс јона омöлт-
чö да вошö сылöн доныс. Сы вöсна, колö пöскöти-
наöн вöфитчöмсö чередујтны. Талалöм, травитöм пö-
скöтиналы колö сетны кадыс-кадö шојтчыны. Васöд
пöскöтина вылын скöтöс поçö виçны сöмын кос
повоç-да дырјі, кор скöт ветлöм бöрын, коктуыс оз
тöдчы. Виçны-кö скöтсö васöд пöскöтина вылын, кок
тујјасас чукöрмö ва, пöскöтина шыкö, пондасны рöд-
мыны. быдмасны омöла сојан турунјас.

Кокыд-к, лыаа да супесчаниној пöскöтинајас вымын-
кö дыр скöтсö виçан, секі выл туруныс быдмö наçöн
Вывти-кö јона скöтыс талалöма мусін ежаыс бöр оз
турунзы. Тащöм пöскöтина вылын скöтöс виçны колö
видчысöмöн да сетны кадыс-кадö шојтчыны, медым
бöр турунјас.

Бур пöскöтинајас вылын скöт виçомсö колö че-
редујтны $1\frac{1}{2}$ -2 төлысöç кымын.

Ыжыдö плöщад- 1 скöт јурö, медым вердны
4-5 гoжса төлысјасö. Та вымö норма арталöмыс вер-
мас лоны со кущöмöс: бур пöскöтина-кö — 0,5 га,
шöркoç-дем, пöуна васöдкoç — 1 га, васöд, омöлкык
пöскöтина — 2 га-öç.

Тајö меропріјаттöсö колö паскöдны быд овмöс-
ын да шыртеöны агроинзимöмö быдсама ногјасöн

10. Лöсöдны бур јуктасанијас пöскöтинајас вы-
лын да бурмöдны јуктасанијассö сиктјасын; виçны
најöс најтчoмыс, не лөзны сепі купајтчыны скöтöс,
нй јöзöс купајтчыны.

Тајö меропріјаттöјассö колö нуöдны быд овмöс-
ын. Олöмö пöртан ногыс: мувиç обществојаслöн шу-
öмјас да ордјысöмјас.

11. Лёсёдни гожса кад кежлө пёскөтина, медым скөтөс виңны војјасын жар поводда дырји, жарсыс да өвадыс, кор оз вермы скөтыс овны восса пёскөтина-яс вылын да пышјө гортө. Та вёсна, поңө-кө, колө лёсёдни ворјасын виңом вылө пастбишөјас. Пријом нуодчысө быд овмөсын, мувиң обществојас шуом куза.

12. Лёсёдни общественној да кооперативној селос башнајас. Сиң арталөмөн, медым төг ис селосыс 5-6 тонна да тырмис 5 овмөслы кымын. Отувјөн көңны көрыма турунјас; селосутөм вылө поңө көңны зөр сора вика. Пријомсө поңө нуодны отувтчөмөн, лёбө кооперативө-пыромөн. Колхозјаслы да совхозјаслы быт нуодны сек, кор скөтсө виңоны јаж вылө Оломө портан-ногыс: контрактатсја да виңму вылө кредит сетөм.

13. Правильноја нормаөн төлын скөтөс вердөм көрым составыс. Быд көрым составө пырөны: ва, минеральној вешествојас, азот кутан вешествојас (белок), азот куттөм вешествојас (гос, крахмал, сахар) да древесина. Воңынжык ми индалим-нын, кос быдмөгјас-кө сотан — колө поим. Таја-и лоө минерала вешествојасыс. Сиң-жо лоө-и мукөд, кор сијө сојө скөтыд. Көрымлөн органическөј јукөнјасыс (белок, гос) портсөны шоныдө; сијө пемөслыс кутө оломсө да сетө артмыны продуктсјаө (јөв, јаж, вурун). Көрым древесиналөн јукөныс ыкым пөтөслун оз кут; көрымлөн бурлуныс сы сајын. унао выјым (кутө ас пыцкас) белок, гос, крахмал да сахар.

Медым правильноја вердны скөтөс, колө кужны бөрјөдлыны көрымсө пөтөслун сертыс. Сијө кокныд-жык вөңны өтө пөлөс көрымөс мөдкөд доңјалөмөн. Сөкта төдмалөм могоыс веситөны граммјасөн, килограммјасөн, тоннајасөн. Көрым пөтөслун доңјалөны, (арталөны) торја мераөн — кормөвөј ед-интсаөн (лыда көрым сетөмөн). Практикаын лыда көрым сетан ногыс (кормөвөј јед-интсаыс) выјым уна пөлөс.

Мијан Совет Сојузын кормовөј једнитсапыџы бостома 1 килограмм. Сыкөд откоџалөмөн төдмалоны мукөд пөлөс көрымјаслыг пөтөслунсө. Улынжык таблитсаын вајөдөма көрымјаслыг откоџалөмсө. Өтик көрмөвөј једнитса пыџы бостома 1 кг. зөр. Таблитсаыг позө аџыны кымын килограмм колө бостны, мукөд пөлөс көрымјас, меџым пөтөслуныс (питателност) вөлі сы ыжта-жө мыј ыжта 1 кг. зөрлөн.

Вајөдөм таблитсаыг пыр позө аџыны, кымын килограмм көрым колө сетны 1 кормөвөј једнитса вестө. Мбө мөдног-кө, 1 кг. зөр вестө. Сиџ виџывса омөлик турун, колө сетны (3 кг. 200 гр. зөр іџас 3 кг. 500 гр. Картупел — 4 кг. 700 г., Мөс соркни — 12 кг. 500 г., Шабди жмык — 800 гр., подсолнух жмыклөн пөтөслуныс џик откоџ зөркөд. Скобкаын индөма сиџа-жө килограммјас, сөмын џесатичнөј дробјасөн.

Откымын көрымјаслөн пөтөслуныс (питателностыг 1 кормөвөј једнитсакөд откоџалөмөн (кормөвөј једнитса пыџы бостома 1 килограмм зөр).

Көрым пимјас 1 кормөвөј једнитса откоџасө килограммкөд.

1. Веж көрым (чөскыд көрымјас)

Пөскөтинаывса шөркоџдем турун	4 кг. - 400 г.	(5, 4)
Гөрд клевер (јурјас артмигөн)	6 " - 800 "	(6, 8)
Шведскөј клевер зорџалигөн	7 " - 900 "	(7, 9)
Вика зорџалигөн	8 " - 000 "	(8, 0)
Картупел за (көп) ідралөм воџымын	8 " - 300 "	(8, 3)

2. Көс турун (чорыд көрым)

Војывса омөлик турун	3 кг. 200 гр.	(3, 2)
— " — бур — " —	1 " - 900 "	(1, 9)
гөрд клевер	2 " - 100 "	(2, 1)
Вика зорџалигөн	2 " - 200 "	(2, 2)
Зөр сора вика	2 " - 100 "	(2, 1)
Көс росјас (көс корөсјас)	4 " - 100 "	(4, 1)

Ізас да жуг (чорыд көрым)

Жарөвөј шобдi ізас	3 кг. 200 г.	(3, 2)
Өзімөј су да шобдi ізас	5 " — 600 "	(5, 6)
Зөр — " —	3 " — 500 "	(3, 5)
Просо — " —	2 " — 700 "	(2, 7)
Ід — " —	3 " — 200 "	(3, 2)
Шобдi да ід жуг	3 " — 200 "	(3, 2)
Зөр — " —	2 " — 500 "	(2, 5)
Просо — " —	3 " — 100 "	(3, 1)

1. Көрым сетан једі
ытса өткөдасө
кілограммкөд

КӨРЫМ НЫМЈАС

4. Чөскыд көрымјас

Картуфел	4. кг. — 700 г.	(4, 7)
Морков (кормөвөј)	6. " — 700 "	(6, 7)
Мөс соркы	12. " — 500 "	(12, 5)
Свекла (кормөвөј)	9. " — 500 "	(9, 5)
Свекла шоммөдөм	9. " — 200 "	(9, 2)
Мукөд сілосујтөм көрымјас	6. " — 700 "	(6, 7)
Картуфел лі (мезга)	6. " — 400 "	(6, 4)

5. Тус (зерно), өтруб да жмыкјас
(Контрактірованнөј лібө пөтөса көрымјас)

Зөр	1. кг. — — "	(1, 0)
Ід	— — 800 "	(0, 8)
Аңкыщ	— — 700 "	(0, 7)
Шобдi өтруб	1. кг. — 400 "	(1, 4)
Рузег — " —	1. " — 300 "	(1, 3)
Шабдi жмык	— — 800 "	(0, 8)
Көнтус — " —	1. " — 200 "	(1, 2)
Подсолнышко — " —	1. " — — "	(1, 0)

Кызі артавны норма серті колан көрымсө скөтлы

Медым скөт віңөм вөлі выгоднөј, колө велөдчыны кужны вердны скөтсө төлыи. Гөжөмнад пөскөтіна ыв сыд көрым бырөмыд оз артавсы, но төвнад колө

тöдны, унао мөслы сетны көрым, медем еекö сija ез шыгjav ны, ез вывтi ло. Вывтi-кө уна пемөслы сетан көрымсö, сija пондас разjыны да талавны воштымөн. Вывтi-кө еща сетан, вес вылас чинö, а лыстан мөскö, jöv вaжөмсö чинтас. Та вöсна i колö көрымсö сета-ваны сы мындаон, медем.лыстан мөс вaжic медуна jöv, ез омöлтчы ни ез госсав. Сы вöсна, медем кужны артавны, унао мөслы колö сетны көрым, колö тöдны:

- 1) Ловjанас туша сөктасö (жiвоj вес),
- 2) Лунса jöv вaжөмсö,
- 3) Көрымjаслыс пөтөслунсö, көрым соjan jесфини-тса куца.

Мөслыс ловja туша сөктасö тöдмалөм

Ловja туша сөкта мөслыс пöчö тöдмөдны мераj-төмөн. Та вöсна, кыскö колö лөсөдны мераjтчан лента—руметна, лбö мераjтчан тасма швецjаслыс, кодöс jуклөма сантiметра вылö. Сувтöдны мөскöс вескыд да гладыдинö да вöчны сы вылын кыкыс мераjтөм. Первоjсö мераjтöны куцаногсö — сылiпом лысаньыс бөж вуж динöчыс. Сесса мераjтöны туша кызасö воц кокjас увтыс, лопаткаjасьыс бөритiжык. Бостам пpимер вылö мөслыс сөкта. Куцтаыс сылiпом лысан бөж вуж динöц лөi 120 см. Лопаткаjас сajti кызасыс 190 см. Унаоддам-кө 120 см. 190 см. вылö лөö 22800. Таjö лыдпас-кө нөшта унаоддам кыкпöv лөö 45600. Таjö лыдсö колö jукны 100 вылö; та мogyс шыбытам бөрja кык лыдпассö (кык нул) да колö 456. Таja 456 i лөö ловja туша сөктаыс мөслөн кiлограммөн. Таjö сөкта арталөмсö пöчö петкөдлыны тацi: куцтаыс сылiпом-лысан бөжвуждинöц сантiметрлыдөн унаоддө лопатка сaј кызта вылö сантiметраөн. Лөөмсö бара унаоддöны 2 вылö. Таыс лөөм лыдпассö jукöны 100 вылö:

$$\frac{120 \times 190 \times 2}{100} = 456$$

Выјим мѳднога сѳкта тѳдмѳданног (Клувер-шкра-ука ног); сы сертї первој мерајтѳны туша кузтасѳ пельома лопатка лы ѳтїлаасанїнсаи бѳж вужбердѳз моз-жѳ (до седалїшного бугра). Сесса сїјѳ-жѳ лентаѳн мерајтѳны лопатка сајтї морѳссѳ. Таја кык мерајтѳм сертїыс торја таблїтсаыс корсѳны сѳктасѳ. Медса стѳч арталѳм пемѳслыс ловја сѳкта вермас лоны — весїтам-кѳ гырыс доѳѳта вескїјасѳн.

Кызї артавын лун кежлѳ сертї кѳрым

Тѳдан-кѳ мѳслыс ловја туша сѳктасѳ, лунсалыс-тѳмсѳ да пѳтѳслунсѳ кѳрымјаслыс, — кѳрым сетан же-ѳнїтса сертї, — поѳѳ кокнїда лѳсѳдны правїлноја, норма сертї пемѳсјасѳс вердѳм. Кѳрым мыј сѳјѳ мѳс-кыд, медвојдѳр мунѳ ловкутѳм вылас, а сесса вѳлїст јѳв артмѳм вылѳ. Мѳс-кѳ тыра, секї кѳрым мунѳ щѳщ кынѳмас кукаысѳ вердѳм вылѳ. Јалавїчјаслѳн кѳрымыд мунѳ сѳмын тушасѳ кутѳм вылѳ. Кѳрым, кодї му-не пемѳслы тушасѳ кутѳм вылѳ, сї јѳ шусѳ ѳ јажкутан кѳрымѳн (поддерживающий корм).

Лыстап мѳслы јажкутан кѳрым кынзї, колѳ сет-ны кѳрым прѳдукт (јѳв) артмѳм вылѳ. Кѳрым, кодї мунѳ јѳв артмѳм вылѳ, шусѳ прѳдукт сетан кѳрымѳн. Јажкутан кѳрым крестана мѳс-јаслы сетчїссѳ со кущѳм арталѳм сертї: быд 100 кг. ловја туша сѳкта вылѳ 1 кѳрымјѳнїтса. Гырысжык мѳсјаслы 1 кѳрым жеѳнїтсасѳ сетѳны 120-130 кг. ловја туша сѳкта вылѳ.

Выјымѳс та вылѳ лѳсѳдѳм таблїтсајас, код сер-тї јѳв кокнїд тѳдны, кущѳм мѳслы унаѳ сетны јаж-кутан кѳрым, вајѳдам тајѳ таблїтсасѳ жеѳдѳдыштѳмѳн:

Ловја туша:

Сѳкта кг. 240, 250, 260, 300, 330, 360, 400, 425, 460, 500, 600.

Колѳ јажкутѳм вылѳ.

Кöрым жединитса 2,4; 2,5; 2,6; 2,8; 3,0; 3,2; 3,4; 3,6; 3,8; 4,0; 4,6. Шуам, мыј мијан мөслөн туша сөктаыс 360 кг. сиккө сылы јажутод выло колө көрымыс 3,2 көрым жединитса. Мөскыс-кө, шуам, сөктанас 300 кг, —кущом сөкта лыд мијан таблитсаын абу,—секи колө бостны 360 кг. сөкта лыд (3,2 көрым жединитса), либө 400 кг. сөкталыд (3,4 көрым жединитса) мөссө вердаса серти арталомөн: орөм мөслы сетны унжык, вердасалы—ещажык.

Продукт сетан көрым сетчыссө ташом арталомөн: быд 3 кг. јөв вайөм вестө 1 көрым жединитса. Тыра мөслы, ноль толыс мысти заводигны да колө содтавыны $\frac{1}{2}$ кг. көрым жединитсаон толыс куканыс быдмом выло. Продукт сетан көрым да кукаң быдмом выло көрым лөсыда вердчөм пуктомын сетчыссөны пөтөса көрымјас, шуам тус, отруб да жмыхјас, да чөскыд көрым—корнеплодјас. Медым скөт велали тајө көрымјас сојөмас, сija колө сетны сорлалөмөн чорыд чөскыд да пөтөса кырымјаскөд. Чорыд көрымјассө поңө сетны $\frac{1}{50}$ јукөн мынта ловја туша сөкта серти. Шуам, мөслөн туша сөктаыс 250 кг; сылы ковмас сетны чорыд көрым 7-8 кг. Продукт сетан көрым колө сетны сорлавтөг қик ассө либө пөтөса да чөскыд көрымјассө өтмынтаон сорлалөмөн. Корнеплодјас сутки кежлө сетөм некор оз ков лоны 30 кг. унжык (турнепс) да 12 кг. картофеллы.

Лөссөдам арталөмјас, кықи колө сетны көрым тыра мөслы (квајтөд толыс тырвылын) өти суткинас, сөктаыс-кө шуам сija мөскыслөн 380 кг. да јөвсө луннас вайө 12 кг. Тајө мөслы колө сетны көрымсө со кущом көрым жединитсаон (килограмм лыдөн зөр):

Јажутан көрым	3,2	кг.
Продукт сетан көрым	4,0	—
Рушку пыщ куканыслы быдмом выло	0,5	—
Ставсө	7,7	—

Овмөсын выјым чорыд көрым: омөлик виң. выв турун, јарөвөј шобди іңас, картопель да шабди жмык. Пөтөслун серти омөлик виңвыв турун да јарөвөј шобди іңас өткофөс (виңөд таблитса көрым пөтөслунјас 3 кг. лыс); наја мунөны өти көрым сетам јединитса вылө јы-200 г. Унаөдам-кө 3 кг. 200 гр. 3,2 көрым јединитса вылө, лоө 10,2 кг. чорыд көрым. Кың ми көсјысім, чорыд көрым сетны сөмын $\frac{1}{50}$ јукөнсө туша сөкта вылө, тани колө мијан мөслы сетны турун да іңас 7 килограмм, а мукөдсө (3,2 кг), коді лоө көрым јединитса мынта, сетны картопельөн. Таыс кынңи јөв арг-мөм вылө нөшта сетам 1 көрым јединитса вестө картопельөн; ставсө, кык көрым јединитса вестө, картопельсө лоө сетам 9 кг. 400 гр. Колөм 3,5 көрым јединитсасө сетөм шабди жмыхөн, коді мунас 3 кг. Та серти-кө, шуам, суткі кежлө көрым сетөмыс мөслы лоө:

Виңвыв омөлик турун	3,5 кг.
Јарөвөј шобди іңас	3,5 —
Картопель	9,5 — (9,4)
Шабди жмык	3,0 —

Ставыс 19,6 кг.

Көрым сетан нојас да кад

Стојлоын мөсјасөс вердигөн кутөны ташөм правилөјас:

а) виңөдны өткоф коста кад бөрын көрымјас сетөм бөрыс да суткі кежлө воан нормасө јукны өткофа вердөм лыд серти;

б) уна-кө вердам торјын чорыд көрөмис, колө вердны 3-мыс суткі пын; уна-кө чөскыд да пөтөса көрымјас,—пөчө вердны і кыкыс суткі пын;

в) отрубјас, жмыхјас некор оз ков сетны кичертөмөн, помејкофөн, а колө сетны косвывтырнас, неуна ваөн көтөдыштөмөн, но медым јуны ез шогмы;

г) поснидик корнеплодјас быт колө сетны вундалөмөн, медым пемөсыд ез винди; гырыс корнеплодјас пөчө сетавны і вундавтөг:

7. Тујдөд агроуполномоченнөјаслы

д) јуктѡдны мѡскѡс 3 лун кежалѡ ваѡн, кодѡ су-
лалѡс керкаын да медым пѡттѡчыс лѡѡс. Оз поѣ сет-
ны кѡчѡд ва струбајасыс, јукмѡсјасыс лѡбѡ кодѡ јѡ
сѡра.

Ошјасѡс верѡѡны, јажкутѡд вылѡ кѡрым арталѡм
серѡѡ да сы бѡрын нѡшта сѡдтѡны 3 јукѡнсѡ кымын
(сѡдтѡд 30% вылѡ); шуам, колѡ-кѡ сетны 9 кѡрым
једѡнѡтса, сѡдтѡны нѡшта сетѡ 3 кѡрым једѡнѡтса
да лѡѡ 12 к/јед.

Бура верѡѡм јылыс јонжыка колѡ јуасны агро-
номјаслыс, меставѡвса зоотехнѡклыс лѡбѡ жѡвотно-
вод-технѡклыс.

**Кѡрым сетѡм да јѡв вајѡм јылыс былунса
прѡход-расход гѡжалѡм лѡсѡѡѡм**

Тажѡ, дерт, сѡкыд кажѡтчас лѡсѡѡдны ѡтка крес-
тана овмѡсјаслы, но быѡ нуѡѡдана колхозјаслы, код-
[ае]лѡн овмѡс вѡчыс бѡстѡма јѡла скѡт бурмѡдан туј.

Гѡжалѡмсѡ кѡтыртѡмыс да учетыс— кѡрым прѡкод-
расход јылыс— корѡ торја вескѡдлѡмјас да сы вѡсна
танѡ сѡјѡ оз лѡ гѡжѡма.

**Кѡрым расход да јѡв прѡход јылыс контролнѡј
гѡжалѡмјас лѡсѡѡѡм**

Выјѡчан заводјас ѡна рајѡнјасса да шлѡвка тор-
јѡдан пунктјасын, а сѡѣ-жѡ племенинѡј скѡтвѡѡан рај-
ѡнјасын прѡстѡј нога контролнѡј гѡжѡдјас нуѡѡѡм
кѡрым рѡсход јылыс да јѡв вајѡм јылыс, кыѣ ѡтка
гѡла-шѡркоѡфѡма овмѡсјасын, сѡѣ-жѡ ѡ колхозјасын
колѡ быѡ пырны агромиѡмумѡ.

Контрол нуѡѡчысѡ торја сы вылѡ пунктѡм јѡзѡн:
Контрол-ассѡстентјасѡн, јѡв скѡтвѡѡан кооператѡвын
ужалысјасѡн ѡтѡд кык вежѡн пѡјын лѡбѡ ѡтѡд ѡѡ
тѡлыс пѡјын; весѡг вермас ѡ шѡчжыка лѡны, мѡс лыд-
сѡ ѡѡ контролер вылѡ арталѡмѡн. Контролнѡј гѡжѡд
нуѡѡѡмѡн, кор тѡдан кѡрым рѡсход да јѡв вајѡм,—

поѣ артавны јѡвлыс донсѡ да поѣ котырны до-
ход сетаи скѡтвѣѡм. Такѡд-жѡ сувтѡдчысѡ бур уж
—скѡтвѣѡм бурмѡдѡм куѡа; став омѡла јѡввајан да
убытка вајан скѡтыс лоѡ бракујтѡма; на местаѡ лѡ-
сѡдны том скѡт, кодјаслѡн мамыс тѡдса бура јѡвва-
јѡмнас.

Буржык мѡсјаслыс, агромінімум пѡрадокѡн, лоѡ
быдтѡма ѡтувја ѡшјас, кодјас сѣ-жѡ пондасны ѡсав-
ны јѡла скѡтвѣѡм бурмѡдѡмлы.

Скѡтѡс дѡѣѡрѣтѡм да вѣѡм

Гѡжѡмын унижык кадсѡ скѡт олѡ пѡскѡтина вы-
лыи; секи сы бѡрса дѡѣѡрѣтѡмыс сѡмын сыи, меѡым,
ескѡ, сѡстѡмжыка вѣѡны скѡт олан инсѡ да пыржык
вејлавны волѡссѡ. Кѡѣ мыј-да гѡжѡмнаѡд скѡтыѡд кре-
стаиалѡн частѡкод вѣѡсывлѡ зев омѡл ногјасын (ус-
ловѣјѡын). Тѡвса кадѡ скѡтѡс вѣѡмыс крестана кар-
тајасын јона омѡлтѡдѡ. Скѡтѡс вѣѡны ул кујѡд вы-
лыи, колѡм сертѣ волсавтѡг, лиѡ кѡѡыѡд кыи мѡм ку-
јѡд вылыи.

Ачѣс скѡтвѣѡнѣныс њѡјт, тырѡма черѡн везјасѡн,
некорч ѡз белѣтчывсы, некор ѡз весавсыв. Став весалѡ-
мыс овлѡ сѡмын кујѡд петкѡдѡмын.

Абу-на тырмиѡ ставыс, скѡт-кѡ кужан колѡм сер-
тѣ верѡны. Он-кѡ, кыѡ колѡ дѡѣѡрѣт да вѣѡ, кѡѣ і
верѡны кужан, сетыс ічѡт пѡлзаныс.

Скѡт карта колѡ лѡны і југыѡ, кос, сѡстѡм, меѡ
тырмиѡ вѡлі локтѡ свежѡј сынѡд да тѡвса кадѡ шо-
ныѡ.

Тѡвнаѡд кѡѡыѡд картајасаѡд скѡтыѡд таскајтѡ лишиѡј
кѡрым: шуам, лыстан мѡс лишиѡј сојѡ 500—800 кг.
лѡтѡс кѡрым да сы кыиѡ сѡкта вылас чѣнѡ да і јѡв-
вајѡмсѡ чѣнтѡ. Та вѡсна картајас шѡнтѡм (прѣјѡм)
ужаланног быѣ зев коланатѡр.

Пемыѡд картајасын скѡгтѡ шѡча кодкѡ весавлѡ;
весѣѡ картасѡ некор ѡз весавлыны. Југыѡ картајасыѡд

скөтлү сиз же колө, кыңи мортлы жугыдн. Таыс петө гөгөрвоана-нын агроминимумө пыртны картајас жүгдөдөм жылыс корөмјассө. Зев колантор скөтоланнјасө душникјас (вентилаторјас) вөчөм. Вөчам-кө шоныд картајас да ог вөчөј душникјас, кың колө, секи скөт-ылдөн олөмыс бурмөм пыдөи вермас омөлтчыны. Та вөсна көт прөстөј нога душникјас вөчөм меропріјаттө—быт колө лоны.

Зев колана пыртны зооминимумө быдлуи мед скөтөс весавны. Тајө керөмсө колө паскөдны став скөт вылө. Ужаланногыс таја быт нуөдана став колхозјаслы. Колө мөвпыштлыны буржык вердчаннн скөтлы лөсөдөм жылыс; наја лөсыдөсжык скөтыслы сојаныс да і ешажык көрым таласас, —сы тужөн вөчөм донсө регыдөн вештасны. Он-кө вөч колан нога вердчан-ин, оз поз норма серті пуктыны бура вердчөмсө.

Трунда нур іна рајонјасын, өтік меропріјаттө, көді вермас кыпөдны урожај воөм, медса-нын лыа-а да лыа-сора сојөд муеінјасын, сіјө лөө трундасө му-сінмө сүјөм. Нөшта буржык резултатјас лөоны трун-дасө-кө вөтлан карта пыр да петкөдан-кө му вылас трундаа лөбө трунда-іңас сора кужөдсө. Тајө меропрі-јаттөыс кутө зев ыжыд значенө скөтлыс оланногсө бурмөдөм куңа; трунда вермө кыскыны (нылавны) кужөд васө да дуксө јонжыка іңас дорыс.

Нөшта өтчыд шуам: став меропріјаттөјас скөт гөгөр дөңөрпөтөм куңа да віңөм куңа, колө пыртны зооинимумө.

1) Колө лөсөдны көт прөстөј ногаөн скөт оланннјас шонтөм да жүгдөдөм.

2) Колө лөсөдавны прөстөј ногаа душ-никјас шоныд картајасө, медым локтіс свежөј сынөдыс.

3) Быдлуи весавны скөтөс

4) Сулаланінсө скөтлыс віңны сөстө ма.

3) Ләсәдны да виҗны волюс пыҗҗи
трунда.

Таја уҗаланноҗасыс көт і пыртыштоны скөтви-
җанә бурмөдөмторҗас крестана картаҗасө, но оз-на
вермыны ставнас могсө мөгмөдны бура скөт дөҗөри-
төм да виҗөм жылыс.

Вужбердсаһыс медым мөгмөдны тајө жуалөмсө,
колө лоны условјө; сја условјөыс—став крестаналөн
екөгсө өтувтөм. Та вөсна агроминимүмө зев колана
пярты тащөм меропрјаттө.

**Котыртны да өтувјөн вөчны, өтувјаса,
кооперативса да коллективса скөт оланјас
да сы бердө кујөд виҗан инјас**

Став сорнјасөн скөт виҗөм да дөҗөритөм жылыс
колө шибөҗины өтсөгөн агрономјаслы, зоотехникјаслы
да скөтвиҗөм куза техникјаслы.

Пемөсјасөс јывмөдөм да буррөда скөт лөсөдан уҗ

Бура лөсөдөм скөтвиҗан өвмөсјас оз сулавны куш
өҗи бура вердөм сајы, скөт виҗөм да дөҗөр сајын, но
і јывмөдөны сещөм скөт, коді ескө сетис унжык
прөдукт: мөсјас—јөв, ыҗјас—вурун, порсјас—јәј, ку-
роҗас—коҗк да с. в. Быд скөтвиҗыслы бура төдса,
мы јинөм видчөны омөд плодлыс бур көјдыс“. Таја
вескыда шуөм, кыҗи быдмөгјаслы сја-жө і пемөсјас-
лы. Быдмөг культурајаслөн выјым уна сикас сортјас,
а зөмөсјаслөн—рөдјас (породы).

Породистөј пемөсјасөн шусөны сещөм
пемөсјас, кодјаслөн выјымөс өткоҗ при-
знакјас, да тајө признакјасыс пыр муноны
бат-мамсаһныс чөлаҗјасыслы.

Скөт јывмөдөмсө колө нуөдны сја, медым бур
бат-мамјас вөліны учот вылынөс да медым яалөн че-
лаҗыс, ез вошласны, а виҗөма лоі воҗө јывмөдөм
выд. Аслас колөм сертә, сиктса јурнуөдыс (хөҗәин)

вермас бөрјөдланы ещом пемөсјасөс, кушом сылы колө. Буржык скөтөс јывмөм вылө бөрјөдлөмөн да омөлжыкјасөө начкөм вылө бракујтөмөн, вермас лөны успех уна продукт сетыс скөт лөсөдигөн.

Уна сикас меропріјатчөјас пыр, колө скөт виңм бурмөдөмсө өсчөдны.

Тажө меропріјатчөјасөө нуөдөны став гөла-шөр-кодфема овмөсјас агрозоомінімумјас пыр.

Став тајө меропріјатчөјас пөвсыс мебса колана-јасөн лөдны:

1) Лөсөдны өтувја случнөј (скөт тырсөдан) пункт-јас, шоныд, јутыд оланінјасөн.

2) Тырсөдчысјасөө (производителјасөө) быт колө тырмаң вердны пөтөса көрымјасөн, кор муно тырсөдчөмыс (случнөј период).

3) Тырсөдчөм вылө вөфитчөны сөмыи ошкөм өшјасөн лөбө кодөс лөчдмаөс тырсөдчыс пыфди.

4) Выјым-кө скөт стадаын случнөј пунктын, тырмаң тырсөдчысјас (производителјас), колө став мукөд тырсөдчысјасөө коңдавны.

5) Случнөј пунктө пыр муныс пемөсјаслы колө нуөдны гөжалөм тырсөдөм јывсыс (кадө), дапріплю-дыс чужөм јывсыс.

Тажө ногјасыс вермасны пырны агрозоомінімумө став овмөсјаслы јөз костас пыртан ногыс; виңму обществолөн шуөмјас, округвса ісполкомлөн шуөмјас, виңму налог да с. х. кредит.

6) Тырсөдны скөтөс кјылын кутигөн сөмыи.

Тажө пріјомыс быт нуөдана сјјө рајонјасын, көнө нуөдөны племениөј уж.

Јөз костө пыртан ногыс; виңму обществојаслөн шуөм да ордјысөм. Колхозјаслы тајө быт нуөдана тор (пріјом).

7) Вөфитчыны кокнөфк ужјас вылын тырсөдчан өшјасөн; тајө ужаланногыс колхозјаслы да совхозјаслы.

8) Котыртны том скөтөс өтлаин виçөм могыс. Ужаланног (пријом) колана јөв да племеннөј скөт бурмөдан рајонјаслы. Јөз костө пыртан ногыс—контрактсја.

9) Вөфитчөны сөмын сјјө производитеелөн, кущөм порода скөт индөма тајө либө сјјө рајонјаслы. Тајө меропрјаттөыс быт нуөдана совхозјаслы да колхозјаслы быд рајонын; өтка крестана овмөсјаслы сөмын сенјасын, көні муно племеннөј уж.

10) Јөла скөт виçан рајонјасын—скөтлыс кукаңасөмсө колө вужөдны ар кежлө. Ужаланногсө поçө нуөдны став овмөсјаслы, көні нуөны контрактатсја том скөт вылө.

11) Оз поçлеңны уж вылө том скөтөс (вөлөс, өшкөс) сетчөз, кытчөз индөм арлыдыс оз пыр. Поçө нуөдны олөмө став овмөсјаслы.

12) Быдтыны обществоөн медбур мөсјаслыс өшкөс, медым вермис обслуживајтвы став обществоса скөтсө. Медым буржык мөсјаслөн өшпијыс ловја колі, колө суçодны өтувја сөм вылө нөбны да быдтыны обществоса скөт тырөдчыс вылө. Агрозооиніумө поçө пыртны виçму общество шуөм куза либө ордјысөм куза.

13 Тырөдчысјасөн вөфитчигөн вөла вылын тырөдчигөн колө тырөдны: өшлы—50 мөскыс не унжык; ај порсылы—50 ен порсыс не унжык; межлы—30-60 ыжөс. Поçө агроиніумө пыртны виçму обществојас шуөм куза.

14) Тырөдчысјасөс сетны виçны торја овмөсјаслы да не леңны новлөдлөмөн өчерөдөн вердөмјас. Збылысө унаыс овлывлө сјз, мыј өтувја тырөдчысөс новлөдлөмөн, өчерөдөн вердөны. Та погнад бура виçөмыс, дөзөрыс ознын

лө да он вермы нуодны контроль вердөм, дөһөрйтөм да тырсөдчөмјас бөрҥыс. Агрозооминимумө пыртөны кыҥи быт нуодана меропріјаттө да өчерөдөн вердөмыс дүгөдөм да өтө овмөсө сетөм.

15) Оз ноҥлезны тырсөдчан инө скөтөс абу-на-кө сылы тырөма пөрода либө рөд сертти законөн пунктөм арлыдыс. Пыртөны агрозооминимумө сенјасын, көнө муно скөтөс контрактүјөм.

16) Вузавны скөтөс сөмын скөтвиҥан өтүвтчөмјасөс төдмалөм бөрын. Мөропріјаттөјас сіјө рајонјаслы, көнө муно контрактатсіја бердын племеннөј уж.

17) Пөткавиҥан промышленноста рајонјасын агроминимумө пыртөны со кушөм ужаланногјас (пріјомјас):

а) вөчавны сөстөмжык позјас пөткајаслы, вердчан, јүктөдчан инјас да медем вөлі вољсаяөма поснө ізјөн да сөтөм ізвестөн;

б) лөсөдны скөт олан дорө торја оланін пөткајаслы; шонтыны да бурнога лөсөдны пуксан инјасө;

в) вөдөтчыны сөмын сіјө пөрода курөгөн да петукөн. кодјас бура вөјөны; өтө петук вылө мед 8 курөгыс уна ез вөв.

Ветеринаријө миңимум

Төв кежлө скөтлыс оланінјасөсө весавны да дөзінфектсірујтны. Ужаланног агроминимумө пыртны колхозјаслы да совхозјаслы. Сіјө рајонјасын, көнө муно племеннөј уж, дөрт, колана, ескө, тајө вөчан торјасыс.

2) Бура весавны да дөзінфектсірујтны скөт оланінјас да көлуј, кодјас динө матө инны влө вужан вөсөмөн вөсыс скөттыс—быт нуөдантор колхозјаслы да совхозјаслы.

Лоо-кө верманногныс да лоо-кө техника боксаиъвес-қодлөм, коялө, сөкө, нуодны щөц і кресъана овмөс-јасын.

3) Срокаөн јубртөдны матыса участок-са ветерінар врачөс вісөмјас јылыс, друг вісөмјасөн скөткулөм јылыс—быт нуөда-натор став овмөсјаслы.

4) друг кулыс скөтлыс лібө чајтан-кө вужанавісөмөнкүлөм, кучіксө кулыс сөмынветерінарнадзорщөктөм бөрын, — быт нуөдана став овмөсјаслы.

5) Віқөдны став огранічітан мера-јас бөрсө, кодөс лөсөдөма вужан вісөмјас наскалөмыс—быт нуөдана став овмөсјаслы.

6) Вісыс немөсјаслы ізолятор (јансө-данін) вөчөм,—нуөдны өлөмө колхоз, совхоз-јаслы.

7) Лөсөдавны быд овмөсјасын стан-дарт антөчкајасөн, медым вермыны сөт-ны первојја отсөг вісөмөм скөтлы. Олөмө нуөдны совхоз—колхозјаслы.

8) Лөсөдавны стувја скөт клафбіщө-јас, ыложык пөскөтінајасыс да быт сіјө колө пощны.

9) Гуавны кулөм скөтөс гуө да мед-гуыс 2 метраыс ез вөвлапкыд.

10) дугөдны пөскөтінајас вылын се-щөм скөт віқөмыс, кодјасөс чајтан ву-жан вісөмөн вісысјасөн. Сің-жө і јуктасан інјасөн вөсітчөмын.

Ветерінар мінимүјас пырөны агрозооминимүө, став овмөсјаслы нуөдөм вылө. Олөмө нуөдөоны віқ-му общество шуөмјас куза, округвса ісполкомјас шуөм куза, ордјысөм куза да скөтөс контрактүјтөм куза.

Агроуполномоченнөй тујдөдлү содтөдјас

1. СССР ЦК сессіјалөн шуөм урожај кыпөдөм ылыс.
2. РСФСР СНК да ВЦК-лөн шуөм прөстөјжык-нога агрокультурнөй меропріјаттөјас быта пөрадөкөт нуөдөм жылыс урожај кыпөдөм могыс.
3. Сіктса овмөсберд производствениөй совешман-нөјас жылыс пуктөд (положеннө).
4. Агроуполномоченнөјјас жылыс пуктөд.
5. Көјдыс протравітөм куза індөд.
6. Көјдыс шөркөд-дема бурлун жылыс табытса.
7. Агроуполномоченнөјлы сіктсөветө отчетсөган прімернөј бланок.

1. Содтөд

Урожај кыпөдан ногјас жылыс.

СССР ЦК 4 сессіја чукартчылөмлөн шуөм.

СССР-са Робоче-крөстанскөј инспексіја нарком-лыс доклад кывзөм бөрын, крөстана овмөсјасын уро-жај кыпөдөм могыс сөвет органјаслыс ужсө відлалөм резултатјас жылыс да РСФСР мувің Наркомлөн доклад кывзөм бөрын, СССР-са ЦК адә, мыј опытној стан-теіјаслөн, коллектив да сөвет овмөсјаслөн, сетөм лыдпасјас, а сің-жө РКІ-өн відлалөм воэмоствысжык өтка овмөсјас індөны став поғанлунсө (возможностсө), медем матыса војасө-жө сіктса овмөслыс урожај кыпөдөмын воөдчіны гырыс урожајөз. Матыса вівол-лөн могыс—кыпөдны урожај еща вылө 30—35%.

Успехдөн тајө мојасыс вермасны могмыны (раз-решітчыны) сөмын секі, кор став гөла-шөркөд-дема овмөсјасыс матыса војаснас-жө пондасын нуөдны прө-стөј ногаа, весіг ічөт овмөсјасын, верманаөс агрокул-турнөй меропріјаттөјас, кодјас вермасны өтсавны уро-жај кыпөдөмсө жеңыд када срөкөн.

Ташомос, пример, чистосортной кудыен кудом; став кудыс весалом да сортирутом; межакас бирфодом; вредительскод да югтурункод вермасом, мы вбсна быд воо убытка лес миллиард шайтасо; паскодны бурмодом нога мусин ужалом; очимкас вылын скотос вичомыс дугдодом; бурмодом ногон скотос вичом да вердом; буржык ногон водичыны кудодон, кы му вынеодайон; тырмиц используитны инвентар, мы выжим крестана овмоскасын, кояхозкасын, совхозкасын, прокатной пункткасын, ремонтной мастерскойкасын; кы почо паскыджыка паскодны фосфор пыч, известь да пожим мувынеодан пыч, а сич-жо турун удобрения (зеленоже удобрение) да м. т. Ставсо таю отлаб бостомон, коча площадькас паскодомон, медреса-нин жебанан ужалан районкасын, вермас тырты правительствон авочо пунктом моткас—урожа кыподомын. Паскыда медреса олдом нуодны таю мерс прижаттокас— кол:

1) Чорыда бурмодны ужсо мувиц органкасыс, округвса, районвса да волоствса исполкомкасыс, сиктесветкасыс да сельско-хочажствениной кооперативкасыс урожа кыподом куча став меракас нуодомын, медреса протояжык нога агрокультурной меропряттокас нуодомон;

2) Тырмицаа да правиножа вицны став средствакассо, кодкасос сетоны правительствоса да кооперативса органкас сиктса овмослы да мы выжим аслас крестана овмосас, а сич-жо коллектив да совет овмоскасын;

3) Тырмицажыка вицны (используитны) советса да коллективса овмоскасос, кы агрономической да производственной шоркасос гол да шоркод-дема крестанасос— отувтыскасос;

4) Паскыда кыкыны аснысо крестанасо сиктса овмоссо агрокультурной кыподом, таю гол да шоркод-дем овмоскасын ембур содом подув вылын выш-тодомон. Таю вылын гиком куча, СССР Централной Исполнительной Комитет ш уо:

Союз республика правительствожаслы шөктыны
4предложитны):

1. Матыса 5-6 воён лөсөдны (обеспечитны) беспородној кәјдыс вестө—видлалом сортөвөј кәјдысјас да бурмөдөм кәјдысјас—рајонјас серти став коланкык культурајаслыс, мыј вөсна:

а) өтшөщ пыщкыи вузасыс да өртсын вузасыс СССР наркомјаскөд дугөдны матыса 5 во выдө—көт кушөм виқөм ез вөв—чөтосортној кәјдысјас сојөм выдө виқөмыс;

б) вит во помасиг кеклө РСФСР куға воөдны сортөвөј кәјдыс фондсө 75 миллион пудјөз да заводитны локтан вөсан лөсөдны государственној сортөвөј кәјдыс фонд мухөд союз республикајасын;

в) государственној сортөвөј кәјдыс фондө колө пыртны кәјдысјас: шабдильс, уна вөса турунјаслыс, винајаслыс, корнеплодјаслыс, картопеллыс да градывьса быдмөјаслыс;

г) заводитны локтан вөсан лөсөдавны рајонувса, вөлөстувса да сиктса меставьса сортөвөј кәјдыс фондјас да бурмөдөм кәјдысјас, та куға ставнас колө исползујтны кәјдыс фондјассө с.-х. кооператсиялыс;

д) лөсөдны быд рајонын (вөлөстын) сортөвөј да бурмөдөм кәјдысјас көзөм улө участокјас да лөсөдны торја премияјас сижө овмөсјаслы, кодјас медвөзын сиктас вужөны сортөвөј кәјдысөн көзөмө, а сиз-жө быдса сиктјаслы, вужөны-кө ставнас сортөвөј кәјдысөн көзөм выдө;

е) обеспечитны быднога өтөдг сетөм кәјдыс бурмөдан кооператсиялы;

ж) Колөны мерајас сортөвөј кәјдысө дөнтөм-мөдөм куға;

з) матыса војасө-жө софтыны сөмлеқөм ужјассө пөнемөм выдө опытној да контрольној статистияјаслыс,

көйдыс вөһитан совхозжаслыс, колхозжаслыс да көйдыс бурмөдан кооператсиялыс сы ыждаоң, медем вымын гижөм срок кешлө сортөвөй көйдысөн көзөм вылө вуждөмсө тырмиң обеспечитны.

2. Быдлаын, еша вылө кујим вөса срокөн, быт нуөдны көйдыс весалөм да сортөруйтөм. Та вөсна паскөдны—содтыны көйдысвесалан пунктжас; котыртавны көйдыс весалан обозжас; көйдыс весалан машинажаслы да трижержаслы сетны во гөгөрса уж, медем тырмиң испөлујтны; лөсөдны көйдыс весалөм да сортөруйтөм гөл овмөсжаслы донбосттөг, торжа сы вылө—сөм лөзөмөн: лөсөдны кокныд условіјөдн вузаланног трижержаслы да көйдыс весалан машинажаслы, бостөны-кө быдса мувиң обществожас; паскыда испөлујтны елеваторжас да мелычажас—донбосттөг көйдыс весалөм куза да непородној крестана көйдысжасө сортөвөй да бурмөдөм көйдысжасөн вежөмөн.

3. Колө тырмиң испөлујтны прокатној пунктжас да ремонтној мастерскөјжасөс, налыс ужжасө во гөгөр кешлө обеспечитны. Матыса кык воөн јонжыка ыждөдны, кың бјуджетсан сөм лөзөм, сиз-жө кредит сетөмыслыс ыждажасө, прокатној пунктжас да ремонтној мастерскөјжас паскөдөм вылө да најөс колан машинажасөн да орудөөжасөн запасној частжасөн, шөмөн да көлујөн снабжајтөмөн. Ремонтној мастерскөјжаслөн сетыс, мең волі паскөдөма сы ыждаоң, медем вермісны аскадө да бур ремонт вөчны став машинажаслы да орудөөжаслы, медеа-нин сложној машинажаслы, а сиз жө тракторжаслы.

4. Медем буржыка, тырмиң испөлујтны тракторжасөс, котыртны налыс ужсө не сөмын гөрөм вылө, но і мукөд ужжас вылө; лөсөдны кык да кујим сменаа уж тракторжаслы медеа колана муывса ужжас дырјі; паскөдны смазочној да горјучөј виғанін, складжас; обеспечитны тракторжасөс притсепној орудөөжасөн да запасној частжасөн снабжајтөм; өдөдны тракторист-

жаёё велөдөм: дугодны тракторјасөс рајонјасө јуклігөн разі-пелі јуклөмыс; котыртны трактор стантсја сөтјас да өдзөдны трактор отрадјас котыртөм.

5. Сы вөсна, мыј мінерал му вынсөданјас вермаемы сетны решајтан значеннө урожај кыпөдөмлы, өтдыр сіјө меропріјатјөјаскөд, кодјас сөвмөдөны пәскавны подувсө хімическөј промышленностлы, азотнөј да тукөвөј промышленностлы, отсавны быдсама ногөм сөлхоз да прөмыслөвөј кооператсјајаслы, а сізжө меставывса государственнөј промышленностлы пәскыджыка ізвестка да фосфоріт переработка нуөдөтөн.

Тані мунны сіјө мојјас сөрті—ізвесткаавны вівто помасіг кезлө еша вылө 25% став нечернозомайн мујас вылын да сізжө сөдтөдаөн вынсөдны фосфор вычөн еша вылө 3 міллон гектар көча площаф һань културајас улө—унжык сы сөрті, кодөс колө вынсөдны 1928 воө октябр 5 дунса СССР СНК шуөм сөрті, мінерал мувынсөданјас сөдтөм јылыс меропріјатјөјас нуөдөм куза.

Сөдтыны кредит сетөм крестана өвмөсјаслы мінерал мувынсөданјас һөбөм вылө сіјө мувынсөдансө вөчөмыскөд да мувынсөдан турун көјдысјас һөбөм вылө, первој өчөрөдын сіјө сіктјаслы, көні вужөны отувја му ужалөмө, лөбө јонжыка културнөј ногаөн нуөдөны өвмөсјассө.

6. Колө өдзөдны возын індөм землеустројство срөк помалөмсө. Та вөсна:

а) матыса војасө землеустројство вылө сетөм сөмсө колө вескөдны мед өдјөнжык бырөдны тырмытөмторјассө мувөдөтчөмыс—унаторјаа, ічөтторјаа да ылынмуаа—прөстөјжык ногаөн (гырыс сіктјасөс јуклыны кымынкө пелө, өтторјөдавны мујассө да с. в.);

б) лөсөдны меропріјатјө—землеустројство ужсө өсөдөдөм могыс—ужсө механизірујтөм, землеустројство аппаратсө ісползујтны төлын да ошкыны земле-

устроительясос бура уж нуодомлыс—кыподомыс, а сизжэ кокнөдны землеустройство уж нуодан ногсө;

в) кокнөд сетөмөн нуодны землеустройство сижэ сиктјаслы, кодјас вужөмадс өтүвја овмөс нуодомө либө нуодөны муужалөмас бурмөдөм выль ужаланногјас.

Землеустройствојас дырји обеспечитны збылыс выль нога көза вежлалөмө вужөм.

7. Землепользованысө јонмөдөм могыс, бура виқөдны законјас, коді ограничиталө вывтичастө муөн јуксөм (пердел).

8. лөсөдны сещөм мерајас, кодјас отсалисны воқө вылө паскавны өтүвја муужалөмлы да наһ ідралөмлы да өтүвја скөт виқөмлы. Та могыс котыртны кредит сетөм быдса сиктјаслы, кодјас вужөны өтүвјаөн култура ногөн овмөс нуодөмө.

9. лөсөдны сещөм меропріјаттөјас, кодјас отсалисны дугдывтөг колхозјас быдмөмлы да прөстөј нога производственнөј кооперативјас содөмлы (машиннөј, көждыс бурмөдан, да м. п. төварішчествојас).

10. дугдывтөг колө прөверитавны ужсө коллектив да совет овмөсјаслыс, на воқө мог пунктөмөн, најө быдмөмкөд најөс машинајасөн снабжајтөм да налыс агрокултурнөј төдөм содөмкөд, колө воөдчыны, налыс урожајсө кыподны витөд во помасіг кежлө шөркөддема 60% вылө.

11. СССР пыщкөсын да ортсынн вузасыс Наркомјаслы виқөдлы сы бөрыс, медем контрактатсја вөлі көрталөма сиктса овмөс кыподөм куза производство могјаскөд. Та куза:

а) контрактатсја кывкүтөдјасын, кыз правілө, колө воқывыв виқөдлыны колан мінимумјас прөстөј-нога агрокултурнөј меропріјаттөјас, контрактатсја нуөдыс овмөсјаслы быт нуоданаөс;

б) контрактатсја, медем зев бура вөлі јитчөма производствоса снабжениөөн да кредит сетөмөн сижэ овмөсјаслы;

в) мувиҕ да кооперативнӧй органјаслы колӧ тырмиҕ обесечитны колан агрономическӧй отсӧг контрактатсија кывкутӧдјассӧ олӧмӧ пӧртӧм куҕа;

г) контрактатсија кывкутӧдјассӧ, колӧ тӧвсӧ тӧлысјаснас, петкӧдны крестана пӧвсӧ—паскыда сорнтӧм вылӧ.

12. Медым сиктса овмӧсын нуӧдны бурмӧдӧм ужалан ног агротехникалыс:

а) примитны мерајас быдногӧн паскӧдны да јонмӧдны научно-исследовательскӧй организатсијајассӧ, кодјас обслуживајтӧны сиктса овмӧсӧс;

б) вымпӧв виҕӧдлыны лӧсӧдӧм планјас—мувиҕ да сельхоз кооператсијајаслы—агроном сет паскӧдӧм јылыс, а сиз-жӧ опытној учреждениӧјаслыс сетӧ—најӧс пгекӧдӧм могыс да тырмиҕ колан ужалысјасӧн укомплектујтӧм могыс да оборудованнӧ лӧсӧдӧм могыс;

в) лӧсӧдны мерајас, медым тырмиҕажыка исползутны опытној стантсијајаслыс достиженнӧјассӧ—советскӧй, коллективнӧй да ӧтка крестана овмӧсјасын, сы могыс котыртны торја јукӧдјас опытној стантсијајасас олӧмӧ нуӧдӧм куҕа.

г) Разгруҕитны агрономјассӧ кантселајија ужыс да мукӧд сикас ужыс, кодӧ весмыда оз инмы сиктса овмӧсас агрономијаӧн обслуживајтӧм;

д) бурмӧдны материалнӧй положениӧсӧ агроном, землеустроитель да ветеринар уж вылын ужалысјаслыс, кодјас ужалӧны производство вылын;

е) лӧсӧдны примірујтӧмјас агроном персоналјаслы урожај кыпӧдӧм куҕа да прӧдукт сетан скӧт бурмӧдӧм куҕа достиженнӧјасыс, аслас ужалан рајонын;

ж) Кык вежонја срокӧн сетны агроном персоналјаслы ветлан-мунан средство;

з) вежны агрономлыс ужаланногсӧ сиз, медым сиија зев бура вӧли кӧртасӧма крестанакӧд—производство совещаниӧјас пыр, конферентсијајас пыр, кре-

стана общественнөй организацијас пыр, селхоз да вöрын ужалысјас сојуз пыр да, мед лоі збылыс организаторөн бурмөдөм сиктса производство уж вылын.

13. Медым јонжыка, паскыджыка паскөдны јөз пөвсө сиктса овмөс јылыс төдөмсө--колө:

а) котыртны, локтан велөдчан воыс не сорөн-жык, сиктса овмөс јылыс велөдөм, сиктса первој да мөд шупөда школајасын да бурмөдны ужсө крестана том јөз школајасын;

б) нуөдны 1929 вога гожөмын массовөй переподготовка сиктса велөдысјас пөвсын, котыртны ставгырыс сиктса овмөс јылыс велөдчан инјасын да техникумјасын торја курсјас сиктса овмөс куза;

в) локтан велөдчан вога пыртыны программајасө педагогика гырыс школајасын да техникумјасын торја курсјас агрономија велөдөм куза да сиктса овмөс котыртөм куза, с. х. кооператсија куза да коллективизатсија куза;

г) 1928-29 воө, төвнас котыртны агрономија участкасын женідик срока курсјас, агрономијаө велөдөм куза сиктса активөс, с. х. робочөјјасөс да медсасө крестана том јөзөс;

д) паскыда паскөдны с несајса (заочнөй) агрономијаө велөдчөм, тамогыс испөлујтны кино да радио;

е) леэны шуөм, коді 1929-30 велөдчан во заводитөмсаң, пунктс ескө с. х. гырыс велөдчан-ин заведењнөјасөс да техникумјасөс өткоф условјоө гырыс техническөј велөдчан-ин заведењнөјаскөд да промышленнөй техникумјаскөд;

ж) Обеспечитны научно популярнөй донтөминикнигајас (брошюры) леэөм да паскөдөм сиктын агротехника јылыс да гырыс му ужалан колхозјас котыртөм јылыс.

14. Медым ыштөдны бөрөжык колөм крестанајасөс кутчисны бурмөдөм нога му ужалөмө—пукты-

* 8. Түјдөд агроупномоченијјасы

ны матыса районувса, вӧлӧстувса, округувса да уезд-
увса став сӧвет сјездјас вылын торја сорнӧн—лунга
јуӧрас—шуӧм лезӧм јылыс, кодӧ ескӧ јӧзсӧ (населен-
нӧсӧ) објажитӧдӧс нуӧдны медрӧстӧј нога лыда агро-
культурнӧј меропріјатӧјас (кӧјдыс весалӧм, межајас
бырӧдӧм, скӧтӧс ӧзім вылын вічны дугӧдӧм, ізјас да
кустјас весалӧм да м. т.). Ташӧм шуӧмјасыс колӧ лез-
ыны сӧмын сыкуча јона сорнӧтӧм бӧрын сӧктсӧвет
бердса селхоз, коміссіјасын (сектсіјасын) да рај-
јонувса да вӧлӧстувса ісполкомјасын, а сіз-жӧ сӧктса
сходјас вылын селхоз сӧветјас вылын да сӧмын ма-
териал верманлун ема серті позӧ заводитны олӧмӧ
нуӧдны колан меропріјатӧјассӧ быта пӧрадӧн.

Індӧм објажитана шуӧмјас лезыссыны округув-
са, уездувса да мукӧд накывкутана (соответствујущ-
щӧј) ісполкомјасӧн.

15. Сы вӧсна, мыј кӧт выјымӧс уна решеннӧјас
гырыс правітелственнӧј органјаслӧн, урожај кыпӧдӧм
јуалӧмјас куча да сӧктса овмӧслыс уж кыпӧдӧм ку-
ча, сы вылӧ меставывса сӧвет власт органјас ӧнӧз-на
торјӧдлісны нӧнӧм мынта вӧманнӧ:

а) Щӧктыны (предложитны) матыса округувса,
губернаувса, районувса да вӧлӧстувса сӧвет сјезд-
јаслы да сӧктса бӧрјысан коміссіјаслы отчотјас кыв-
зӧн, накывкутан ісполкомјаслыс да сӧктсӧветјас-
лыс, торјӧдны торја вӧманнӧ сетчӧ, кушӧм ногӧн
тајӧ ісполкомјас да сӧветјас вескӧдлісны селхоз,
ужӧн; ісполкомјаслыс да сӧветјаслыс ужсӧ донјали-
гӧн щӧщ колӧ артавны сіјӧ, јонаӧ вескыда најӧ нуӧ-
дӧны классӧвӧј віз—гӧлјасӧс да шӧркод-демајасӧс
дорјӧм могыс, да кулаккӧд вермасӧм могыс, сіз-жӧ
сіјӧ, кушӧм ногӧн наја вӧліны вескӧдлысјасӧн сӧктса
овмӧс кыпӧдӧм могыс;

б) сӧм візӧм јылыс, кодӧс сетӧ сӧветвласт сӧкт-
са овмӧс кыпӧдӧм вылӧ, пуктыны сещӧм-жӧ обще-

ственнõй контролулõ, кызї робочõйяс пуктõны-нын тырыс капіталнõй стрõйтчõмјасын;

в) ловчõдны да јонмõдны укјассõ с. х. коміссїјаяслыс (сектссїјаяслыс) сїктсõветјасын, рајонувса да вõлõстувса ісполкомјасын, ныртны сїјõ составõ коллектїв овмõсјас шленјасõс да õтка гõл да шõр-код-демајасõс, кодјас культурнõја нуõдõны овмõснысõ; с. х. сектссїјаяслыс укјсõ сувтõдны промышлennõй предпрїјаттõјасын производственнõй совещаннõјас ук. ногаõн;

г) с. х. сектссїја шленјас вылõ пуктыны објазанност агрономическõй ісполнїтелјаслыс прõстõјжык агрономическõй меропрїјаттõјас крестана овмõсјасын нуõдõмын контроль куза;

д) паскõдны, мыј вõвлї уна рајонјасын (Вõзвыв Кавказ, ЦЧО, улыс Волга да м.), практикујтõм паскыда крестана сјездјас да конферентссїјаяс чукõрталõм, урожај кыпõдõм сорнїјас, куза (рајонувса, округувса, крајувса).

Торја вынмааннõ пуктыны рајонувса да вõлõстувса конферентссїјаяс чукõртлõм вылõ да лõсõдны чукõртõмсõ с. х. выставка, конкурс да м. т. вõчõм дырјї.

16. Чорыда колõ дугõдны, кõнї вõлї мõдарõ бергõдõм (їзвещеннõ) шõдкод-дема овмõсјаслыс вїзму налог бостїгõн, аскоствот бостыгõн да м. т. да стрõга вїзõдны револутссїоннõй законност бõрса.

17. Сы вõсна, мыј став вылын індõм меропрїјаттõјас кõt і обеспечїтасны велїјона урожај кыпõдõмсõ регыдја срукõн, но оз-на бырõдны ічõt овмõслыс ічõt производїтелностсõ; сы вõсна, мыј чорыда сїктса овмõслõн кыптõм вермас сõмын лõны—ставнас-кõ сїјõ переустроїтан да вõчан ыжыд селхоз., производство, паскыда машїна ук пуктõмõн да хїмїзатссїја нуõдõмõн; објажїтõдны вїзму наркомјасõс—с. х. кооператссїјаõс кыскõмõн—нуõдны 6 тõлысса

срокөн полнөй учот, мыҗта тајо матыса вѣт **вонас** ковмас сѣктса овмөслы машинајас, минерала мувынсөданјас, предпрѣяттөјаслы оборудованнөјас—**с. х. продуктјас** переработаттөм вылө да вредѣтельјаскөд вермасан көлүјјас, сы сертѣ, медем еща вылө урожајсө. позѣс кыпөдны 30-40% вылө.

18. Гетны (пөрүчѣтны) СССР ВСНХ:

а) индөм 17 ст. подув куҗа зајавкајас, **кодјас** лөбны сѣктса овмөссан—вѣрөдлыны вѣтвоса **планын** колан промышленностјас паскөдөм вылө, кодјас **ескө**, сѣктса овмөслыс производство потребностө тыртисны; сенѣ жө артавны, кыҗ лыдаа, сѣз-жө і бурлун корөмсө вылыс стрөйтчан сѣнөса овмөслыс да став **вылжык** достѣженнөјассө Јевропаса да Америкаса **технѣкалыс с. х.** машина стрөитан уҗын да минерала мувынсөдан **вөчө**-мын;

б) котыртны массөвөј выл машинајас вөчөм, **кодјас**сө вѣдлалөма-нын уҗ вылын мукөд странајасын, шуам: **комбајинјас** (өтлалөма вундан-вартан машинајас), **посадочнөј** (пуктысан) машинајас), шобдѣ ідралан **машинајас**, хлопок пуктан машинајас да м. т.;

в) матыса вѣт во чөжөн, паскөдны радөвөј **сө**-жалкајас вөчөм сы ыҗдаөҗ, медем вѣтво помасѣг **кеж**-лө радөвөј көзөмсө еща вылө обеспечѣтны 50% став **көз**а плөщадас;

г) тајө вөсан заводѣтөмөн, вредѣтельјаскөд **вер**-масан производство паскөдны сы ыҗдаөҗ, медем **ма**-тыса 3 во чөжөн тыртны сы вылө коланлунсө **сѣ**ктса овмөслыс; тајө воын-нын обеспечѣтны, мыҗ **вы**јым **обо**-рудованнөыс испөлујтны ставнасм еднөј купорос вөчөм **вы**лө, сернөј кѣслота вөчөм вылө да мукөд **тор** вөчөм вылө, вредѣтельјаскөд **вер**масөм могыс.

III

Сы вöсна, мыј збыл вылö олөмö нуöдöм тајö шуöмын став мерајассö вермас лоны сöмын сја условіјöясың, кор чорыда јонмас да бурмас ужыс с. х. кооператсіјалөн; щöктыны (предложітны) шöрса да мөставывса с. х. кооператсіја организатсіјааслы пасккыджыка, уңжык кыскыны гөл да шöркөд-дөма крөстанајасöс с. х. кооператсіјаас; бурмөдны став ужсö с. х. кооператсіјалыс; чорыджыка вуңны вузасан ужсан збылыс нога крөстана овмөсјас производство кооперіуртөмö; кооператсіја овмөс кыптөмөн, гөл да шöркөд-дөма крөстанаöс ыштöдөм могыс, колö налыс інтереснысö (частнöсö) сочетайтны öтүвја інтересјаскөд; јонжыка паскөдны воңмөстчөм, ужвөчөм да аскрөіка кооператсіјаö пырөм војтырлыс.

Быд с. х. кооператівса шленлы колö прөверітавны сыөн бөрјөм органјаслыс ужсö; пыд-ді пуктыны, тајö ужсö донјалігөн, налыс агропроизводственнöј ужнысö, агрокультура бөксан кооперіуртөм овмөсјасöс кыпөдөм могыс достіженнөјассö да урожај кыптөмсö.

IV

Щöктыны (пöручитны) СССР Госплан коміссіјалы, öтщöщ меңса квалифітсірованнöј спөтсіалістјаскөд, опытыкјаскөд, практикјаскөд, Рытивыв Јевропаса да Амерікаса став опытјас арталөмөн, мөставывса урожај куңа конферентсіјааслыс матерјалјас куңа арталөмөн да öтка да коллектівјас овмөсјаслыс опытсö арталөмөн, кодјас воісны гырыс урожајјасöң—лөсөдны (разработайтны) рајонјас сертө економіческөј да техніческөј меропріјаттö сөстөмајас, кодјас ескö обеспөчөтөсны урожај кыпөдөмсö подув культурајас куңа, шöркөд-дөма СССР паста, еща вылö 30-35% -öң.

Көртавны меропріјаттö моңјассö тајö вөтвонас

СССР сиктса овмөс реорганизујтан могјаскөд,—гырыг муужалан коллектив да совхозјас паскөдөмө подвылын, топыда сиктса овмөссө промышленност-быдмөмкөд көрталөмөн, правилнөја рајонјасын сиктса овмөслыг уна сикас ужјассө сочетајтөмөн, нуодны рајонјасын, кодөс видлалөма-нын мировөј опыт вылын, научно-обоснованнөј агро да зоотехнической ужаланногјас, овмөс нуөдөмын, лөсөдавын места-вывса условіјөјас сері, ратсіонал сїстемаа муужалөм, хїмїзатсіја нуөдөмөн, механїзатсіјас нуөдөмөн да сиктса овмөссө индустриализујтөмөн.

V

Щөктыны (предложитны) Сојузнөј Республикаса СНК-лы да СССР ВСНХ-лы 1929 во јул 1 лун кежлө сетны, Робоче-Крестьянскөј Инспексіја Наркомөн бөрја кыв шуөмөн, отчет СССР НКС-ө тајө шуөмсө олөмө пөртөм јылыс.

VI

Тајө вывті сложнөј да кывкутана могјасыс, кодјас өні сулалөны мувиц органјас воцын, мувиц делөјасөн общесојузнөј вескөдлөм тырмытөм вөсна, мыј выјым общесојузнөј значеннө кутана предпрїяттөјас да сиктса овмөс нуөдан ашөра общесојузнөј органјас тырмытөм јитөд сиктса овмөс кыптөм да промышленност кыптөм костын,—щөктыны (предложитны) Сојузнөј Республика ЦК-јаслы сорнитны (објавитны) јуалөм, общесојузнөј вескөдлан форма јылыс—планирујтөмын да сиктса овмөсөс регулірујтөмын да сетны та куца ассїныс предложеннөјассө төлысса срокөн СССР ЦК презїдїумө.

СССР ЦК председател А. Червјаков.

СССР ЦК секретар А. Енукїдзе.

Декабр 15 лун 1928 во (Ізвєстіја 1928 во 292№).

2 Сөдтөд

Обжажітана пөрадокөн медпрөстөјнога агрокультурнөј меропріјаттөјас нуөддөм жылыс урожај кыпөддөм куға

Ставроссіјаса централнөј ісполнїтельнөј комїтетлөн да РСФСР СНК шуөм

Сїјө пыддї пуктөмөн, мыј уна сїкас мед прөстөј агрокультурнөј меропріјаттөыс олөмө пөртан колан-лунсө гөгөрвоісны-нїн воғмөстчысжык крестанаяс, но збыль вылас нуөднысө најөс—практика вылын, крестана овмөсјасын, оз ещасыс падмөдны, медса бө-рө колөм да котыртчытөм јөзыс, да сїјө арталөмөн, мыј уна массөвөј меропріјаттөјас, кығ, прїмер, шуїс, јог-турунјаскөд вермасөм, сїктса овмөсын вредїтель-јаскөд вермасөм, скөтөс өғїм вылын віғны дүгөдөм, ојдлан віғјас вылын віғөмыс дүгөдөм да м. т., вер-масны сетны колана резултатјас сөмын сїјө условїјөын кор најөс олөмө пөртөмыс лоө дорвыв терїторїјас вылын да ЦК 4 сессїја чукөртичлөмын шуөм 14 ст. сертї урожај кыпөддөм жылыс,—Ставроссіјаса централ-нөј ісполнїтельнөј Комїтет да РСФСР Народнөј Комїсарјаслы Сөвет шуөны:

1. Автономнөј республикаса СНК, крајувса, об-ластувса, губерњаувса да округувса ісполкомјаслы пыр-жө колө заводїтны разјаснїтельнөј кампанїө му-віғ обществојасөс, сельско-хоғажственнөј, кооператївнөј да мукөд сел-хоз өтувтчөмјасөн шуөмјас прїмітөм жылыс, најө мујас вылын медпрөстөјнога агрокультурнөј меропріјаттөјас нуөдөм жылыс, кығї: а) ас кадө ыщкав-ны межајас да борјас; б) өғїм вылын скөтөс віғны дүгөдөм; в) обществоса да коллектївса пөскөтїнајас вылын дүгөдны віғөмыс бурмөдтөм производїтельјасөс (тырсөдчїсјасөс), выјым-кө сїја скөт стадаса бурмөдөм производїтельјас; г) дүгөдны скөт віғөмыс тулысын

ојдлана вијас вылын; d) весавны, сортирујтны да обезврежитавны көзән көјдысјас.

Таја агрокултурнөј меропріјаттөјасыс вермасны нуөдсыны быд меропріјаттө торјөн, мыјтаөн-кө, лѣбө ставнас, меставывса условіјөс серті.

С о д т ö д. Разјаснѣтельнөј кампаннө уж нуөдсө улысса совет аппарат актївнөја ужалөмөн, аслас агроном персонал пыр, мувиј органјас пыр, сїктсовет сел-хоз. комїссїјаяс (сектсїјаяс) пыр, райјонувса да вөлөстувса ісполкомјасын, а сїз-жө југдөдчан уж нуөдыс учреждєннөјас пыр (школајас, лѣддєсанькеркајас да м. т.), общественнөј органїзатсїјаяс да крєстанскөј конферентсїјаяс пыр.

2. Округувса да уездувса ісполкомјас вермасны пыртны медпрөстөј агрокултурнөј состав меропріјатїјөсө мукөд меропріјатїјөјас, кодјасөс олөмө нуөдөм вылө, меставыв условіјө серті, сїјө местаса крєстана овмөсјасыс лөсөдчөмаөс-нын, шуам: быдса сїктјасөн уна переменаа муужалөмө вужөм, арын кынмөм вылө гөрөм, вој гөрөм нарјас да м. т.

3. Мувиј обществојаслөн да мукөд селско-хојајственнөј да кооператївнөј отувтчөмјаслөн шуөмјасыс, наја мујас вылын медпрөстөј нога агрокултурнөј меропріјаттө нуөдөм јылыс, прїнїмајтсөны унжык гөлөс вермөм куца.

4. Індөм којмөд ст. шуөмјассө округувса, уездувса да накывкутөда соответствујущөј ісполкомјас вермасны сетны објажїтана вын—став му виј общєствоса овмөсјаслы да сїктса отувтчөмјаслы олөмө нуөдөм вылө, торја објажїтана шуөмјас лөзөмөн.

Објажїтана шуөмјасыс лөзсөны сөмын секјасө, выјым-кө ісполкомјас кїподулын (враспоряжении) колана көлујјас (средство), кодјас обєснечїтасны објажїтана парадокнас меропріјаттөјассө олөмас нуөдны.

5. Објажитана шуомын, агрокультурнөј меропріят-тө нуөдөм јылыс, колө лоны индөма: а) кушөм агрокультурнөј меропріяттө нуөдны өбјажитана пөрадөкөн; б) район либө места сја објажитана шуөмсө олөмө пөртөмыслөн; в) срок, мыј дыра кешлө сја леңөма; г) сја отсөг да ужвөчөм, медем агрокультурнөј меропріяттөсө бура нуөдны, кодөс лоө сетөма муужалысјаслы правітельство органјассан, кредит сетан да кооперативса учреждениөјассан, агроужалысјассан да мукөд сиктса овмөс бердын ужалыс спетсиалистјассан; д) топөдан мерајас, нуөдан меропріяттөјассө торја овмөсјасөн нуөдтөмыс.

6. Објажитана пөрадөкөн агрокультурнөј меропріяттөјас, өтка овмөсјасөн нуөдтөмыс вермасны лоны со кушөм топөдөмјас: а) выговор сетөм, либө общество воңын јанөдөм, мувиң обществосан либө сельско-хөзәјственнөј, либө кооператив өтувтчөмјассан; б) общественно-хөзәјственнөј організатсјаыс вөтлөм: көјдыс бурмөдан, машинөј, скөтвиңан да мук. сель-хоз., кооперативјасыс; в) очередтөг сетны нуөдны общественнөј повінностјас да г) штраф феңгаөн сыыждаөс, кодөс воңыв виңөдлөма меставывса исполкомјасөн објажитана шуөмсө леңигөн.

Таја статға парагр. „г“ индөм топөдөм мераыс пуктысө сиктсөветөн да олөмө нуөдчиссө административа пөрадөкөн.

7. Објажитана пөрадөкөн ташөм медпрөстөј нога агрокультурнөј меропріяттөјас нуөдигөн, кодјас кутөны значениө урожај кыпөдөмлыс, сөмын сплошнөја (ставнас) најм нуөдигөн сја став мувиң общество мујас вылын либө сель-хоз. өтувтчөмын, кызи: скөтөс ојдлана виңјас вылын виңөмыс дугөдөм да өзимјас вылын виңөмыс дугөдөм да м. т., топөдан мерајассө, умышленнө (төдөмөн) вөчөмыс өтка өвмөсјасөс, пөчө ыңдөдны медбөрјайсө 61 ст. РСФСР земелнөј

код-екс серті мыждөмөн, кыңи омөла (хiшнiческi) муөн вёдiтчөмыс.

8. Унжык мувиң обществоыс либө сел-хоз., öтувт-чөмјас-кө сiјө вөлөстас либө рајонас примiтасны шу-өм, сiјө либө мөд медрөстөј нога агрокультурнөј меропрiјаттө нуөдөм јылыс, да сылыс коланлунсө да сiјө меропрiјаттөсө олөмө пөртныс верманлунсө вынсөдөма вөлөстувса да рајонувса совет сјездјасөн, сенi автономнөј республика СНГ, крајувса, областувса да губерњаувса iсполкомјас вермасны сетны накыв-кутана (соответствујушщөј) вөлөстувса да рајонувса совет сјезд шуөмлы објажитана вын став тєриторiјас сiја вөлөстлы либө рајонлы, сы куңа торја објажитана шуөмјас леңдөмөн.

2 јукөныс 4 да 5-7 ст. ст. тајө шуөмыслөн iнмөны тајө стаңаын виңөдлөм шуөмјас крајувса, областувса да губерњаувса iсполкомјаслөн.

9. Вылын виңөдлөм шуөмсө олөмө пөртөм куңа, виңөдөмыс пуктыссөны рајонувса да вөлөстувса iсполкомјас вылө да сiктөветјас вылө, кодјаслы, а сiң-жө вылын сулалыс iсполкомјаслы, сетчiссө паскөдны медрөстөјнога агрокультурнөј меропрiјаттө сорнi гөгөрыс общественнөј кампаннө советса да кооперативса организатсiјаслыс, быднөгөнвоңмөстчөмнысө, ыштөдөмөң муужалысјаслыс, мувиң обществојаслыс да производство öтувтчөмјаслыс.

10. Общеј виңөдөмыс да вескөдлөмыс, тајө шуөмсө олөмө пөртөм могыс, пуктыссө РСФСР мувиң комиссариат вылө да автономнөј республикајас мувиң комисариатјас вылө да местајас вывса мувиң органјас вылө.

11. РСФСР мувиң Наркоматлы да автономiја республикајас мувиң наркоматјаслы щөктыссө (предлагается), вөса отчотјас сетiгөн, оператсионнөј планјас да көңа кампаннөјасын, торјөдны аслыс јуалөмө, торја рајонјасын медрөстөј нога агрокультурнөј

мероприяттыгас олөмө пөртөм жылыс, кодјас нуөдчыс-
сöны таяё шуөмсö олөмө нуөдөм могыс.

Ставроссіјаса Центральнöј Исполнительнöј Комітетын
председатель М. Калинин.

РСФСР Народнöј Комиссарјас Сöветын Предсeda-
тельс вежыс А. Лежава.

Ставроссіјаса Центральнöј Исполнительнöј Коміте-
тын секретар А. Киселов.

Февраль 25 лун 1929 во (Ізвестіја 22-III 1929 65 №)

3 Сөдтөд

Ставроссіјаса Центральнöј Исполнительнöј Комітетлөн
да РСФСР Народнöј Комиссар Сöветлөн шуөм

Сіктсöвет бердса производственнöј совешщаннöј
пуктөд вынсөдөм жылыс

Медем паскыджыка кыскыны батрак, гөл да шөр-
код-дема крестанаясөс сіктса овмөс сөтсіалізм по-
га вылыс стрөйтөмө Ставроссіјаса Центральнöј Испол-
нительнöј Комітет да РСФСР Народнöј Комиссарјаслөн
Сöвет ш у ö н ы:

1. Рајонувса да вөлөстувса исполкомјас бердын
да сіктсöветјас бердын пөстојаннöј комиссіја (сектсіја)
жылыс пуктөд (положеннө) паскөдөм могыс 1927 во
март 21 лунса (Собр. У. зак. 1927 во 39№, 259 ст.)
вынсөдны улы гижөм пуктөд сіктсöвет бердса произ-
водственнöј совешщаннөјјас жылыс (селско-хөзаяствен-
нöј сектсіјајас жылыс).

2. Щөктыны (предложитны) став сіктсöветјаслы
лөсөдны ужсө сел-хоз. сектсіјајаслыс производствен-
нöј совешщаннөјјас нөгөн, кодјас ужөмөны таяё пук-
төд подув вылын.

Сіјө сіктсöветјасын, көні сектсіјајас абу котыр-
төма,—котыртны селско-хөзаяственнöј производствен-
нöј совешщаннөјјас.

3. Сіктсöвет шуöмјас куџа, сельско-хоџајственнöј производственнöј совешщаннöјас вермасны лоны организуйтöмаöс і торја мувіџ обществојасын.

П у к т ö д (положеньö)
сіктсöвет бердса сельско-хоџајственнöј
производство совешщаннöјас јылыс

1. Сіктсöвет бердса (станічнöј, ауднöј да м.) Сіктса овмöсса производство совешщаннöјас лöны массöвöј организатсіјасöн сіктса актївлöн батракјаслöн гöлјаслöн, да шöркoд-дема крестаналöн.

Сіктса овмöсса производство совешщаннöјас пунктöны аслыныс мoгöн лöсöдны да нуöдны меропрїяттöјас асланыс рајонын сіктса овмöссö сoтсіалїзм нoгаöн переустроїтöм куџа (колхозјас, совхозјас стрöйтöм, машинно-тракторнöј стантсіјајас вöчöм, производство кооперїрованнö нуöдöм да с. в.), а сіџ меропрїяттöјас нуöдö көџа плöщщад паскöдöм куџа, урожај кыпöдöм куџа, скöтвїџöм бурмöдöм, паскöдöм куџа да мукöд сікас ужјас сіктса овмöслыс аслас рајонын бурмöдöм куџа, кыџї колхоз да совхозјасын, сіџ-жö і гöл да шöркoд-дема овмöсјасын.

Ассыс ужсö сіктса овмöсса производство совешщаннöлы колö нуöдны сöвет власт полїтика сертї—классöвöј вїџ нуöдöмöн.

Общöј положеньö

Сіктса овмöсса производство совешщаннö сoставö пырöны: сіктсöветса шлєнјас да налöн кандїдатјас да ревіџїја комїссїјаса шлєнјас, представїтєлјас совхозыс, колхозыс да меставывса первоја сел-хоз. производство öтувтчöмыс (машиннöј, көџан да мук. тöварїшщєствојасыс) да мукöд сіктса овмöс кооператїв тöварїшщєствојасыс, кодјас ужалöны сіктсöвет терїторїја улын, мувіџ обществосан уполномoченнöјас, агроуполномoченнöјас, меставывса агроном, зем-

лемер, ветеринар врач да мукöд мувиң бердса ужалысјас, мöда-мöдлы отсасан комитетса шленјас да представителјас меставывса селхозлесрабочих сојуз организатсијасы.

Таыс кынзи, сиктса овмöсса производство совешщаннö пырöны: активист комсомолјас, батракјас, гөлјас да шөркөфдемајас, делегаткајас собраннö пöвсыс—делегаткајас, а сиз-жö велöдысјас, избачјас, политпросвет ужнуöдысјас да мукöд сиктса общественнöј уж вылын ужалысјасöс.

Војтыр, кодјаслыс мырфöма бөрјысан права, оз вермыны лоны сиктса овмöсса производство совешщаннöын шленын. Сиктса овмöсса производство совешщаннö составыс вынсöдчысöгö сиктсöветөн.

3. Сиктса овмöсса производство совешщаннö аслас составыс бөрјö бјуро морт 5-7 (председател, гижыс да 3-5 шленöс), кодјас лöсöдалöны жуалөмјас совешщаннöлы сорнитөм вылö, да отсалö олөмö пöртны налыс решеннöјассö. Мувиң уж нуöдигөн кынзи, прöст кадö, производство совешщаннö чукöртчылö тöлыснас еша вылö öтчыд.

Совешщаннö вермö торјöдны аслас шленјас пијыс обследованнö нуöдöм вылö да пыр виçöдöм вылö уж нуöм бöрсаныс сизö лбö мукöд организатеја бöрса, кодi сиктсöвет територијаулын.

4. Став меропріјаттöјас, мыј лöсöдалö сиктса овмöсса производство совешщаннö, да наөн примитöм решеннöјас петкöдчысöсöны сиктсöветлы вынсöдöм вылö да сизö вынсöдöм бöрын нуöдчысöгö 'өлөмö, кызi сиктсöветлөн шуöм.

Вывти öдјö колана меропріјаттöјас олөмö пöртöм могыс, индöмакö совешщаннöөн, најö вермасны нуöдсыны олөмö пырыс пыр-жö сиктсöвет председател вынсöдöм бöрын. Тајö меропріјаттöјассö ковмасны вынсöдны локтан сиктсöвет заседаннö вылын.

5. Сіктса овмөсса производство совещаннөјас сиксөвет общөј план серти лөсөдө (разрабатывајтө) конкретнөј ужалан план сиктса овмөс куза.

6. Сіктсөвет щөктөм (предложеннө) куза производство совещаннө либө сылөн бјуро сетө ассыс бөрјакывјас сиктса овмөс јылыс јуалөмјас куза, сорнитсө-кө сјјө сиктсөвет заседаннө вылын.

7. Аслас уж јылыс сиктса овмөсса производство совещаннө отчет сетө сиктсөвет возын кујім төлыс піјын еша вылө отчыл, а јөз возын — сјјө срокјасө, кодөс лөсөдөма сиктсөвет отчетнөј кампаннө нуөдөм вылө. Та кыңа, сиктса производство совещаннөса шленјас отчет вөчөны быдөн ас уж јывсыныс на возын, кушөм организатсја најөс бөрјис.

8. Гырыс сиктсөветјасын, көні выјым кымынкө сиктса овмөсса производство совещаннөјас, вермас чукөртчывны производство совещаннө (конференцсја) отувја вопросјас реконструктсја куза решитөм могыс да сиктса овмөсөс аслас рајонын кыпөдөм могыс.

9. Сіктса овмөсса производство совещаннөјас лөсөдалөны план (сиктса план) асланыс рајонын сиктса овмөс сөвмөдөм јылыс. Совещаннө лөсөдалө сиктса план рајисполкомса втвөса да вөса вынөдөм планјас подув серти, рајонувса сиктса овмөс сөвмөкөд пыдфи пунктөмөн меставывса пріроднөј — економическөј условіјөјас серти да индө месталы подув ужнуөдөмсө сиктса овмөсын. Ассыс став меропріяттөјассө совещаннө лөсөдалө да нуөдө олөмө лөсөдөм сиктса план подув куза.

10. Сіктса овмөсын коллективизатсја да производство кооперірованнө нуөдөм куза производство совещаннө вөчө: а) отсалө быдсама отсөгөн өнја совхозјаслы да котырталө паскыда общества отсөг выл совхозјас стрөйтчөмын; б) отсалө котыртчыны колхозјаслы да производство кооператив отувт-

чөмјаслы (көзән, машиннөј, Һуркостан да мук. товаришествојаслы), а сіз-жө гырсөдны өнїа колхозјас-сө да вужөдны прөстөј производство өтүвтчөмјассө вылысжык формаө; в) отсалө котыртчыны дорвыв өтүвтчөмө быдса сїктјасон лїбө мувиэ обществојасөн машино-тракторнөј стантсїјас отсөгөн да контрактатсїјаөн; г) кывзө да обсуждајтө план совхозјаслыс да колхозјаслыс да отчотјассө најө уж јылыс.

11. Гөлјаслы да батракјаслы отсөг котыртөм куза производство совешщаннө вөчө: а) отсалө котыртны торја фондјас гөлјасөс коллективїзїрујтөм да кооперїрујтөм могоыс да тајө фондјас пырыс паскыджыка кыскыны гөлјасөс кооператсїјаө да виэөдө правїлнөја да аскадө фондас мыжтөмјассө чукөртөм бөрсә да правїлнөја, асколанїнө виэөм бөрсә; б) отсалө пөлучїтны гөл да вынјөртөмжык шөркөдҗема овмөсјаслы кредит, кыз гөл јөз фондыс, сіз-жө общөј кредит фондсыс—сїктса овмөс кредитүјтөм вылө лөзөмсө; в) лөсөдалө меропрїјаттөјас, гөран-көзән да һаһ ідралан кампаннөјас дырјї гөлјаслы обществосан отсөг сетөм куза; г) ердвыв петкөдамө кабалнөј сделкајас да казәлө-кө му арендујтөм гусөн да виэөдө, медем арендаторыс арендујтөм мунас бура вөдїтчө (бура вөдїтө мусө да быт сїјө кујөдалө, вынсөдө); д) отсалө мөда-мөдлы отсәсан комїтетјаслы да мукөд обществоа органїзатсїјаслы батракјаслы отсөг сетөм куза (отсалө батракјаслы виэму сетны, кыскыны најөс колхозјасө да мукөд производство өтүвтчөмјасө да кооператївјасө да м. т.)

12. Аслас рајонсан сїктса овмөс выл вылө вежөм куза, урожај кыпөдөм куза, көза плөщад паскөдөм куза да став гөла-шөркөдҗема овмөсјассө кыпөдөм куза-производство совешщаннө вөчө: а) лөсөдалө меропрїјаттөјас, кодјас отсалөны лөсөдны да паскөдны общественнөј көјдыс фондјас, прокатнөј да көјдыс весалан пунктјас, случнөј да мукөд обще-

ствоон вöфитчан пунктјас; б) на кывкутан организат-
сіјајас пыр прінімајтö мерајас гöль да шөркофдема
овмöсјасöс медем обеспечитны машинајасöн, öруфö-
јасöн, мінерал мувынсöданјасöн, көјдысјасöн да му-
кöд ужалан көлујөн, а сің-жö тырміңажык да колан-
ногаөн іспользујтны мыј выјым ужалан көлујыс (ко-
тыртöмөн супрагајас, гöль јöз группајас котыртöмөн
мед машинајасöн да көлујјасöн вöфитчыны, öтувјөн
кодјас выјым öтка крестана овмöсјасын, сің-жö совет
да коллектив овмöсјасын); в) отсалö контрактатсіја
нуöдöмлы аслас рајонын да сы могыс відлалö дого-
ворјасö контрактатсіја јывсыс, кодöс көсјöны заклю-
читны; г) лöсöдалö аслас рајонлы медпрöстöј нога
агрокультурнöј мінімумјас да скöт віңöм куңа меро-
пріјаттöјас, мыј колö нуöдны öбјажитана пöрадокөн
лібö ordјысöм договор куңа, да віңöдö тајö меро-
пріјаттöјасö олöмö пöртöм могыс; лöсöдалö планјас
сіктса овмöсса вредительјаскöд вермасöм куңа (мујас
вылын, градјас вылын да көјдыс віңанінјасын); д)
корсö, кыңі медбур віңны—іспользујтны меставыв
мувынсöданјас (кујöд віңанног, ізвесткујтöм да м. т.);
отсалö мувің обществојасöс уна көңа вежлалöмö вуж-
ны да сіјö вужöм јывсыс, обсуждајтö конкрета план
быд сіктлыс, лібö мувің обществолыс торјөн; ж) об-
судиталö крестана овмöсјасöс кредитутöм да фінан-
сірујтöм јылыс да віңöдö классöвöј вің кредит јуклі-
гөн да еетöм ссудасö правільноја віңöм куңа; з) лöсö-
далö меропріјаттöјас, агрокультурнöј-производственной
нуждајас вылö, јöз костыс средство чукöртöм куңа;
і) участвујтö конкрета меропріјаттö планјас лöсöдигөн
совхоз да колхозјасöн гöль да шөркофдема овмöсја-
сöс агропроизводствоөн обслуживајтöм куңа; к) лöсö-
дö культурно-просветительнöј сектсіјајаскöд да места-
ывса агрономкöд да отсалö меропріјаттöсö олöмö
нуöдны неграмотност бырöдöм куңа да агрокультур-
нöј тöдöмсö јöз костö паскöдöм куңа, відлög-індан

участокјас котыртөмөн, сел-хоз кружокјас, курсјас, сорнијас, докладјас, экскурсияјас, выставкајас да м. т. вөчөмөн; л) лөсөдалө меропріяѳтөјас премірујтөм куѳа гөль да шөркөдѳема овмөсјасөс колана бурмөдөмјас сиктса овмөслы вөчөмыс; м) төдмөдө,—шыблас да овмөсјасын вөѳитчытөм мујас,—најөс буржыка іспользујтөм могыс; н) котыртө сөтсөрдјысөмјас совхозјас костын, колхозјас да мувиѳ обществојас костын; о) лөсөдалө конкретa планјас көѳа нуөдөм да һаһ ідралөм куѳа; п) төдмөдө сиктса актївөс да став јөзсө мувиѳ законјасөн да правітельство меропріяѳтөјасөн сиктса овмөс кыпөдөм јылыс.

13. Скөтвиѳөм бурмөдөм могыс, сиктса овмөсса проіводство совещанһө вөчө:

а) отсалө паскавны став сикас скөтвиѳөмлы (ыж-виѳөм, порсвиѳөм, вөввиѳөм да м. т.); б) отсалө кооператїв органїзатсїјајаслы өтувја скөтвиѳан ужын (өтувја скөткартајас вөчөмлы, скөтвиѳан да јөв кооператївјаслы, јөв-шлївкї вөчан пунктјаслы да м.), медсасө машїно-тракторнөј стантсїјајас рајзонјасын; в) лөсөдалө меропріяѳтөјас скөт порода бурмөдөм куѳа, та куѳа отсалө котыртавны государственнөј да кооператївнөј случнөј пунктјас, отсалө мувиѳ обществојаслы да кооператїв органїзатсїјајаслы лөсөдавны пороѳістөј проіводітелјасөс; г) прїнимајтө мерајас турун көѳөм паскөдөм куѳа, пөтөса көрым лөсөдөм куѳа (сілос башнајас лөсөдны да м. т.); д) прїнимајтө мерајас, медым крестаналыс скөтсө бура обслужївајтїсны ветерїнар персоналјас; е) прїнимајтө мерајас вуѳан да епізотїја-а свісөмјас паскалөмкөд вермасөм куѳа, отсалө скөтөс піскїалөм котыртны, виѳөдө скөт клаѳбїщөјас лөсөдөм бөрыс да најөс бура виѳөм бөрыс да м. т.

14. Землеустројство нуөдөм куѳа сиктса овмөсас проіводство совещанһө вөчө: а) землеустројство планјас да проектјас куѳа сетө закљученһөјјас

да виқодё правілноја сійос олёмё нуёдём бёрыс; б) землеустројство нуёдігөн,—дорјё интереснысё гол да вынјортёмжык шёркодёма овмёсјаслыс; в) отсалё конккрета план лёсёдігөн меліоратсіја да көсјёмјас нуёдём куза да та могыс сетё отсёг котыртчігөн меліоратів да мукөд төварішществојаслы; отсалё правілноја віјасёс експлоататсіја нуёдни; г) виқодё правілноја мувіқ фондён мувіқ общество вёфітчём бёрса, прінімајтё мерајас, сені котыртавны отувја гёрёмјас да көқёмјас көјдыс запас да көрым запасјас лёсёдём могыс; д) мёд местаё мунысјас котыртчёмын, дорјё налыс интересё петтёчыс места вылас ембурнысё ліквідірујтігөн да отсалё најёс котыртчыны візму ужалан коллектівјасё.

15. Вёр овмёс куза сіктса овмёсса производство совешщаннё вёчё: а) лёсёдалё отщощ леснічөјјаскөд меропріјаттөјас местнөј значеннёа вёрсё пёрадокё вайөдём куза да правілноја најёс експлоатірујтём куза да отсалё вёрлеқёмјаслы; б) лёсёдалё да обсуждајталё меропріјаттөјас вёрразводітём куза да вёркералёмјаскөд вермасём куза; в) отсалё местнөј значеннёа вёр віқём котыртны да отсалё сіктсөветлы да вёр органјаслы вёркералёмкөд да вёр пёжарјаскөд вермасём куза.

16. Непосредственнөј вескөдлөмыс да віқөдөмыс, агрокультурнөј меропріјатіејас нуёдём куза, торја мувіқ обществојасын, нуёдчысёёны торја сы вылө агроуполномоченнөјјасөн.

Агроуполномоченнөјјас бёрјысёёны візму общество шленјас общеј собраннё вылын, кодјас вермёны бёрјыны сөветё, сіја кандідатјас пөвсыс, көдөс індёма (выдвінітёма) сіктса овмёсса производство совешщаннёыс да бёрјөмыс вынсөдчісёё сіктсөветөн. Агроуполномоченнөјјас ужалёны сіктса овмёсса производство совешщаннё вескөдлөм улын да места-

выя агроном візодом улын да асланыс уж жылыс от-
чот сетоны сиктсөвет возын.

Агроуполномоченнөјјас ужалоны на жылыс торја
пуктөд (положеньө) подув куза, коді лездө РСФСР
мувиэ Наркомөн заинтересованнөј ведомствојаскөд
сөгласө воөдчөмөн.

ВЦК-ын председател М. Калинин.

РСФСР СНК председателөс вежыс А. Лежава.

ВЦК-ын секретар А. Киселев.

Мөсква, Кремль, декабр 10 лун, 1929 во

(јөзөдөма „Известія“ газ. декабр 20 лунса 300 №
да декабр 22 лунса 302 № 1929 воө)

4 сөдтөд

Вынсөда:

РСФСР мувиэ Нарком
А. Муралов

Пуктөд (положеньө)

Агроуполномоченнөјјас да зоуполномоченнөјјас
жылыс

Тажө пуктөдыс лездө РСФСР ВЦК-лыс декабр
10 лунса 1929 воө шуөмсө олөмө пөртөм могыс,
РСФСР СНК август 29 лунса 1929 воө шуөмсө олө-
мө пөртөм могыс да РСФСР НК РКІ јул 29 лунса
1929 воө директиваа индөдјас куза.

І. Цельс да мојасыс

І. Медым обеспечитны меропріяттөјассө сиктса
өвмөсөс сөтсализма переустројствоын, кыпөдны уро-
жај да скөтвиқөд, а сизжө медым правілнөја нуөдны
общественнөј контроль да аскадө нуөдчисны агроми-
нимумјас да зооиминумјас да мукөд објажитана шуөм-

јас совет властлөн сиктса овмөс куҗа—бөрјыссөны, таја пунктд условје сертї, агроуполномоченнөјјас да зооуполномоченнөјјас (скөтвиқом куҗа уполномоченнөјјас).

2. Агроуполномоченнөјјас да зооуполномоченнөјјас лооны медматыса отсасыҗасөн сиктсөветлы, колхозса правленнөјјаслы да с. х. производство кооперативјаслы, сиктса овмөсса производство совещаннөлыс шуөмјассө олөмө нуөдыҗасөн (исполнителјасөн) да меставыв агрономлыс индөдјассө коллективизатсїја уҗын нуөдыҗасөн да производство кооперированнө нуөдыҗасөн да сиктса овмөс куҗа массовөј меропрїяттөјјас нуөдыҗасөн.

3. Асланыс уҗын агроуполномоченнөјјас да зооуполномоченнөјјас, медга јон дөңөр нуөдөны, медым медпервој обслужитны да сетны производвоа отсөг гөл јөзлы. Сыкөд щөщ налы колө лоны активнөја вермасыҗасөн кулак агитатсїјајаскөд, быдногөн отсавны сиктсөветлы, колхозјаслы да с. х. производство кооператсїјајаслы, котыртны батрак, гөл, шөркод-демајасөс кулак нартітөмкөд вермасны да сыөн агитатсїја нуөдөмкөд, кодөс нуөдө совет власт сиктса овмөс социализм переустройство куҗа массөвөј меропрїяттөјјас.

II. Бөрјысан пөрадокыс

4. Мувиқ обществојасын агроуполномоченнөјјас да зооуполномоченнөјјас бөрјыссөны мувиқ обществоса шленјас общөј собраннө вылын, активнөјжык војтырөс меставывса колхозјасыс, батракјасыс, возмөстгыс-гөл, шөркод-дема крестанаясыс, активист нывбабајасыс (медга-нин, көні бөкө прөмыс вылө ветлөны) да мукөд меставывса обществоа организатсїјајасыс (ККОВ, с. х. кружокјас да м.).

Сїјө сиктјасын, көні с. х. производство кооперированнөнас кыскөма унжык 50% став керка пісыс

(муужалан, көйдыс бурмодан, скөтвиқан, һаһвөфитан да мук. товаришчествояс) агроуполномоченнөйясө бөрҗыны тајө отувтчөм шленјас общөй собраннө вылын.

Бөрҗөм агроуполномоченнөйяс да зооуполномоченнөйяс вынсөдчигсөны сиктсөветөн.

5. Колхозјас, агроуполномоченнөй пыфди, индөны өтик шленөс правленнөсыс, кодөс сиз-жө вынсөдө сиктсөвет.

Ғырыс колхозјасын да дорвыв коллективизатсия муиөм рајонјасын, колхозса овмөсас торја јукөдөн вескөдлысјас да производство участокын вескөдлысјас, најө-жө і лооны агроуполномоченнөйясөн да та куза кывкутоны, кыз колхоз правленнө воґын сиз-жө сиктсөвет воґын.

6. Војтыр, кодлыс мырфдөма бөрҗысан права, а сиз-жө кодјас суд да следствијө улынөс, најө бөрҗыны агроуполномоченнөјөс да бөрҗыссыны тајө должностө оз вермыны (не имеют права).

7. Мувиқ обществојасын да с-х. производство отувтчөмјасын, быд агроуполномоченнөј, асланыс ужнас, индысө кымынкө (группа) керка јурө. Тајө группасылыс ыждасө лөсөдө Областувса (крајува) мувиқ орган өтщөщ Обл. (Край) с-х. кооператсия сојузкөд, меставывса торјалөмјассө арталөмөн, со кушөм форма серти; быд 25-100 керка јурө өтик агроуполномоченнөјөс.

Содтөд: јона паскалөм скөтвиқан рајонјасын, көт і бөрҗөма агроуполномоченнөјасөс виқөдны примитөм зооинимумјас олөмө пөртөм бөрыс да меропрјаттө нуөдөм куза пропаганда нуөдны скөт бурмөдөм куза вылы индөм серти бөрҗыссөны зооуполномоченнөйяс, а сизө рајонјасын, көні ветеринарија боксан скөтвиқөм дөзөрыс омөл, вермасны бөрҗыны торја ветуполномоченнөјөс.

8. Агроуполномоченнөжжас бөрүмссөны өтө во кеж-
лө. Сіктсөветжас вермөны срок тыртөҕыс вештыны
актөвтөм да уж вылын ассө петкөдөлтөм агроуполно-
моченнөжжасөс. Агроуполномоченнөжжас, став на вылө
пуктөм ужсө, нуөдөны общественнөж повінност пө-
радокөн. Агроуполномоченнөжжыс обжаланност нуөдөм
могыс, — керкаыс-керкаө дорвыв назначөтавыны, — өз
пөз (не допускатөся).

III. Праваыс да обжаланностыс

9. Агроуполномоченнөжжас вылө пуктыссөны со
кушөм обжаланностжас да праважас:

а) актөвнөжа ужавны коллектөвизатсөја да проөз-
водство кооперөрованнө куза, сетчө батракөс, гөлөс
да шөркөд-ҕемажасөс кыскөмөн; отсавны нуөдавны
производство контрактатсөјажас да агромеропрөјаҕтөжас,
кодөс индөма контрактатсөја кывкутөджасын;

б) медем збыль вылө пөртны олөмө правөтел-
стволыс обжажөтана шуөмсө, колхоз правленнөжыс да
с-х. кооператөвжаслыс, мувөж обществожаслыс общөж
собраңнө решеннөжас (агрозооветмөнимумжас) да сөкт-
са овмөсса производство совешчаннөжыс шуөмжасөс
(кодөс вынсөдөма сөктсөветөн), а сөз-жө индөджасөс
меставывса агроперсоналлыс сөктса овмөс бурмөдөм
куза, сөктын сотсөализма переустројство нуөдөм да
сотсордөжысөм куза;

в) вылын индөм меропрөјаҕтөжасөс аскадө да пра-
вөнөжа олөмө пөртөм могыс контроль нуөдөм;

г) отсавны көза кампаннөжас нуөдны, контракт-
атсөја кывкутөджас кырымавыны да аскадө чукөртны
контрактујтан продуктсөјасө;

д) вөзөдө бура да правөнөжа өспөлујтан да вөжөм
өнваржасөс, прокатнөж, көјдыс весалаң, случнөж
пунктжасын, трактор стантсөјажасын да вөв колоннажа-
сын, а сөз-жө ремонтнөж мастерскөжжасын;

е) сеталалё разясненнёјас (агроном, зоотехник индём серті) аслас колхозса шленјаслы, с-х. производство отувтчёмјаслы, лібө мувиқ обществојаслы агрономіјаа, зоотехнікаа да ветерінар меропріјаттёјас олөмө нуөдөм куза; прокатнөј, көјдыс весалан пунктјасын машинајасөн вөдитчөм жылыс јуалөмјас куза, гајаскөд, епізофіјаа висөмјаскөд медпрөстөј видісан мерајас жылыс да накөд вермасөм куза, да м. т.;

ж)у частвуйтөны решајтан гөлөсөн сіктса овмөс-са производство совешщаннёјасын да пунктөны докладјас сені—агрономическөј, зоотехнической да ветерінарнөј меропріјаттёјас куза, а сіз-жө отчотјас асланыс уж жылыс. Вермөны селсөвет возын кыпөдны јуасөм, гражданалыс общөј собраннё чукөртөм жылыс, најөс бөрјысјасөс отчот кывзөм могыс да индөдјас, разясненнёјас сіктса овмөс жылыс сетөм могыс, асланыс полномочіја права серті;

З.)ө тсавны ККОВ-лы да колхоз правленнёлы да с. х. производство отувтчёмјаслы, медвоқ отсөг сетөм могыс гөлјаслы да батракјаслы;

і) отсавны колхозса правленнёјаслы да с. х. кооператів отувтчёмјаслы уж вөчан көлуј отувтөмын да кыскыны јөзылыс средство—аскадө чукөртны пайјас, пыранвзносјас да торја капіталө взносјас,— сіктса овмөс бурмөдөм меропріјаттө вылө (задаткіјас трактор сузөдөм вылө да м. т.);

к) прөверітавны олөмө нуөдөмсө агромінімумјасөс, зооветмінімумјасөс да мукөд објажітана шуөмјасөс, медем получітны преміјајас колхозјаслы, с. х. производство отувтчёмјаслы да сіктјаслы, а сіз-жө віқму вөтыс кокнөдјас, сіктса овмөс бурмөдөмыс;

л) төдмөдны сіјө овмөсјасөс, кодјас ез олөмө нуөдны лібө мешајтисны нуөдны агромінімумсө да контрактатсіјасө, кулакјассаң вредітелство лоөм куза сетны німпас сіјө овмөсјаслыс сіктсөветө, медем примітны мерајас агрозооветмінімумјасөс олөмө пөр-

төм могыс, ВЦИК да РСФСР СНК февраль 25 лунса 1929 воо секрет серті;

м) оз поа агроуполномоченнөјјасөс ісползутны техніческөј ужјас вылын (прокатнөј да көјдыс весалан пунктјаслыс ембурсө виқом могыс да мукөд техніческөј ужјас, кодјас сїјө нуөдан ужкөд, мөккөд абу көртасөма).

IV Лөзкөд да улысса сөвет органјаскөд јітчөм

10. Правітєльстволыс да меставывса сөвет органјаслыс заданнөјјас тыртігөн, агроуполномоченнөјјас асланыс ужнаныс пыксөны гөл группајас вылө, колхознікјас актїв вылө, батракјас вылө да меставывса общественнөј органїзатсіјајас вылө (комсомол, нывбабајас-делегаткајас вылө да мук.).

11. Агроуполномоченнөјјас да зооуполномоченнөјјас ужалөны сїктсөвет вескөдлөм улын да накывкутөм улын (сїктса овмөсса производство совещаннө виқ куға) да меставывса агроном виқөдөм улын, а колхозјасын, таыс өтдөр, колхоз правленнө вескөдлөм да кывкутөм улын.

12. Медым артавны ужнуөм опытсө агроуполномоченнөјјаслыс да індавны најөс воқө уж вылө—Рикјас (Рајзојас) чукөртлывлөны рајјонувса лїбө кустөвөј производственнөј совещаннөјјас агроуполномоченнөјјаслыс, еща вылө кыкыс во піјын.

13. Меставывса мувиқ органјас вылө, колхозјас вылө да производство өтүвтчөмјас вылө, најө агрономіческөј ужалысјас да мукөд спетсіалїстјас пыр, пуктыссө мөг—кадыс-кадө індөдавны да кыпөддөм агрограмотностсө агроуполномоченнөјјаслыс.

V. отчет сетөм

14. Агроуполномоченнөјјас асланыс уж јылыс отчет сетөны сїктсөвет презїдїум вылын, лїбө паскыдҗыка сїктсөвет чукөртчылөм вылын, сїктса ов-

мөссә производство совешщаннө вымын, а сиз-жө најс бөрҗысҗаслы общөј собраннөјас дырҗи, еща вылө вонас кыкыс.

15. Крајувса (областувса) да округувса мувиҗ управленнөјаслы быт колө сетны агроуполномоченнөј-јаслы торја дневникҗас ужсө пасјалөм могыс да уж вөчөм јывсыс пасјөдјас вөчөм вылө.

Олөмө пөртөм могыс, учотсө агрозооветмиңиму-лыс, контрактатсija кывкутөдјас куҗа да мукөд обја-житана меропріяттөјас куҗа, нуөдөны сиктсөветјас, колхозјас да с. х. производствоса совешщаннөјас.

16. Сроксө да отчет сетан ногсө лөсөдөны областувса (крајувса) мувиҗ органјас, өтщөщ област-увса (крајувса) колхозсојузјаскөд да с. х. коопера-тив сојузјаскөд, на кывкутөдана РКІ органјаскөд сөг-ласө воөм бөрын.

17. Колхозјас да с. х. производствоса өтүвтчөм-јас сетөны гижөда төдмөдјас агроуполномоченнөј да зооуполномоченнөјјас вөчөм уж јылыс рајколхозсо-јузлы да с. х. кооператсija сојузлы да сиктсөветлы; сиктсөвет та јылыс сводкасө сетө Рајзоө.

18. Агрозооуполномоченнөјјас рајјонувса уж јылыс своднөј отчетыс пырө торја јукөдөн Рајзо вөса от-чотө.

VI. Агроуполномоченнөјјасөс подгөтөвөтөм (лөсөдөм)

19. Агрозооуполномоченнөјјасөс велөдны жені-фік с. х. курсјас пыр, кодөс организүталөны места-вывса мувиҗ органјас өтщөщ рајколхозсојузкөд да с. х. кооператсija сојузкөд, көні төдмөдөны да прорабо-тајтөны (лөсөдалөны) со кущөм вөпросјас:

а) төдмөдөны агроуполномоченнөјјаслы сетөм праваөн да објазанностөн.

б) Төдмөдөны колхозјас да с. х. кооператсija могјасөн да гырыс өтүвја овмөсјас бурлунөн, а сиз-

жө најос организујтан пöрадокөн да устав примітан погөн.

в) Лөсөдавны планјас сиктса овмөсөс сотсиално-техническөј переустројство нуөдөм куза рајжонун, а сиз-жө с. х. кампаннө планјас да торја меропріјаттөјас сиктса овмөс паскөдөм куза.

г) Лөсөдавны агрозоомінімумјас да төдмавны најос олөмө нуөданногсө да кызі лөсөдны (организујтны) сижө тыртөм могыс контрол.

д) Төдмөдсөдны мед прөстөј ногаа агрозоовет меропріјаттөјас нуөдан техникаөн, а сиз-жө правілөјасөн, кыз вісөны, сетсөны да вөфитчыссөны с. х. машинајасөн, прокатнөј да көјдыс. весалан пунктјасын да, кызі вөфитчыны случнөј пунктса племеннөј тырсөдчысјасөн (производителјасөн).

20. Екскурсіјјас нуөдөм пыр, агрозооуполномоченнөјјас төдмасөны опытној стантсіјјас ужөн, совхозјас, колхозјас ужөн да мукөд мувіз овмөсса сіја рајжонувса ужаланін ужјасөн, а сиз мукөд рајжонјасыс төдмалөны.

21. Агрозооуполномоченнөјјаслы сетөны гөгөрвоана сиктса овмөс јылыс література (дон босттөг да дон чінтөмөн); опытној учреждениөјјас уж јылыс, меставывса сөветјаслыс агромеропріјаттөјас куза шуөмјас јылыс, меставывса с. х. гафетјас да колан көлуј колхозјас организујтөм јылыс да с. х. коператівјас отувтөм јылыс (уставјас, ціркуларјас).

22. Медым тырміз да аскадө јүрдөдны достіженнөјјассө, сөкыдторјассө да тырмытөмторјассө агроуполномоченнөјјас ужыс, колө кыскыны на пөвсыс-же селкорјасөс меставывса да централнөј гафетјасө гіжөм вылө.

VII. Ыштөдан мерајас

23. Сіктсөвет, производство совешщаннө да мувіз орган агроперсоналјас гіжөд куза, ассыныс обја-

занностјассö активнöја нуöдöмаос, агрозооветминимум-
јас бура олöмö пöртöмыс, сотсордјысöм нуöдöмыс да
мук., агроуполномоченнöјјаслы сетчысöоны кокнöд-
јас да ыштöдöмјас, со кычöн:

а) мездысöоны общественнöј гужевöј да тpyдo-
вöј повінностјасыс;

б) активнöј агроуполномоченнöјјасöс командирuj-
тöны с. х. курсјас вылö да производство екскурсја
вылö; выдвигатöны совет, колхоз кооператив да му-
кöд общественнöј ужјас вылö; сетöны производства
огсöг колхозö да с. х. кооперативö шленö пыригöн;

в) буржык агроуполномоченнöјјасöс командирuj-
талöны рöбочöј факултетјасö да с. х. велöдчан инјасö,
сені подготöвителнöј курс нуöдöмöн.

24. Агроуполномоченнöјјасöс ыштöдöм вылö, сöм
воанинјасыс лöоны:

а) вичму вöтыс прöцент торјöдöм, вичму овмöс
бурмöдöмыс премирujтöм вылö, правителство дирек-
тиваяс куза;

б) торјöдöмјас агрофонд вич куза;

в) могаа (целевöј) торјöдöмјас коллектив да ко-
оператив öтyвтчöмјаслöн;

г) меставывса выставка вöчан комиссiјалöн пре-
мiја сетан фондјасыс да м. т.;

д) меставывса бюджетыс сöм лөзöм.

VIII Кöрталан кыв

25. Агрозооуполномоченнöјјас вылö торја ыкыд об-
щественнöј—политикаа значеннö пунктöм вöсна—рик-
јаслы, колхоз-кооператив сојузјаслы, сиктсöветјаслы да
меставывса агрозоотехник персоналјаслы, колö лöсöд-
ны колан условiјö агроуполномоченнöјјас бур уж нуö-
дöм вылö.

26. Медым агроуполномоченнöјјаслыс ужсö лö-
сöдны правлнöја да продуктивнöјöс—райзојас, хол-
хозјаслöн да с. х. кооператсiјалöн, райсојузјас, сиктсö-

ветјас да меставывса агрозоотехніка персонал да ветеринар персоналјаслы, колө обеспечитны агроуполномоченнөјјаслыс ужсө сја, медым дугдывтөга вөлі общественно-организационнөј вескөдлөм, а сја-жө нуөдны дөчөр, медым на вылө пунктөм објазанностјасыс, правілнөја да аскадө нуөдсысны олөмө.

РСФСР Наркомземса коллегіја шлен — Квиринг НКЗ агројукөдын завед. — Лежнев-Финковскіј.

5. Сөдтөд

Индөд көјдыс протравитөм куға

1. Формалінөн протравитөм

а) Сывдөссө (растворсө) лөсөдөм

Көјдыс протравлівајтөны, шомшепткөд вермасөм могыс, формалін сывдөсөн (раствор), кодлөн јонлуныс 0,13% мынта. Медым лөсөдны тащөм сывдөс, колө 40% формалыныс бостны 1 јукөн да сывдөдны 300 јукөн ва піјын. Быдсама 160 кг. көјдыс вестө бөстчө 1 јукөн формалін да 3 ведра ва.

б) Көјдыс көтөдөм да костөм

Көқан көјдыс, кодөс весалөма көјдыс весалан машинајасөн, вөсныдик слөјөн (мед кык вестыс ез вөв кыз) кістөны жож вылө лібө брезент вылө; кіскалөны лөсөдөм сывдөснас да гудралөны. Көтасөм көјдыссө чукөртөны чукөрө, вевтөны брезентөн лібө мешөкјасөн, кодјасөс сја-жө сывдөсөн пожалөма, да тақикөн колөны час кык кежлө; сы бөрын чукарсө востөны, көјдыссө разөдөны вөсныдик слөјөн, шондө гож сая, да регыдөн і космө. Став протравлівајтөм көјдыссө віқоны сөстөм (шомшептнас віс төм) дозјасын.

II. Меднөј купоросн көјдыс протравитөм

а) сывдөссө лөгөдөм

Көјдысыс шомшепт протравитигөн бостоны өтү рөма меднөј купорос сывдас (лөз із); сывдассө вөчөм могыс, сојыс либө пуыс вөчөм дозјө, сывдөны 1 кг. купорос 100 литра ва пјө (көрта дозјассө сојө, да ачис сывдасыс шыксө). Меднөј купорос сөкыда көзыд ваын сывдчөм вөсна, медвоғ сјјөс дрөбитөны посмидик торјасө, сесса неуна кискалыштасны пөс воөн, да сывдчөм бөрас, содтөны сы мындаоғ, мыјта ваыс оз тырмы 100 литрабдыс.

б) Көјдыс көтөдөм да костөм

Ічетик јукөнјасөн (пудјөн, пудјөн-жынјөн мынтаөн) көјдысјассө кисталөны мешөкө, либө көрзінаө да вөјтлөны шомөсө, меднөј купорөсыс вөчөм сывдас ва пјө да кутөны сывдас пјјас минут 5 не уна; секи бура көјдыссө гудралөны, кикостын зыралөны; став јөгсө, мыј кыптас шомшепт сор көјдыс тугјаскөд,—костыштөны да сотөны. Віт минут колөм бөрын көјдыс сө сывдас пјјыс лептөны да сетөны сывдас лишнөј ваыслы рузавны; көтасөм көјдыссө колөны вевтөмөн час, либө 2 кежлө; сы бөрын костыссө, сјз-жө, кызі і формалинөн протравитөм көјдыс. Кызі сывдас пјјас вөјтлыны—вөјтлан ногыс формалин пјө моз-жө.

III. Көјдыс протравитөм кос порошокөд веществојасөн

Буссөдөм вылө (протравитөм вылө) вермасны лоны:

а) Көтөдтөм меднөј купорос: 1) углекіслөј ыргөн да 2) парјјса (швейнфуртскөј) эелен.

16 кг. көјдыс протравитөм вылө колө бостны:

Көтөдтөм меднөј купорос 48 гр., углекіслөј ыргөн—32 гр., парјјса эелен—16 гр., либө быд сурсөн

жукөн кӱдӱс сӱкта ылыӱ—парӱжа селен—1 жукөн, улекӱлӱж ыргӱн—2 жукөн да кӱтӱдтӱм ыргӱн купорос—3 жукөн. Ешанӱк кӱдӱсжас порошокӱ код вешествожасӱн буссӱдӱм ылыӱ колӱ бостны кушӱмкӱ вевта доз (бӱчка, банка), кытчӱ кӱстӱны, кӱдӱссӱ фунгӱсӱд порцӱякӱд (порошкӱкӱд); дозсӱ пыркӱтӱнӱ да та ногӱн кӱдӱсӱс сорласас порошокӱнас. Уна чукара кӱдӱсжас протравӱтӱм ылыӱ ыжымӱс сы ылыӱ лӱсӱдӱм торја машӱнажас.

Косӱн протравӱтӱм кӱдӱсжас дыр позӱ ыдны кӱзтӱз да оз шык.

Кыдӱ ыдчӱсны

Кос фунгӱсӱджас (порошкӱжас), кодӱс кӱдӱс протравӱтӱгӱн ыдӱтам, жад кутанаӱс; накӱд ужалӱг ыдӱтчӱгӱн колӱны ыдчӱсӱмжас:

1) Медым ловкыскыгӱн ез пыр бусыс, кодӱ ыжым протравӱтысыс, кӱдӱс протравӱтыгӱн да кӱзӱгӱн колӱ ныртӱ да вомтӱ кӱртавыны кӱтӱдӱм чышжанӱн.

2) Уж бӱрын колӱ бура мыскавыны чужӱмжас да кӱжас.

3) Протравӱтӱм кӱдӱс, колӱ-кӱ кӱзӱм бӱрын, некор оз ков ыдны сожӱм ылыӱ нӱ мортлы, нӱ скӱтлы, нӱ пӱткажаслы.

Инв. № 3630

6 Sodtöd

Таблица

Шоркодем нормалнө бурлуна кӱрӱс

кӱрӱм выдӱ

Ичкиас	Чужаллуныс %	Чистӱлуныс %	Овмӱс берд шогманлум %	Натура вес сертӱ (сӱкта фунт)	Натура вес сертӱ гектометрби (килограмм)	Натура абсолютн. вес сертӱ (1000 тус грамм)	Кымын во олӱ чужанлуныс	Быдман енергӱа выдӱр лмд лунӱас
Омдӱ су	92	96	88	46	71.8	31.5	2-3	3
шабд	94	97	91	49	76.5	41.0	2-3	3
Ларовд	—	—	—	48	75.0	34.0	2-3	3
Id	94	67	91	35	54.6	34.0	2-3	3
Зӱр	94	96	90	29	45.3	31.5	2-3	3
Шабд (долгумен)	17	97	82	42	56.2	—	2-3	3
Контур	90	98	76	29	45.3	20.5	2-3	3
Кормовд евка	150	97	145	15	23.4	14.0	3-4	5
Мес соркы (тур)	—	—	—	—	—	—	—	—
исп)	95	97	92	40	62.4	—	2-3	—
Анжшт	93	93	86	51	79.6	—	5-6	3
Вига	84	93	78	51	78.1	45.5	3-4	3
Tord кивер	83	96	80	50	78.1	—	2-3	3
Шведскӱ "	83.5	95	79	51	70.6	—	2-3	3
Винофевка	90	95	85	40	62.4	—	3-4	5
Пырд	85	95	55	—	—	—	—	—
Евакд кивер	76	95	72	52	81.2	—	2-3	3
Озыков. мулери	80	95	76	52	81.2	—	4	3
Дес дунн	75	98	73	48	74.9	—	—	4
Каскер безостӱ	75	75	56	12	18.7	—	—	4
Выва омынна	80	95	76	17	—	—	—	5
Матик	63	82	52	8	8.0	—	—	10
Лежа сорнага	82	78	64	12	—	—	—	7
Тыгохост	80	72	36	—	—	—	—	—
Лежыд подвеша	82	85	70	—	—	—	—	6

7 Сөдтөд.

Прімернөј бланк

Отчот сиктсөветлы

Агроуполномоченнөјсәң (нім, віч, ов)

..... агронімимум нуөдөм јылыс (сещөм сиктын лібө сещөм сиктса группаын)

Кушөм агрокультурнөј пріем-јас лібө меропріяттөјас бөстөма агронімимум кузаыс (німпас прімернөј да позө вежлавны да сөдтавны)	Агронімимум кузавөлікөс-јысөма ужсө вөчны (ыж-даа)	Збылыссө вөчөма (ыждаа)	Пріјом лібө меропріяттө-кө абу тыр-төма став-овмөсјас-ыслөн—індыны помкасө
Сортірујтны көјдыс ц. ц	
Протравітны көјдыс ц. ц.	
Көчны сортов. көјдыс га га	
Көчны радөвөј сејалкаөн га га	
Пуктыны мінерал мувыне га да ц. га да ц.	
Кујөдавны кујөдөн га га	
Нуөдны воз пар (лібө мукөд култ. парјас) га га	
Ыщкыны лібө гөрны борјас га га	
Вужны уна перемена муужа-лөмө га га	
Көчны көрүм вылө туруңјас (сілөс вылө, скөтлы вердөм вылө, турун вылө) га га	
Тулысын скөтөс дүгдыны віз вылын вірөмыс га га	
Ідравны ізјас му вылыс га га	

ЈУРИДАЛЫГ

Листбок

Кыывоэ 3

ПЕРВОЈ ЈУКӦд

Агроуполномоченнӧлӧн значеннӧыс урожај кыпӧдӧ-
мын да сълӧн могјасыс, правилӧыс да објазанногыс. 3

Коллективизатсија — подув туј мујас вылын урожај кы-
пӧдӧмлы да сиктса овмӧсын ужалыс производитель-
ност кыпӧдӧм лы 6

Медса прӧстӧј бурмӧдыштӧм ужаланногјас му ужалӧ-
мын вермасны тыртны сулалан могјассӧ 8

Сиктса овмӧс бердса производственнӧј совещаннӧјас
да агроуполномоченнӧјјас да налӧн значеннӧыс
урожај кыпӧдан „ужын“ 10

Сиктса овмӧс бердса производственнӧј совещаннӧјас . 10
Агроуполномоченнӧјјаслы пыран могјасыс да налӧн пра-
ваыс да објазанногыс 11

Агроуполномоченнӧлӧн јитӧд сиксӧветкӧд, сиктса об-
щественнӧј организацијајаскӧд да агрономкӧд . . 13

Коді бӧрјӧ да кодӧс поџӧ бӧрјыны агроуполномочен-
нӧјӧ 14

Выл формајас сиктса общественност организуйтӧмын
урожај кыпӧдӧм куџа 15

Прӧстӧј нога агрокультурнӧј меропріјатӧјас да сійӧ
ужалан ногјассӧ крестана овмӧсјас пӧвсӧ пӧртӧм
правительство шуӧм куџа 19

Кыџи мукӧд ногӧн пыртны јӧз пӧвсӧ агрокультурнӧј уџа-
ланногјас, меропріјатӧјас 22

Мыј сеџӧм агроминимум 22

МОд ЈУКӦд

Мусін, сълӧн артмӧмыс да својствоыс 24

Быдмӧгјас да налӧн устројствоыс 27

Мыјыс лоӧ быдмӧгыс, кытыс да мыј сійӧ бостӧ 29

Мыј медвасӧ колӧ быдмӧглы аслас быдмигӧн чорізалігӧн
да плод сетігӧн 30

Агроминимум лыдӧ агрокультурнӧј меропріјатӧјас бӧр-
јӧдлӧм 33

ОБЩОЈ АГРОМИЊМУМ СТАВ РАЈОНЈАСЛЫ

Мујас вылыг ізјас ідралом	34
Му вылыг кустјас ідралом	34
Борјас гөрөм	34
Ыщкыны борјас, тујјас, ічөбік участокјас да му дорын пустујтанінјас	35
Васөд мујас костөм могыг вогса канавајас кодјөм	35
Бөрөзд јассаң ва кыскан канавајас кодјөм	36
Лышнөј ваыг візјас костөм	36
Візјас весавны вущјасыг да кустјасыг	36
Візјаслыг ежвысө бурмөдөм	37
Візјасөс ставнас (кореннөја) бурмөдөм	37
Візјас бөрөа дөзөритөм	36
Пөскөтінајас бурмөдөм да выль культурнөј пөскө- тінајас вөчөм	39
Агромінімум, торја (спеціалнөј) рајонјас куға, мусін бурмөдөм да ужалөм куға	41
Гөд пар	41
Воғ лептөм пар	42
Шөр пар	43
Занатөј пар	43
Мусін лушцітөм (лапкыда гөрөм)	43
Јарөвөјјас улө специалнөј мусін ужаланшогјас, кызі вө- дітны ежајас, ежмөм мујас да клевер подјас	44
Пропашнөј улө мусін лөсөдөм	45
Мусін вынсөдөм	45
Кужөд	46
Мінерала мувынсөданјас	46

АГРОМИЊМУМ, ОБЩОЈ СТАВ РАЈОНЈАСЛЫ

МУСІН ВЫНСӨДӨМ КУҒА

Кужөмөн кужөд візөм да мусінмө сіјөс петкөдөм	47
Кызі візны пөјім да сіјө мусінлы сетны	49
Компост вөчөм да сіјө мувынсөдан пыңди візөм	49
Мінерала мувынсөданјас	50
Мувынсөдөмјаслөн, уна сікас мусін вылө кушцөм вын се- төмыс	51

АЗОТА МУВЫНСӨДАНЈАС

Гелітра	51
Гернокіслыј амміак	51

ФОСФОРНОКИСЛОЈ МУВЫНГОДАНЈАС

Суперфосфат	52
Томас-шлак	52
Фосфорит пыч	52
Лы (костаннө) пыч	53
Калінөј мувынгоданјас	53
Известкаалом (известкование)	54
Гипсујтом (гипсованнө)	55
Бобөвөј быдмөгјас, кызі мувынгоданјас	56
Веж турун—мувынгоданторјас пычди (зеленое удобрение)	57
Трунда— мувынгоданторјас пычди	58
Көзөм кежлө көјдыс весалөм да көза нуөдөм	59
Кызі колө бостны көјдысјассө видлөг вылө	59
Кызі төдмавны өөктасө (натурасө) көјдыслыс	60
Кызі төдмавны көјдыслыс јогөслусө	61
Кызі төдмавны көјдыслыс чужанлунсө	62
Кызі төдмавны шөгмөны-ө көјдысјасыс	63
Кызі көјдыслыс төдны уыслунсө	64

АГРОНИМУМ ОБЩОЈ СТАВ РАЈОНЈАСЛЫ

Көзөм кежлө көјдысјас лөсөдөм да көза нуөдөм куза —	
Көјдыс весалөм да сортирујтом	65
Көјдысјас протравляјтом	66
Радөвөј сејалкаөн көзөм да машинајассө лөсөдөм	67
Сејалкалыс передоксө сувтөдөм	69
Сортовөј көјдысјасөн көзөм	70
Сорвыс площадьө сортовөј көјдысјасөн көзөм	72

СОРТӨВӨЈ КӨЗАЈАС

Госсортфонд көјдыс вылө көзігөн межајас-изоляторјас лөсөдөм	72
Көзан кад	73
Нечерночөмнөј полоса	73
Шөкыда-ө көзны	74
Јог турунјас ыщкөм	74
Јог турун весалөм	75
Јогөсөм сортовөј көзајас турун вылө ыщкөм	75
Вредительјаскөд вермасөм	75
Суслыкјаскөд вермасөм	76
Озимовөј лөлөкөд (гагкөд) вермасөм	76
Слызнаккөд, либө мувыкса улиткакөд вермасөм	77
Савко-гамма, либө шабді лөлө	77
Льучкіа нуөдны уна переменаөн му ужалөм (быдмөг-	

јас вежлалөм)	77
Көза вежлалөмјас (севооборот)	79
Туруңјас көзөм	83
Картупел вөфитөм	83
Пропашнөј культурајас вөфитөм	84
Корнеплодјас көзөм	84
Быдмөгјас чередујтөмын колана срокјас бөрса виқөдөм	84
Культурајас чередујтөмын мукөд пөлөс пријомјас	84

МУКӨД ПОЛӨС МЕРӨПРИЈАТӨЈАС, КОДЈАС
ПЫРӨНЫ АГРОМИНИМУМӨ

Арын өчөмјас вылын скөт виқөм дүгөдөм	85
Коскөмјас вылын скөт виқөмыг дүгөдөм	85
Виқјас вылын скөт виқөмыг дүгөдөм	85
Гіжалөм да отчетност агроуполномоченнөјлөн	85

КОЖМӨД ЈУКӨД

Скөт виқөм да ветеринарија (дөзөритөм) куза агроминимум	87
Көрымјас лөсөдөм да скөтөс вердөм	88
Кызі артавны норма серві колан көрымсө скөтлы	93
Мөслыг ловја туша сөктасө төдмалөм	94
Кызі артавны лун кежлө сетны көрым	95
Көрым сетан ногјас да кад	97
Көрым сетөм да јөв вәјөм жылыг быдлунса прикод- раскод гіжалөм-лөсөдөм	98
Көрым раскод да јөв прикод жылыг контролнөј гіжалөм- јас лөсөдөм	99
Скөтөс дөзөритөм да виқөм	99
Котыртны да өтувјөн вөчны, өтувја кооперативса да коллективса скөт оланінјас да сы бердо кужөд виқа- нінјас	101
Пемөсјасөс јывмөдөм да бур рөда скөт лөсөдан уж	101
Ветеринарнөј минимум	104
Агроуполномоченнөј туйдөдлы содтөдјас	106

1. СОДТӨД.

Урожај кыпөдан ногјас жылыг СССР ЦИК 4 сессіја чу- көртчылөмлөн шуөм	106
---	-----

2. СОДТӨД.

Објажитана пөрадокөн мед прөстөј нога агрокультурнөј
мерөпријатөјас нуөдөм жылыг урожај кыпөдөм куза

Ставропείјаса централнѳ Исповытєльнѳ комїтетлѳн
да РСФСР СНК шубѳм 119

3. СОдТѳд

Ставсојузса Централнѳ Исповытєльнѳ Комїтетлѳн да
РСФСР народнѳ комїссар советлѳн шубѳм єктсѳвет
бердса производствєнѳ совєщаннѳ пунктѳ вьнє-
дѳм жылыє 123

Пунктѳ (положеннѳ) єктсѳвет бердса є/х. производствѳ
совєщаннѳјас жылыє 124

Общѳј положєннѳ 124

4. СОдТѳд

Пунктѳд (положеннѳ) агроуполномѳченнѳјас да зоо-
уполномѳченнѳјас жылыє 131

I. Цельєс да мѳјасєс 131

II. Бѳрјєсан пѳрадокєс 132

III. Праваєс да објазанностѳє 134

IV. Јѳзкѳд да улїса совет органјаскѳд јїтѳм 136

V. Отѳот вєтѳм 136

VI. Агроуполномѳченнѳјасѳс подготѳвїтѳм (лѳєѳдѳм) 137

VII. Ыштѳдан мєрајас 138

VIII. Кѳрталан кыв 149

5. СОдТѳд

Индѳд КѳЈдыс прѳтравїтѳм куѳа

I. Формалнѳн прѳтравїтѳм

а) Сывдѳссѳ (раствѳрсѳ) лѳєѳдѳм 140

б) Кѳјдыс кѳтѳдѳм да костѳм 140

II. Меднѳјкупѳросѳн кѳјдыс прѳтравїтѳм

а) Сывдѳссѳ лѳєѳдѳм 141

б) Кѳјдыс кѳтѳдѳм да костѳм 141

III. Кѳјдыс прѳтравїтѳм кѳс порошокѳд вєщєствѳ-
јасѳн 141

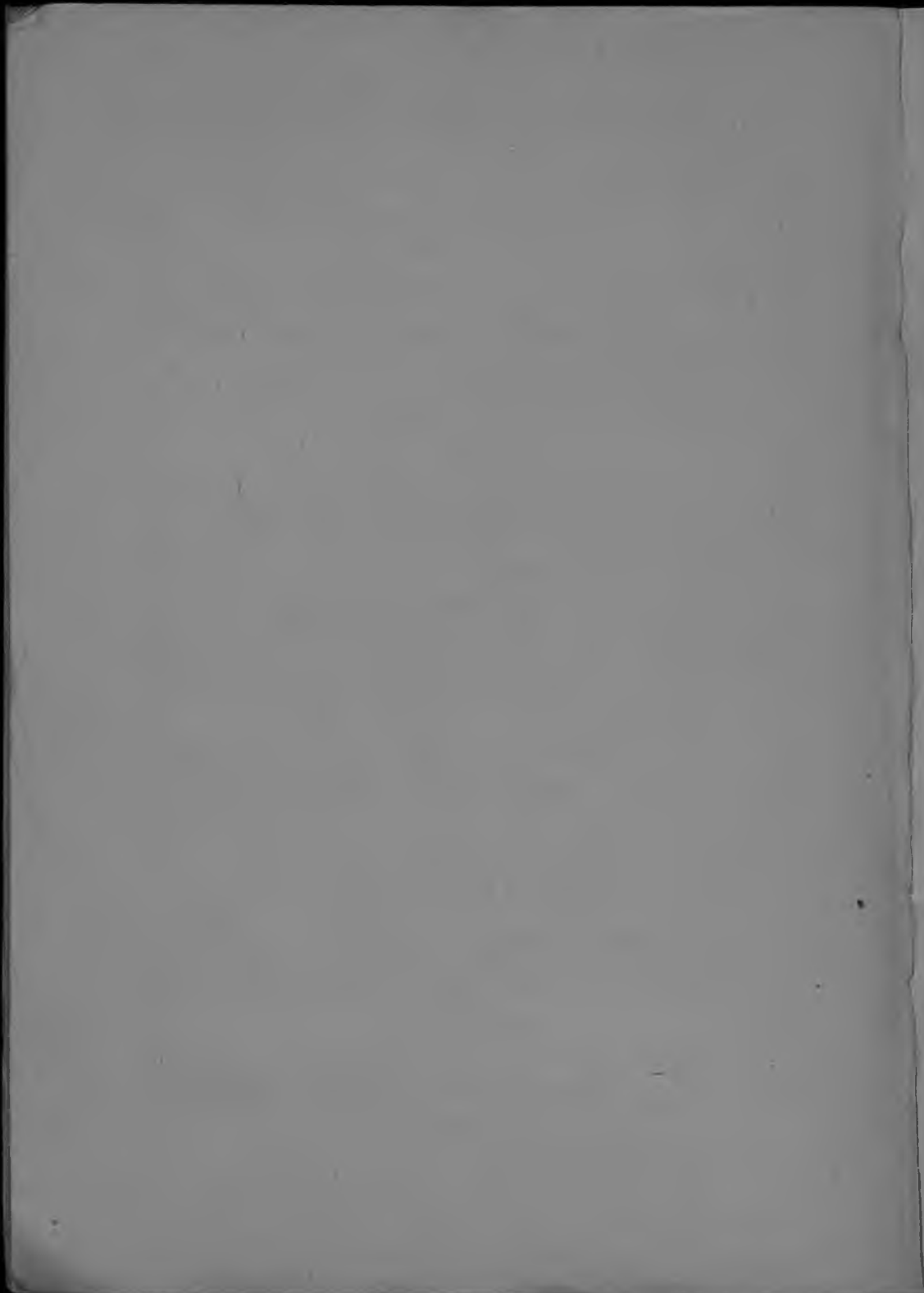
Кыв вїдчєны 142

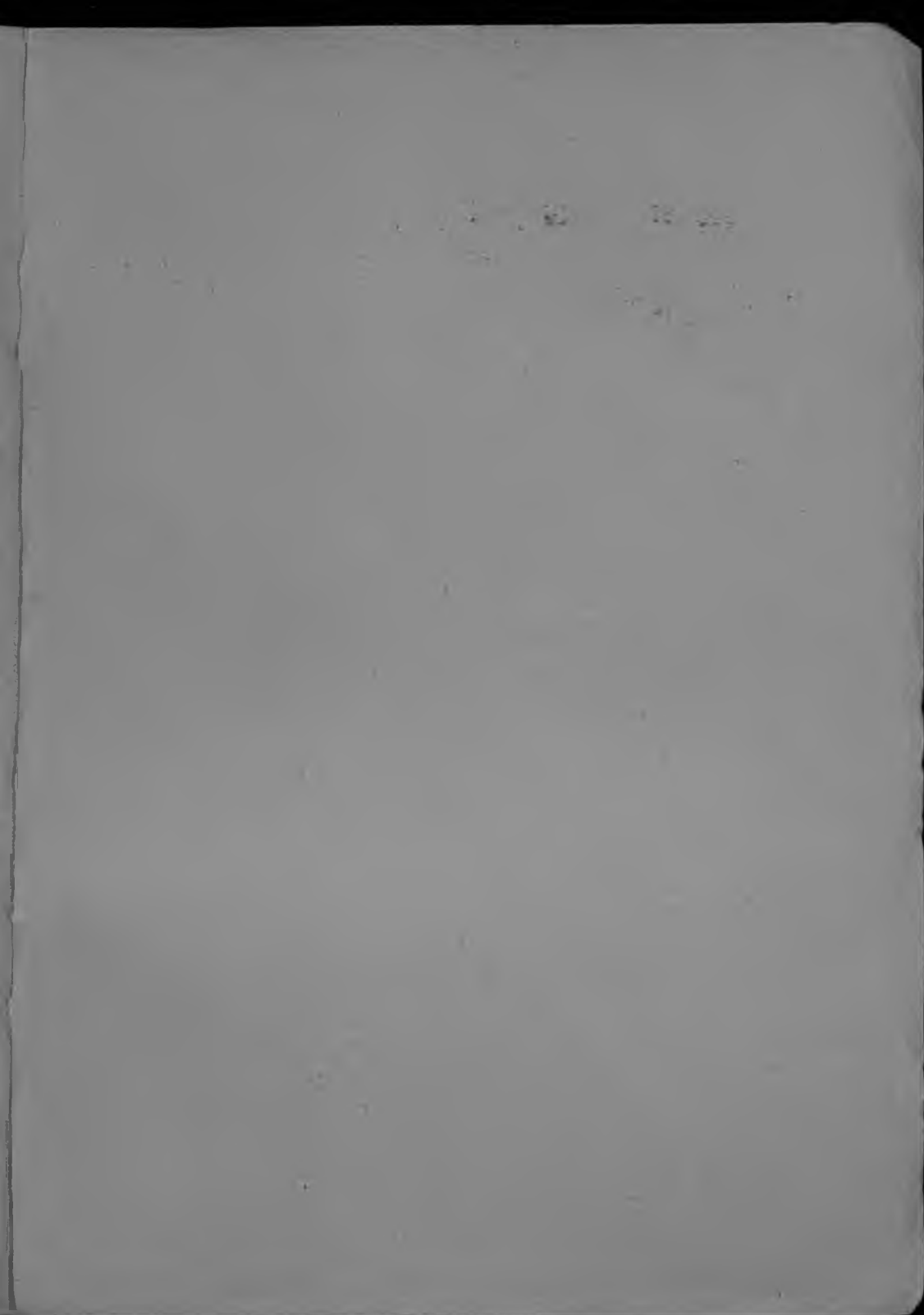
6. СОдТѳд

Таблїтса шѳркѳдѳем-нормалнѳј бурлуна кѳјдыс кѳѳѳм вьлѳ . 143

7. СОдТѳд

Прїмернѳј бланк 144

25290

П 2-727

доныс 1 шајт 38 ур.